

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÂRUN HÂŞİM REŞİD'İN ŞİİRLERİNDE DİRENİŞ

SUPHİ ERDEM

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ

**Şanlıurfa
2024**

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÂRUN HÂŞİM REŞİD'İN ŞİİRLERİNDE DİRENİŞ

SUPHİ ERDEM

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
Tez Danışmanı: Salih TUR

Şanlıurfa
2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ii
KISALTMALAR	iii
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	1
1.2. Filistin'in Siyasi Tarihi	2
1.3. Modern Filistin Edebiyatı	18
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	25
3. GEREÇ VE YÖNTEM	26
4. BULGULAR	27
4.1. HÂRUN HÂŞİM REŞİD'İN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	27
4.1.1. Hârun Hâşim Reşid'in Hayatı	27
4.1.2. Edebi Kişiliği	36
4.1.3. Eserleri	38
4.1.3.1. Divanları	38
4.1.3.2. Müzikal Tiyatroları	40
4.1.3.3. Hikâyeleri	41
5. TARTIŞMA	42
5.1. HÂRUN HÂŞİM REŞİD'İN ŞİİRLERİNDE DİRENİŞ	42
5.1.1. Direniş Şiirlerinde Vatan Teması	43
5.1.1.1. Mücadele	44
5.1.1.2. Savaş	54
5.1.1.3. Şehit	62
5.1.1.4. Sürgün	68
5.1.1.5. Vatana Dönüş	74
5.1.2. Direniş Şiirlerinde Ulus Teması	78
5.1.2.1. Milliyetçilik	79
5.1.2.2. Kahramanlık	85
5.1.2.3. Devrimler	89
5.1.2.4. Özgürlük	94
5.1.2.5. Direnişçi Şahsiyetler	100
5.1.3. Direniş Şiirlerinde İnsan Teması	105
5.1.3.1. Vatana Özlem	105
5.1.3.2. Tabiat	112
5.1.3.3. Kadın	117
5.1.3.4. Mülteci	123
5.1.3.5. Ölüm ve Hayat	130
6. SONUÇLAR	134
7. ÖNERİLER	137
KAYNAKLAR	138
ÖZGEÇMİŞ	140

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÂRUN HÂŞİM REŞİD'İN ŞİİRLERİNDE DİRENİŞ

SUPHİ ERDEM

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ

2024, Sayfa : 145

Filistin, tarih boyunca birçok medeniyete beşiklik etmiş dört ilahi dinin kutsal olarak gördüğü bir yerdir. Dini kimliği ve verimli toprakları nedeniyle de tarih boyunca ön planda yer almıştır. Gerek dini gerekse siyasi, jeopolitik ve jeostratejik konumu nedeniyle her zaman çatışmanın odağında olmuştur. Bu sebeple tarihi süreç içerisinde farklı toplumların her zaman hakimiyeti altına almak istediği bir bölge haline gelmiştir. Tarih öncesi dönemlerde bu topraklarda yaşamış olan Yahudi toplumu her zaman bu toprakların sahip olduklarını iddia etmiş ve bir gün topraklarına dönme arzusu içinde olmuşlardır. Osmanlı devletinin yıkılışından sonra bu arzuları emperyalist güçlerin desteğiyle daha da artmıştır. Nitekim 1800'lü yılların sonu ile 1900'lü yılların başlarında bu topraklara Avrupa'nın farklı yerlerinden eşi görülmemiş bir Yahudi göçü yaşanmıştır. Bu göçlerin sonucunda Avrupalı devletlerin de desteğiyle güçlenen Yahudi toplumu 1948 yılında İsrail adında bir devlet kurmuştur. İsrail devletinin kurulması Filistinlileri siyasi, sosyal ve kültürel açıdan ciddi anlamda etkilemiştir. Edebi hayat bu etkilenmeden nasibini almış ve edebiyatçılar yeni arayışlara geçmişlerdir. Bu dönemden sonra edebiyata yeni konular eklenmiş ve direniş şiirleri yazılmaya başlanmıştır. Bu sebeple de Filistin edebiyatında direniş şairleri ön plana çıkmış ve bu şairler daha çok vatan ve tarih temalarını işlemişlerdir. Bu şairlerden biri olan Hârun Hâşim Reşîd'in Filistin edebiyatında önemli bir yeri vardır. O, şiirlerinde Filistin halkının işgalcilere karşı olan direnişine yer vermiştir. Şiirlerinde daha çok vatan sevgisi, vatana özlem, gurbet, mücadele ve direniş konularını işlemiştir. Kasideleri gösterilerde okunacak ve duvarlara yazılacak kadar üne kavuşmuş ve geniş alana yayılmıştır. Duygu ve düşüncelerini şiirsel bir biçimde dile getiren yazarın kendine özgü bir üslubu vardır. Ülkemizde çok tanınmayan bu şairin incelenmesi alana önemli katkı sağlayacağından ayrıca ehemmiyet arz etmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Hârun, Hâşim, Reşîd, Şiir, Direniş

ABSTRACT

MASTER THESIS

RESİSTANCE İN HÂRUN HASHİM RASHİD'S POEMS

SUPHİ ERDEM

**Harran University
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF BASIC ISLAMIC SCIENCES**

2024, Sayfa : 145

Palestine is a settlement with a special location that has been preferred by many nations and communities throughout history. This settlement, where the members of various religions are family ephemeral, has also come to the fore with its fertile lands. For this reason, different societies have been in constant struggle for this region. One of these societies is the Jewish community, which acts under the influence of the Zionist current. This society struggled and established a state called Israel in 1948. The establishment of this state has been a disaster for the Palestinian people. This disaster, which they call what they call it, has affected the Palestinian people in many ways. The disaster, Which is called Nekbe has affected the Palestinian people in many ways. It has led to the emergence of a new understanding especially in the field of literature. After this period, resistance poets came to the fore and these poets mostly worked on the themes of homeland and history. In this study, we will deal with the subject of resistance in the poems of one of the resistance poets, Hârun Hashim Rashid. Our work will consist of an Introduction, two chapters and a conclusion. In the first chapter, Hârun Hâşim Reşit's life, literary personality and works will be examined. In the second chapter, the theme of resistance in his poems will be included. Hârun Hashim Rashid, a poet of resistance and struggle, has an important place in Palestinian literature. He expresses the struggles of the Palestinian people against the invaders in his poems. He becomes the interpreter of the tragedies suffered by the Palestinians. In his poems, the subjects of patriotism, homeland, homesickness, struggle and resistance are mostly handled. In his poems, he created a feeling of homelessness mostly. Because he wrote many of her poems abroad. He tries to express the feelings and thoughts of his people. His odes are full of longing to lose her homeland and to regain his homeland. In addition, his odes became famous enough to be read in demonstrations and written on the walls and spread over a wide area. He describes the difficult living conditions of the Palestinian people using artistic elements. The author, who expresses his feelings and thoughts in a poetic way, has a unique style. Examining this author, who is not well known in our country, is also important because it will make a significant contribution to the field.

KEY WORDS: Harun, Hashim, Rashid, Poetry, Resistance

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

bkz. : Bakınız

BM : BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

BOP : Büyük Ortadoğu Projesi

FKÖ : Filistin Kurtuluş Örgütü

H. : Hicrî

vd. : Vediđerleri

Yy. : Yüzüncü yıl

1. GİRİŞ

Medeniyetler tarihinin kavşak noktası olan ve tarihi bağlamda birçok medeniyetin egemenliği altına giren Filistin, XIX. Yüzyılda Osmanlı'nın elinden çıkmış ve farklı ulusların hegemonyasına girmiştir. İngiliz manda rejimi ve sonrasında İsrail'in kurulmasıyla da Filistin bölgesinde siyasi ve kültürel alanda meydana gelen değişimler, sosyokültürel hayatı etkilediği gibi, edebi hayatı da etkilemiştir.

1948 yılı sonrasında yaşanan olaylar, dünya tarihinde eşine az rastlanır olaylardandır. Çünkü Filistin halkı bu tarihten itibaren ya vatanından uzaklaştırılıp başka milletlerin çatısı altında yaşam mücadelesi vermeye zorlanmış, ya da öz vatanında yabancılaştırılmıştır. Bu zor ve acı dolu dönemde yazar ile şairler yaşadıkları toplumun savunucusu olmuş, eserleri ile halklarının duygularına tercüman olmuşlardır. Filistinli şairler, bir şairden beklenenin üstünde sorumluluklar üstlenerek yaşanan trajedilere karşı direnç göstermiş ve müdafaayı geniş alana yaymışlardır. Bu sebeple de şiirleri tarihi gerçekliklerin şiirsel olarak kaydedildiği bir edebi belge özelliği taşımıştır.

Filistin'de yaşanan sosyal ve siyasi olaylar edebi hayatın şekillenmesinde büyük bir rol oynamıştır. Edebi bir tür olan şiirin sosyal ve siyasi ilişkilere değinmesi insan ve yaşam açısından çok önemlidir. Bu açıdan Filistin şiiri, gündelik hayatın içinde olduğu gibi, Filistin sorunlarına da refakat etmiştir. Şehadet, siyaset, tutuklanma, direniş ve ayaklanma gibi anlamlarla bütünleşmiştir.

Filistinli şair ve yazarlar farklı fikirlere sahip olmuş olsalar da ülkelerinde yaşanan üzücü gelişmeler karşısında birleşebilmişlerdir. Şair ve yazarlar, kalemlerini memleket sorunları için kullanmışlardır. Hapis, göçler, işkence ile zulümleri ve bunlara karşı direniş göstermeyi işlemeye çalışarak halkın zihnini canlı tutmuşlardır. Şairler, yaşanan acıları, talihsizlikleri bizzat kendi gözleriyle görmüş ve yaşamışlardır. Bu sebeple de şairlerin bir kısmı Filistin'de kalmış, bir kısmı sürgün edilmiş birçok kısmı da mülteci kamplarında yaşamını devam ettirmek zorunda bırakılmıştır. Bu çalışmada söz konusu olan Filistin'den göçe zorlanan ve bir direniş şairi olan Hârun Hâşim Reşîd ve şiirleri incelenmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Filistin edebiyatında kalem oynatan şairleri, ülkede yaşanan siyasi olaylar önemli ölçüde etkilemiştir. Şairler vatan topraklarında yaşananlara sessiz kalmamış

halkın yanında durarak adeta yaşanan tüm gelişmelerin sesi olmuşlardır. Bu şairlerden biri olan Hârûn Hâşim Reşîd ülkesinde yaşanan gelişmelere şiirleriyle tanıklık etmiştir. İşgal kuvvetleri ile direnişçilerin arasındaki mücadeleleri şiirlerine yansıtmıştır. Vatan, özlem, toprak, ulus ve direniş kavramlarına sık sık vurgu yaparak direnişçilerin destekçisi olmuştur. Bu çalışmadaki amaç bir direniş şairi olan Hârûn Hâşim Reşîd'i tanıtmak ve şiirlerinde ortaya çıkan direniş temasını işlemektir.

Hârûn Hâşim Reşîd, son dönem Filistin edebiyatının önemli şairlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Filistin edebiyatında önemli derece yer edinmiş olan bu şairle ilgili ülkemizde henüz bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmanın önemi şairle ilgili ilk araştırma olmasının yanı sıra bundan sonra ülkemizde yapılacak olan çalışmalara ışık tutacak olmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmanın Birinci bölümünde şairin hayatına, edebi kişiliğine ve eserlerine yer verilmiştir. İkinci bölümünde ise şairin şiirlerindeki direniş teması farklı kavramlarla ele alınmıştır.

Ancak şairi ve şiirlerini incelemeyen önce Filistin'in siyasi tarihine ve modern Filistin edebiyatına kısaca değinmek konunun daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

1.2. Filistin'in Siyasi Tarihi

Filistin adını, milattan evvel XII. yüzyılda kavimler göçü ile bölgeye yerleşen ege kökenli bir halk olan Filistler'den almıştır. Filistin, tarih öncesi dönemlerden itibaren farklı kavimlerin bölgeye gelip yerleşmesine ve burada daha güçlü kavimlerin fetihlerine ve istilalarına da maruz kalmıştır. Bu durumun nedeni sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik konumdur. Üç büyük ilahi dinin burada doğmuş olması ve yayılması burayı daha da önemli kılmıştır. (ed-Debbağ, 1973, 35; Karaman, 1996, 89).

Filistin toprakları tek tanrılı üç büyük din tarafından kutsal sayılır. Kutsal yerin büyük bir bölümü Kudüs'te bulunur. Filistin'in şehirleri olan Hebron, Müslümanlar ve Museviler, kuzeyde yer alan Celile ise Hristiyanlar ve Museviler için önemlidir. Hz. İsa'nın çarmıha gerildikten sonra gömüldüğü kutsal kabir, Hz. Muhammed'in miracının gerçekleştiği yer kabul edilen Mescid'i Aksa, Kubbetu's-Sahra'nın bulunduğu Haremu's-Şerif ile Ağlama duvarı buradadır. Ayrıca Hz. İbrahim, eşi Sare, oğulları İshak ve Ya'kub'un Hebron'da gömülü olduklarına inanılır. (Şehirli, 2010, 1).

Hz. Davut, milattan önce Filistin topraklarını fethetmiştir. Hz. Davut'tan

sonra krallığın altın çağını yaşadığı Hz. Süleyman dönemi başlamıştır. Hz. Süleyman Kudüs'te kendi adını verdiği ilk Yahudi mabedini yaptırmıştır. Hz. Süleyman'ın ölümüyle krallık güneyde Yahuda, kuzeyde İsrail olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Daha sonraları Filistin önce Perslerin ardından da Romalıların hakimiyeti altına girmiştir. Roma döneminde Filistin'in Nâsıra kasabasında doğan Hz. İsa'nın Hıristiyanlığı getirmesi ve Romanın bu dini kabul etmesiyle Kudüs tekrar eski kutsallığına kavuşmuştur. Roma devletinin ikiye bölünmesi sonucunda Filistin Bizans'ın egemenliğine girmiş bu nedenle Hıristiyanlık burada hızlıca yayılmıştır.(Şehirli, 2010, 2).

İsrâ ve Miraç hadisesinin gerçekleşmiş olması sebebiyle Filistin'in İslam tarihinde önemli bir yeri olmuştur.Bu nedenle Filistin'de İslamiyet'in yayılması için başlatılan faaliyetler, Asr-ı Saadet'e kadar uzanmaktadır. Hz. Muhammed (sav), elçi aracılığıyla Bizans'a bağlı olan Gassânilere İslam'a davet mektubu göndermiş, fakat gönderilen elçi Haris b. Umeyr öldürülmüştür. Bu olay nedeniyle Müslümanlar h.629 yılında bir sefer düzenleyerek Kudüs'e 50 km uzaklıkta olan Mute denilen bir yerde Bizans'la karşı karşıya gelmişlerdir. Yenilgiyle sonuçlanan bu savaşın intikamını almak için Müslümanlar 30.000 kişilik orduyla Bizans'a h.630 yılında Tebük seferini düzenlemişlerdir. Savaş yaşanmadan Bizanslılar geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu sefer sonucunda Müslümanlar, Güney Filistin'i fethetmişlerdir. (İbn Sa'd, 1997, 2:97). Buna karşılık Bizans ordusu Müslümanların ilerleyişini durdurmak için daha güçlü bir ordu hazırlamıştır. Filistin toprağı olan Ecnâdeyn denen yerde karşılaşan orduların mücadelesi Müslümanların başarısıyla sonuçlanmıştır. (Vâkîdî, 1997, 305). Bu sonuçla beraber Suriye Filistin'nin kapıları Müslümanlara açılmıştır. Daha sonraları Filistin'in Sebatiye, Amvas ve Nablus gibi şehirler de fethedilmiş, h.636 tarihinde yapılan Yermük Savaşıyla da Müslümanlar bölgedeki hakimiyetlerini daha iyi bir şekilde güçlendirmişlerdir. (Belazûrî, 1988, 301). Bölgede askeri güçlerini arttıran Müslümanlar, h.637 yılında Kudüs'e bir sefer düzenleyerek burayı kuşatma altına almışlardır. Kuşatmanın uzun sürmesi Kudüs halkını zor durumda bırakmıştır. Bunun üzerine halkın talebi üzerine Kudüs heyetiyle görüşme yapan Hz. Ömer, Cizye ve haraç ödemek şartıyla barış yapmayı kabul etmiş; böylece de Kudüs, barış yoluyla fethedilmiştir.(Belazûrî, 1988, 112; Karaman, 1996, 6).

Halife Hz. Ömer dönemindeki gelişmelerden Emevîler dönemine kadar bölgeye çok sayıda Müslüman Arap kabilesi yerleştirilmiştir. Emevîler döneminde Kudüs'e verilen önem hiç değişmemiş Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervan, önceden tapınağın bulunduğu yere Kubbetü's-Sahra'yı yaptırmış, Velid b. Abdülmelik ise Mescid-i Aksa'yı inşa ettirmiştir. Bu dönemde Filistin ve Suriye

bölgesinin tamamı Müslümanların hakimiyeti altına girmiş ve bu iki bölge İslam devletinin dokuz büyük eyaletinden birini oluşturmuştur. Ömer b. Abdülaziz döneminde (717-720) ise bölgenin Müslümanlaşması hızlanmış ve nihayetinde önceleri Hıristiyanların çoğunlukta olduğu Filistin’de Müslümanlar çoğunluk elde etmişlerdir. (Belazûrî, 1988,188).

Abbasiler döneminde Müslümanların sayısı bölgede daha da artarak devam etmiştir. Ancak Selçukluların bölgede var olmaya başlamasıyla önce Mısır daha sonra Filistin ile Suriye Abbasilerin egemenliğinden koparak 1071 yılında Kudüs Selçuklu devletinin egemenliği altına girmiştir. 1098’de Fatımiler, Kudüs’ü Selçuklulardan geri almış olsalar da bir sene geçmeden Kudüs haçlıların eline geçmiştir. 1187 yılında Selahaddin Eyyubi’nin Kudüs’ü haçlılardan almasıyla Filistin’de yeniden Müslüman egemenliği kurulmuştur. (ed-Debbağ, 1973, 50-55; Karaman, 1996, 92).

Filistin’de Müslüman nüfusunun en yoğun olduğu dönem Memlükler dönemi olmuştur. (ed-Debbağ, 1973, 55-58). Bu dönemde Hıristiyanların bölgeye girmelerine müsaade edildiği gibi, baskılar sonucunda Avrupa’dan Filistin’e kaçan Yahudilere de sığınma hakkı verilmiştir. Haçlı seferlerinin ardından başlayan ve yaklaşık iki asır süren Memlük hakimiyetinden sonra Filistin, Yavuz Sultan Selim döneminde 1516 yılında Suriye’nin Halep şehrinin kuzeyinde gerçekleşen Mercidabık Savaşı’yla Osmanlı idaresine girmiştir. Osmanlı devleti, Filistin’i Şam’a bağlı Gazze, Kudüs, Safed ve Nablus sancaklarına ayırmıştır. Bu sancaklar daha sonra Kudüs’e bağlı birer eyalet haline gelmiştir. (Şehirli, 2010, 3).

Filistin, Napolyon’un (ö.1821) Ortadoğu’da yayılma girişimine (1798-1801) kadar Osmanlı devletinin egemenliği altında kalmaya devam etmiştir. Her ne kadar Napolyon’un girişimi bu egemenliği sarsmış olsa da Osmanlı, Rus, İngiliz ve Avusturyalıların desteğiyle Filistin’deki hakimiyetini korumuştur. Avrupalı devletler, Osmanlı’ya destek vermekle beraber Kudüs’e ilgi göstermeye başlamışlardır. Giderek artan bu ilgi Osmanlı’nın sınırları içindeki azınlıklara bazı hakların tanınmasını doğurmuştur. Bu hakların tanınması da Fransa, Rusya ve Almanya’da yaşayan Yahudi azınlıkların Filistin’de yerleşim yerleri kurmalarına kapı aralamıştır. Yaşanan bu süreç bölgenin geleceği açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. (Şehirli, 2010, 3).

XIX. yüzyıldan itibaren özellikle de Kudüs’te yoğun olmak üzere kurulan yerleşim yerlerine farklı bölgelerde yaşayan Yahudiler bütün kurumlarıyla beraber

bölgeye yerleştirilmiştir. Bu yüzyılın sonlarına doğru, farklı ülkelerde yaşayan Yahudilerin devamlı yerleşmek üzere Filistin'e dönmelerini savunan Siyonizm doğmuştur. Siyonizm'in doğuşunu Avrupa'da etkili olan milliyetçilik fikri etkilemiştir. Ardından Siyonizm fikri siyasi bir harekete bürünmüştür. (Turan, 2013, 147). Bu siyasi hareketi başlatan Teodor Herzl, 1897'de Basel'de toplantıyı başardığı birinci dünya Siyonist Kongresi'nde, Siyonizm programını, Yahudi halkı için "Filistin'de kamu hukukunun güvencesi altında bir yurt kurulmasını sağlamak" şeklinde açıklamıştır. Bu hareket Avrupa'da kök salmaya başlayan milliyetçilik dalgasının Yahudilere yansımaya ve Avrupa milliyetçiliğinin bir ürünü olarak gelişen antisemitizm fikrinin gelişmesine de sebep olmuştur. (Karaman, 1996, 93).

Teodor Herzl'in başlatmış olduğu Siyonist düşüncenin etkisiyle 1882-1903 yılları arasında Filistin'e ilk önemli Yahudi göçü "Aliyah" gerçekleştirilmiştir. Bu göç ile gelen Yahudiler sayıca az olmakla birlikte şehirlere çok kırsal kesimlere yönlendirilmişlerdir. Yahudilerin ikinci ve önemli göçü olan "II. Aliyah" ise 1905-1914 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu defa hissedilir oranda sayıları artan ve daha hazırlıklı oldukları görülen Yahudi göçmenlerin, ekonomi ve tarım alanında geliştirdikleri kurumlarıyla beraber gelmeleri burayı yurt edinmeye niyetli olduklarını göstermiştir. Özellikle de Hayfa'dan Gazze'ye uzanan kıyı bölgesine sistemli bir şekilde yerleşmişlerdir. Bu göçlerin artması 1909'da Yafa'nın kuzeyinde Tel Aviv adında yepyeni bir Yahudi şehrinin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır.(Karaman, 1996, 93).

Osmanlı yönetimi Filistin'e yapılan Yahudi göçlerine razı olmasa da Avrupa'dan gelen tepkileri de göz önünde bulundurarak izin vermek zorunda kalmıştır. Osmanlı devletinin zayıf olmasından dolayı Siyonizm giderek etkisini bölgede arttırmaya başlayarak önemli bir nüfuz elde etmiştir. Filistin'in Osmanlı devletinin elinde bulunması, Siyonistlerin bütün girişimlerinin özellikle Osmanlı yönetimi üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. (Can, 2019, s. 11).

Siyonizm siyasi bir kimliğe bürünmeye başlayınca II. Abdülhamid ile görüşmek ve kamuoyu oluşturmak için Herzl 1896-1902 yılları arasında çok kez İstanbul'a gelmiş ve iki kez onunla görüşmüştür. (Turan, 2013, s. 150). Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmasına izin verilmesi halinde, Osmanlı devletinin dış borçlarının yapılandırılması ve zengin Musevi kişilerce üstlenilmesi gibi tekliflerini iletmiştir. Sultan II. Abdülhamid hiçbir teklifi kabul etmemiş ve Siyonist teklifler karşısında Yahudilerin Filistin'den toprak satın almasını yasaklayan kanunların çıkartılması ve hac için Kudüs'e gidecek olanlara kırmızı tezkere verilmesini içeren bazı tedbirleri

uygulatmıştır. (Can, 2019, 11).

II. Abdülhamit'ten istediklerini alamayan Siyonistler, I. Dünya Savaşı sırasında Avrupalı devletlerin de desteğini alarak Osmanlı topraklarında bulunan farklı ulusları Osmanlı otoritesine karşı kışkırtmaya başlamışlardır. Bu husus Filistin'in durumunun daha da karmaşık hale gelmesine neden olmuştur. İngilizler, bu süreçten yararlanarak Osmanlı devletinin topraklarında yaşayan Arapları Osmanlıya karşı kışkırtmış ve Yahudilere Osmanlı toprakları içerisinde yurt edinmeyi vaat etmişlerdir. I. Dünya Savaşı devam ederken 1917 yılında Filistin'e giren İngiliz ordusu, bir yıl gibi kısa bir sürede Filistin topraklarının tamamını ele geçirmeyi başarmıştır. Bu tarihten sonra Osmanlı idaresi bölgede tamamen son bulmuştur. Böylece yüzyıllar boyunca bölgeye değişmez Arap-İslam karakterini veren İslam hakimiyeti dönemi de kapanmıştır. (Karaman, 1996, 94).

Arap-İslam egemenliğinden sonra İngilizler, Filistin topraklarında hakimiyeti kontrol altına alarak 1917 yılında Siyonist harekete yeni bir bakış açısı kazandıran Balfour Bildirisini yayınlamışlardır. Söz konusu bu bildiri Yahudilere Filistin'de yurt edinme hakkı tanımıştır.(Pappe, 2007, 83). Ayrıca bu bildiri Filistin'de 1947'ye kadar süren İngiliz manda yönetiminin ilk adımı olmuştur. Bu süreç içerisinde İngilizler Filistin'de bir sivil manda yönetimi kurmuşlardır. Manda yönetimlerine göre de Filistin yönetiminin kilit noktalarına, Siyonizm'e ilgi duyan Yahudileri atamış ve II. Dünya Savaşı'na kadar Filistin'de Yahudi göçünün illegal yollardan devam etmesini sağlamıştır. (Turan, 2013,163).

Yahudi göçünün sona erdirilmesi, Yahudilere toprak satışının yasaklanması, Filistin'de demokratik kurumların oluşturulması gibi taleplerin gerçekleştirilmesi için Arap siyasi partileri, 1936 yılında bir araya gelmişlerdir. Bu görüşmenin ardından Arap yüksek komitesi kurulmuştur. Arap yüksek komitesi acil bir şekilde genel grev çağrısı kararını almıştır. Alınan bu karar 1936'da ortaya çıkan ulusal ayaklanmayla sonuçlanmıştır. 1936-1939 yılları arasında, köyden kente bölgenin her yerine yayılan bu ulusal ayaklanmalar, Yahudileri değil, İngilizleri hedef almıştır. Bu büyük ayaklanma Filistinlilerin haklı tepkilerini koydukları en büyük direniş hareketi olmuştur. Avrupalılar, Arapların Filistin'deki varlığından, bu direnişle haberdar olmuşlardır. Ortadoğu'daki dengeleri korumak isteyen İngiltere, bu gelişmelerin ardından önemli bir tutum değişikliği içeren Beyaz Belge'yi yayınlamak zorunda kalmıştır. (Şehirli, 2010, 5).

İngilizler tarafından yayınlanan Beyaz Belge Filistin'de yeni bir dönemin

başlamasına neden olmuştur. Yahudiler, “Kara Belge” adını verdikleri bu belgeden sonra İngiliz yönetimini hedef almaya başlamışlardır. Siyonistlerin terör hareketleri ve propagandaları karşısında İngilizler birtakım değişikliklere gitmek zorunda kalmışlardır. Ağustos 1947 yılından itibaren Birleşmiş Milletler Komitesi, İngilizlerin desteğiyle Filistin’in Arap ve Yahudi olmak üzere iki ayrı devlete bölünmesini kararlaştırmıştır. Yahudi Siyonistler bu karar sonrasında çok büyük kanlı eylemler gerçekleştirmişlerdir. Gerçekleştirdikleri Deir Yasin katliamıyla da yüz binden fazla Filistinlinin bir daha asla dönmeyecek şekilde topraklarını terk etmelerine sebep olmuşlardır. (Turan, 2002, 161-162).

Filistin’deki İngiliz manda rejiminin 1947 yılında sona ermesinden sonra İngilizlerin desteğiyle Birleşmiş Milletler Komitesinin Filistin’de iki devletin kurulması kararından hareketle Siyonistler, 14 Mayıs 1948’de Tel Aviv’de toplanan Yahudi Milli Konseyi’nin yayınladığı bildiri ile İsrail devletinin kurulduğunu resmen ilan etmişlerdir. Bu bildirin hemen ardından ABD ve ertesi gün de Sovyetler Birliği İsrail’i tanıdıklarını açıklamışlardır. İsrail’in kuruluşunu kabul etmeyen Arap Birliği İsrail’e karşı 1948 yılında ilk savaşı açmıştır. Araplara karşı batıların ve Sovyetlerin desteğini alan İsrail ilk savaştan galip gelerek topraklarını genişletmiştir. Arapları büyük bir yenilmişlik psikolojisine sokan ve tarihe “en-Nakba/Büyük Felaket” olarak geçen bu savaşın sonunda İsrail, 1947 yılında elde ettiği Filistin toprağını daha da genişleterek büyük bir başarı elde etmiştir. (Turan, 2013, 183).

Savaş sonrasında etnik temizliğe koyulan İsraili birlikler, Filistinlilerin yaşadığı köy ve şehirde vahşice katliamlara girişmişlerdir. Bu katliamlarda 15.000 Filistinli hayatını kaybetmiş, 800.000 Filistinli de Arapların yoğun olduğu güvenli bölgelere veya yakın komşu ülkelere sığınmıştır. Yahudilerin gün geçtikçe artan nüfusu ve Filistinlilerin başka ülkelere göçü bölgenin demografik yapısını da değiştirmiştir. Bölgenin yerleşik halkı olan Araplar azınlık durumuna düşmüş ve günümüzde halen devam etmekte olan Filistinli mülteciler meselesi ortaya çıkmıştır.

Yüz binlerce Filistinliyi yurdundan edip mülteci konumuna düşüren İsrail, gün geçtikçe hakimiyet alanını genişletmiştir. Siyonistler, bu kısa sürede topraklarını önemli ölçüde genişletmişlerdir. Yahudiler, uluslararası hukuka göre meşru temellere dayanmayan devletlerinin varlığını sürdürebilmek ve sahip oldukları ideolojilerinin nihai amacına ulaşabilmek için herkesle savaşmayı da göze almışlardır. (Şehirli, 2010, 5).

Bölgede çıkarları tehlikeye giren İngiltere ile Fransa, başka amaçlar peşinde

olan İsrail'i de yanlarına alarak Süveyş Kanalını bahane etmiş ve 1956 yılında Mısır'a karşı ortak bir operasyon düzenlemişlerdir. Bu operasyonda istediklerini elde etmeyince İngiltere ve Fransa bölgede etkili olan ABD ve Sovyetler Birliği'nin nükleer tehdidi karşısında bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. İsrail ise 29 Ekim 1956 yılında bir operasyonla iki ortağının aksine Sina'yı işgal etmiş ve hedeflerine ulaşmayı başarmıştır. Bu harekât sonrasında Mısır ile İsrail arasında bir güvenlik şeridi oluşturulmuş ve İsrail, Akabe Körfezi'ndeki deniz ulaşımını da kendi çıkarları doğrultusunda güvence altına almayı başarmıştır. Böylece de 1976'de gerçekleşecek olan Altı Gün Savaşı'nın hazırlıklarını yapmıştır. (Turan, 2013, 192).

1967 yılında gerçekleşen Altı Gün Savaşı, Filistin direnişinin rotasını belirlemiştir. Bu savaş sırasında Süveyş Kanalı'nda, İngiliz birliklerine karşı saldırılara katılan Yaser Arafat ve arkadaşları tarafından 1959 yılında el-fetih örgütü kurulmuştur. Filistinli iş adamı ve aydınları tarafından desteklenen bu örgüt, Filistin'in ancak Filistinlilerin çabasıyla kurtulabileceğini savunmuştur. Bu söylem, Filistin meselesini kendi çıkarları için kullanmaya çalışan bazı Arap ülkelerini rahatsız etmiştir. Arap devletleri bu konuyu görüşmek için Eylül 1963 yılında Kahire'de toplanmışlardır. Bu toplantıda Filistinlilerin sürgünde bir hükümet kurmalarına, meclis oluşturmalarına ve ordu kurmalarına karar verilmiştir. Bu karara Filistin sorunu üzerindeki konumunu kaybetmek istemeyen Ürdün karşı çıkmıştır. Ürdün'ün karşı olmasına rağmen Kudüs'ün Arap hâkimiyetinde olan bölümünde 1964 yılında Filistinlilerin ilk büyük kongresi yapılmıştır. Bu kongre, Filistinlilerin ilk milli meclisi sayılmıştır. Kongre sonucunda Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) kuruluşu da kabul edilmiştir. Bunun üzerine yalnız bağımsız Filistinli kimliği ile mücadelede başarılı olunabileceğini savunan el-fetih ile FKÖ arasında bir rekabet başlamıştır. (Karaman, 1996, 103).

İsrail ile Arap Devletleri (Suriye, Ürdün, Mısır) arasında 1967 yılında Altı Gün Savaşı başlamıştır. İsrail ordusu, bu savaşta kısa bir süre içerisinde savaşa katılan Arap devletlerine karşı bütün cephelerde zafer elde etmiştir. Ayrıca İsrail, savaş sonucunda son derece stratejik konuma sahip olan Batı Şeria, Gazze, Golan Tepeleri ve bütün Sina yarımadasını da işgal ederek topraklarını dört katına çıkarmıştır. (Can, 2019, s. 18). Bu savaştan sonra da İsrail, Sina Yarımadası hariç ele geçirdiği toprakların tamamında işgal süreci başlatmıştır. (Turan, 2013, 193).

Altı Gün Savaşı öncesinde sayıları milyonları bulan Filistinli mültecilerin yarısı, ekonomisi zayıf ve bu kadar mülteciyi kontrol edecek bir güçten uzak komşu ülke olan Ürdün'e sığınmıştır. Altı Gün Savaşı'nın ardından FKÖ kurucusu Yaser

Arafat, Ürdün'de oldukça sayısı artan Filistinli mültecilerden de güç alarak İsrail'e karşı düzenleyeceği operasyonlar için burayı üs olarak seçmiştir. FKÖ'nün Ürdün'de etkinliğini artırması Kral Hüseyin'i tedirgin etmiştir. Kral Hüseyin'in Yaser Arafat'a tedirginliğini belirtmesine rağmen Arafat'ın buna aldırış etmemesi üzerine, Filistinlilerle Kral Hüseyin'in kuvvetleri arasında tarihe Kara Eylül olarak geçecek çatışmalar başlamıştır. İsrail'in desteğini alan Kral Hüseyin, 1970 yılında Amman yakınlarında bulunan Zerka Mülteci Kampı'na askeri saldırı düzenlemiştir. Saldırı sonucunda binlerce Filistinli hayatını kaybetmiştir. Bu olaylardan sonra Arap devletleri Ürdün'le olan ilişkilerini keserek Ürdün'ü Filistin davasını bitirmekle suçlamışlardır. (Pappe, 2007, 273; Turan, 2002, 177).

Altı Gün Savaşı'nda büyük bir yenilgiye uğrayan Suriye ve Mısır bazı Arap devletlerinin de desteğiyle 1973'te iki cepheden İsrail'e saldırmıştır. Yapılan Kipur Savaşı sonunda uluslararası kamuoyu devreye girmiş ve Kasım 1973 yılında ateşkes antlaşması imzalanmıştır. Yapılan antlaşmayla Mısır, 1967 yılında kaybettiği toprakların çok küçük bir kısmını geri almayı başarmıştır. (Dağcı & Sandıklı, 2006, 111). 1978 yılında Camp David'de imzalanan barış antlaşmasıyla da altı gün savaşında işgal edilen Sina Yarımadasını geri almayı sağlamıştır. Buna karşılık olarak da Mısır İsrail'i resmen tanıdığını ilan etmiştir. Savaş sonucunda Mısır- İsrail barışında etkin olan ABD, Ortadoğu'da yeniden söz sahibi olmaya başlamıştır. (Turan, 2013, 197).

1978 yılında İsrail, Lübnan'ın güney kısmını işgal ederek burada bulunan Filistinli direnişçileri ortadan kaldırmak istemiş, ancak istediğini elde etmeden geri çekilmek zorunda kalmıştır. (Yılmaz, 2014, 4). Yapılan arabuluculuk ve barış görüşmelerinde ABD ve Sovyetler Birliği ortak açıklamalarda bulunmuş ve ABD ilk defa bu olayda Filistinlilerin meşru haklarından söz etmiştir. 1979 yılında imzalanan Mısır-İsrail barış antlaşması Gazze şeridi ile Batı Şeria'da bir yönetimin kurulmasını, beş yıldan uzun sürmeyecek bir geçiş döneminden sonra iki bölge halkının özerkliğinin sağlanmasını ve Ürdün-İsrail arasında bir barış antlaşması yapılmasını öngörmüştür. Fakat 1980 yılında İsrail'in Kudüs'ün tamamını İsrail'in bölünmez başkenti ilan etmesi tepkiyle karşılanmış ve başka bir gerginliğe neden olmuştur. (Şehirli, 2010, 8).

1981 yılında Suudi Arabistan, İsrail'in varlığını dolaylı biçimde kabul eden ve Doğu Kudüs başkent olmak üzere bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını öngören barış planı ortaya atmıştır. Bu plan İsrail ile ABD tarafından kabul edilmemiş ve bir gerginliğe neden olmuştur. Bu gerginlik 1982 yılında Lübnan'ın

işgal edilmesi ile sonuçlanmıştır. İsrail'in asıl amacı burada güçlenmiş olan FKÖ'yü gerek askeri gerekse sosyal ve siyasi açıdan tamamen yok ederek Filistinlilerin mücadele azmini kırmak, Suriye'yi Lübnan'dan çıkarmak, kendisine yakın bir yönetim kurmak ve böylece kuzey sınırını güvence altına almak olmuştur. Amacına ulaşan İsrail, Lübnan'daki Sabra ve Şatila kamplarında bulunan yaklaşık 2000 Filistinliyi katletmiş ve buradaki Filistin arşivlerini yaktırıştır. (Can, 2019, s. 19). Tarihe Sabra ve Şatila katliamı olarak geçen bu katliamın sonunda 6000 Filistinli direnişçi Lübnan'ı terk etmek zorunda kalmıştır. (Şehirli, 2010, 8).

İsrail'in Lübnan'ı işgalinin ardından Filistin Kurtuluş Örgütü Lübnan topraklarından çekilmiştir. Bundan sonra Filistin Kurtuluş Örgütü Oslo görüşmelerine kadar, çalışmalarını Tunus'ta sürdürmüştür. (Can, 2019, 19). İsrail'deki Filistinliler ise yaşamı neredeyse kendileri için olanaksız hale getiren koşullarda varlıklarını sürdürmeye çalışmışlardır. Diğer bölgelerde yaşayan Filistinliler de kendi gündemlerini buldukları yerlerde geliştirmeye çalışmışlardır. Karargâhını Tunus'a taşıyan FKÖ ile Filistinliler arasındaki yakınlaşma 1987 yılı İntifadasının patlak vermesiyle sonuçlanmıştır. FKÖ'nün büyük ölçüde etkinliğini yitirdiği bir ortamda İntifada Gazze Şeridi'nde Filistin İslami Direniş Hareketi (Hamis) öncülüğünde başlamış ve kısa süre içerisinde Batı Şeria'ya kadar yayılmıştır. 1993 yılına kadar devam eden intifada da toplam 1300 kişi hayatını kaybetmiştir. (Pappe, 2007, 344).

Hamis, intifadan sonra Filistin'de fiilen harekete geçmiştir. Bu intifada ile Hamis bütün dünyaya sesini duyurmayı başarmıştır. Hamis, intifadının organizasyonuna öncülük etmiş ve ayaklanmanın ikinci ayından itibaren periyodik bir şekilde kitlelere hitap eden ve direniş yönlendiren programlar ortaya koymuştur. İsrail karşısında sürdürülmesi gereken mücadelenin içeriği ile ilgili görüşlerini ve Filistin'in milli meseleleri ile alakalı tutumunu ve politikasını içeren bildiriler de yayınlamıştır. (Tunç Yaşar vd., 2011, 66).

İntifada ile İsrail, alışık olmadığı bir durumla karşı karşıya kalmıştır. İsrail'in imdadına bölgede bütün dengeleri alt üst eden Körfez Savaşı yetişmiştir. Körfez Savaşında FKÖ lideri Yaser Arafat Saddam Hüseyin'in yanında yer alarak etkili olmaya çalışmıştır. FKÖ'nün giderek gücünü arttırdığını gören İsrail, 1991 yılında Madrid Konferansı'nda Arafat'la barış yapmanın İsrail'in yararına olduğunu düşünerek ileride Oslo Anlaşması'nın temelini oluşturacak diyalog sürecini başlatmıştır. Hamis ile masaya oturmak istemeyen İsrail, bu süreçte FKÖ ile masaya oturmanın daha yararlı olduğunu düşünmüştür. Madrid görüşmeleri sırasında siyasi

linç ile karşı karşıya kalan Arafat, Filistin için ağır tavizler içeren bir süreci kabul etmek zorunda kalmıştır. Ancak 1992 yılında İsrail'in Hamas üyelerini sınır dışı etmesi Madrid görüşmelerinin askıya alınmasına neden olmuştur. (Tunç Yaşar vd., 2011, 71). Sorunların çözümü konusunda hiçbir aşama kaydetmeyen Madrid Konferansı sembolik bir öneme sahip kalmaktan başka bir işe yaramamıştır.

Madrid görüşmeleri diplomasi başarısızlığı nedeniyle İsraililer ve Filistinliler kendi aralarında yeni görüşmeler yapmaya karar vermişlerdir. Norveç'in başkenti Oslo'da gerçekleşen ve sekiz ay süren gizli görüşmeler, 13 Eylül 1993'te "Oslo I" olarak da tanımlanan "İsrail-FKÖ Prensipler Deklarasyonu" ile sonuçlanmıştır. Deklarasyon ile FKÖ Filistin halkının meşru temsilcisi sayılmış ve FKÖ'ye İsrail'in güvenli sınırları içinde var olma hakkı verilmiştir. İsrail, bu anlaşma ile FKÖ'yü Filistinlilerin resmi temsilcisi olarak tanımış, barış karşılığında bazı topraklardan çekilmeyi kabul etmiş ve uzun vadede Filistinlilerin özerkliğini kabul edeceğini vadetmiştir. (Tunç Yaşar vd., 2011, 72).

Oslo I sürecinin Gazze Şeridi ve Eriha ile ilgili olan kısmı 1994 yılında imzalanan Kahire Anlaşması ile yürürlüğe girmiştir. Kahire Anlaşması ile İsrail'in kuvvetlerinin Eriha ve Gazze Şeridi'nden üç hafta içerisinde çekilmesi, Filistin Ulusal Otoritesi'nin yetkilerinin tanımlanması ile bir polis gücünün oluşturulması ve Prensipler Deklarasyonu'nda tanımlanan beş yıllık geçiş sürecinin başlaması karara bağlanmıştır. Bu anlaşmayla birlikte 1999 yılında imzalanması beklenen nihai anlaşmaya kadar İsrail'in geri çekildiği Filistin topraklarını yönetecek geçici bir yapı olarak Filistin Ulusal Otoritesi kurulmuştur. Barış sürecinde Kahire Anlaşması'ndan sonra 28 Eylül 1995 yılında imzalanan "Oslo II" yani "Batı Şeria ve Gazze Şeridi Geçici Anlaşması" ile Filistin Ulusal Otoritesi, Batı Şeria'nın büyük şehirlerini de içine alacak şekilde topraklarını genişletmiştir. (Turan, 2013, 204).

Oslo görüşmelerinde kolay konular gündeme alınırken çözümü zor konular nihai statü anlaşmasına ertelenmiştir. Oslo görüşmeleri ile bazı bölgelerde sivil yönetim Filistinlilere geçmiş; ancak İsrail, dış ilişkiler, iç güvenlik ve yerleşimlerle ilgili kontrolünü sürdürmüştür. Ayrıca yönetimi Filistinlilere devredilen bölgeler iktisadi açıdan da İsrail'e bağımlı olmaya devam etmiştir. Bu durumda Filistinliler uluslararası hukuka dayalı bazı haklarından taviz vermek zorunda kalmışlardır. (Tunç Yaşar vd., 2011, 73).

İktisadi açıdan Filistin'i kendisine bağımlı bırakan İsrail, barış süreci boyunca uyguladığı gizli ambargolarla da Filistinlileri ekonomik açıdan ciddi anlamda

zorlamıştır. Bu süreçte İsrail'in yerleşimcilerle ilgili politikası, İslami grupların İsrail'e karşı faaliyetleri, radikal Yahudi grupların faaliyetleri gibi çeşitli sorunlar da ortaya çıkmıştır. İsrail'in baskısı altında inleyen ve barış süreci diye yıllarca oyalanan Filistin halkı, yapılan tahriklere daha fazla dayanamayarak tek vücut halinde ikinci intifadayı başlatmıştır. İkinci intifada ile Filistin'de çatışmalar yeniden başlamıştır. Bu çatışmalar İsrail'in de içinde bulunduğu iç politik dengeler sebebiyle 2002 yılına kadar devam etmiştir. Çatışmalar devam ederken 2002 yılının başlarında Suudi Arabistan'ın arabuluculuğuyla Ortadoğu Barış Planı devreye girmiştir. Bu plan tüm dünyanın dikkatlerini üzerine çekmiştir. Bu plan çerçevesinde ABD, BM, AB ve Rusya tarafından hazırlanan yol haritası 2003 yılında Filistin ve İsrail tarafından kabul edilerek muhtemel bir barışın çerçevesi hâline getirilmek istenmiştir. (Turan, 2002, s. 185).

Barış planı kapsamında yapılan tüm çalışmalar akan kanı durdurmamış İsrail ile Filistinliler arasındaki çatışmalar daha da artarak devam etmiştir. Savaş ve iç çatışma döngüsüyle çıkmaza giren Ortadoğu'da ABD'nin girişimiyle Kasım 2007'de Annapolis Konferansı ile yeni bir barış sürecine girilmek istenmişse de bu girişimin akıbeti de öncekilerden pek farklı olmamıştır. 2008 yılının sonlarına doğru İsrail'in Gazze'ye topyekûn saldırısı Filistin'deki durumu daha da karmaşık hale getirmiştir. Böylece daha öncekileri gibi bu barış hikâyesi de olumsuz bir şekilde sonuçlanmıştır. (Turan, 2002, 179-192).

İsrail'in Gazze'ye olan saldırıları devam ederken siyasete girmesinin ardından tüm barış girişimlerine en sert tepkileri gösteren ve başbakanlığı döneminde Filistinlilere karşı tavizsiz mücadelesiyle hafızalarda yer kazınan İsrail'in Ana Muhalefet partisinin lideri Ariel Şaron, Gazze'den tek taraflı olarak çekilme kararı almıştır. Şaron'un bu kararı gerek İsrail'de gerekse Filistin'de iç siyasi dengeleri altüst etmiştir. Şaron bu kararıyla İsraililerin büyük tepkisiyle karşı karşıya kalmıştır. Tepkiler üzerine partisinden istifa edip yeni bir parti kurma kararı alan Şaron, kurduğu parti iktidar olmadan önce beyin kanaması geçirerek komaya girmiştir. Kendisi görmese de onun varisi Ehud Olmert ABD'nin desteğiyle seçimlerde birinci parti olarak gelmiştir. (Tunç Yaşar vd., 2011, 85).

İsrail'in iç siyasetinde olduğu gibi Filistin'de de durum bundan pek farklı değildi. Burada da bir siyasi gerilim sürecine girilmişti. Filistin'de etkinliğini göstermeye başlayan el-fetih'in siyasi alandaki etkinliği çatırdıyordu. el-fetih'in lideri Mahmud Abbas 9 Ocak 2005 yılında başkan seçilmesinin ardından İsrail'e karşı geçici ateşkesi kabul etmişti. Bunun yanı sıra Hamas'ın siyasallaşacağını

sinyallerini de vermişti. Bu öngörüsünde de haksız değildi. Çünkü Hamas, 2005 yılında ülkenin ilk belediye seçimlerinde el-fetih'in kalelerini tek tek almıştı. Sonrasında da değişim ve reform listesi adı altında girdiği 25 Ocak 2006'daki genel seçimlerde hiç beklenmedik bir çıkış yaparak 132 sandalyeli meclisten 74 milletvekilliği çıkardı. 1960'lı yıllardan bu yana Filistinlilerin temsilciliğini üstlenen ve 1994 yılında Filistin Ulusal Otoritesi'nin kurulmasından itibaren tek başına ülkeyi yöneten el-Fetih ise ancak 45 sandalye alarak büyük bir şok yaşadı. Diğer küçük partiler ve bağımsız adaylar ise 13 sandalye kazanmıştı.

1987'de patlak veren Birinci intifadadan bu yana işgale karşı silahlı direnişin temel aktörü olan Hamas; eğitim, sağlık ve sosyal faaliyetler, şehit ve gazi ailelerine yönelik yardımlarıyla toplumsal tabanını genişletmiş ve halkın güvenini kazanmıştı. 12 yıl ülkeyi yöneten el-fetih'in halka vadettiği bağımsızlığı ve güvenliği sağlayamaması, adının da yolsuzluklarla anılması sebebiyle güven kaybetmesi ve İsrail'in geri çekilmesinden sonra Gazze'de sergilenen yönetim zafiyeti Hamas'ın önünü açmıştı. (Turan, 2013, 208).

Seçimlerde aldığı başarı ve halktan aldığı teveccüh ile kendini daha çok göstermeye başlayan Hamas'ın ve ona oy veren kesimin iktidar sevinci pek uzun sürmedi. Yapılan seçimin sonuçlarını içine sindiremeyen, Hamas'ın iktidar olmasıyla çıkar ve hesapları altüst olan İsrail, ABD ve el-fetih'in içinden bir grubun el ele vermesiyle Hamas'ı hükümetten düşürmek üzere birleşmişlerdi. Örgütün şiddetten vazgeçmesi, İsrail'i tanınması ve mevcut anlaşmayla yükümlülükleri kabul etmesi istendi; aksi takdirde uluslararası diplomatik ve ekonomik tecritle tehdit edildi. Hamas, önüne konan her iki seçeneğe karşı direnerek kolaylıkla harcanabilir olmadığını ispatladı. Bu durum Hamas'ın ateşkes için dolaylı da olsa muhatap alınmasına yol açtı. İsrail'in 2008 yılı sonunda başlattığı ve yeni katliamlara imza attığı Gazze saldırısında örgütün gösterdiği direniş, Hamas olmadan bir çözümün mümkün olamayacağını tüm dünyaya bir kez daha ispatladı. (Tunç Yaşar vd., 2011, 87).

Hamas, her ne kadar iktidar sürecinde siyasi ve diplomatik açıdan güçlenmişse de iç siyasetteki kargaşanın önüne geçememiştir. Bir yandan İsrail'in baskı ve saldırılarıyla mücadele ederken diğer yandan el-fetih ile uğraşmıştır. Hamas, her ne kadar direniş göstermeye çalışsa da İsrail'in bazı uygulamalarının önüne geçememiştir. İsrail, askerleri Hamas milletvekillerini tutuklayarak meclisi işlemez hale getirmeye çalışmıştır. Bazı banka ve döviz bürolarına baskınlar yaparak Filistin paralarına el koydurmuştur. el-fetih üyeleri ise boş durmamış İsrail'in

kışkırtmalarıyla tekrar başa gelmek için Hamas hükümetinin aleyhine çalışmışlardır. Bunu sindiremeyen Hamas, el-fetih'le çatışmaya başlamıştır. Çatışmalar uzun süre devam edince devreye Suudi Arabistan girmiş ve Mekke'de taraflar arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Ancak anlaşmanın mürekkebi kurumadan taraflar arasında tabandan gelen gerilim sebebiyle çatışmalar yeniden alevlenmiştir. İsrail ile uğraşmak yetmezmiş gibi bu sefer iç savaş tehlikesi oluşmuştur. İç çatışmalar sırasında tarafların birbirlerine reva gördükleri gayriinsani yağma ve şiddet, Filistin davasına duyulan saygıyı zedeleyecek boyutlara ulaşmıştır. (Tunç Yaşar vd., 2011, 89).

Hamas ve el-fetih, İsrail'in de kışkırtmalarıyla defalarca karşı karşıya gelmişlerdir. Ancak bir süre sonra Filistin direnişinin amacından sapmaya başladığını gördüklerinden çatışma ortamından uzak olmaya karar vererek ortak bir amaçta birleşmişlerdir. Bu amaç birliğinin oluşmasında dış güçlerin planları etkili olmuştur. Çünkü Amerika'da Bush yönetimi Hamas'ın seçim zaferinin ardından Hamas'ı iktidardan uzaklaştırmak için gizli bir plan hazırlamış ve bu konuda Mahmud Abbas, el-fetih'in eski lideri Muahmmmed Dahlan ve çeşitli Arap ülkeleri ile iş birliği yapmıştır. Bir Filistin iç savaşının kışkırtıldığı bu süreçte Dahlan liderliğinde bir grup, ABD'den tedarik ettiği yeni silahlarla Hamas liderliğindeki hükümeti yıkmak için harekete geçmiştir. Ancak Hamas, hiç beklenmedik bir hamleyle Dahlan liderliğindeki grubu hezimete uğratarak Gazze Şeridi'nde kontrolü tamamen ele geçirmiştir. Bunun üzerine Dahlan grubu önce Mısır'a, oradan da Batı Şeria'ya kaçmak zorunda kalmıştır. (Turan, 2013, 215).

Hamas'ın Gazze Şeridi'ni tamamen kontrol altına almasından sonra Filistin ikiye ayrılmıştır. Mahmud Abbas yönetimindeki bölgede İsrail, birtakım iyileştirmelere giderek Filistinli yüzlerce tutukluyu serbest bırakmış ve daha önce dondurduğu gümrük ile vergi gelirlerini Abbas yönetimine aktarmıştır. Bunun yanında ABD Hamas'a karşı mücadelede Abbas yönetiminin elini güçlendirmek ve güvenlik güçlerine destek vermek için 80 milyon dolar hibe ve askeri teçhizat yollamıştır. Bir taraftan da barış görüşmelerini başlatmak için harekete geçen ABD 2007 yılında Abbas liderliğindeki Filistin yönetimine kaynak aktarmak üzere uluslararası yardım konferansları düzenlemiştir. (Tunç Yaşar vd., 2011, 90).

Hamas'ın tamamen kontrolünü elinde bulundurduğu Gazze'de ise tüm sınır kapılarının kapatılmasından dolayı durum hiç iyi değildi. Gazze halkı dayanılacak hal kalmayınca temel ihtiyaçları karşılamak için 2008 yılında sınır duvarlarını yıkarak Mısır tarafına geçmişlerdir. Bunun yanı sıra Mahmud Abbas, Hamas

hükümetinin direncini kırmak için Hamas'ın daha önce yaptığı tüm atamaları iptal etmiş ve örgütle olan tüm bağlarını koparmıştır. Siyasi sindirme ve sosyal yardım kuruluşlarının kapılarına kilit vurma gibi yaptırımlarda da bulunmuştur. Bu süreçte İsrail, Gazze Şeridi'ni “düşman bölge” ilan etmiş ve çok şiddetli saldırılar düzenlemiştir. ABD'nin araya girmesi ve barış sürecini canlandırmaya yönelik girişimleri İsrail'in Gazze'ye daha “yumuşak” saldırılar gerçekleştirmesine sebep olmuştur.

İsrail ve Hamas arasındaki çatışmalar 2008 yılının ortalarına kadar sürmüştür. 2008 yılının sonuna doğru ise Ortadoğu'da tansiyonu düşürme bağlamında Mısır'ın arabuluculuk yapmasıyla İsrail ile Hamas arasında ateşkes görüşmeleri yapılmıştır. Bu ateşkesle göre Gazze'den gelen roketler durdurulacak, İsrail de sınırları açarak ablukayı kaldıracak ve askeri saldırılarını durduracaktır. Ancak İsrail, saldırılarına ara vermemiş ve yaklaşık 40 Filistinliyi katletmiştir. İsrail'in ateşkes kararlarına uymaması üzerine Hamas İsrail'e tekrar roket atmaya başlamıştır. İsrail, Hamas'tan gelen roketleri bahane ederek 27 Aralık'ta Gazze'ye son kırk yılın en büyük saldırısını başlatmıştır. Hedef diplomatik ve ekonomik açıdan yıpratılan Hamas'ı bu sefer tamamen askeri güç kullanarak yok etmektir. Ancak Gazze halkının Hamas'a ve direnişe yürekten olan bağlılığı İsrail'in hedeflerini boşa çıkarmıştır. Son kartlarını oynayıp başarısız olan İsrail, artık bölgede Hamas olmadan bir çözümün mümkün olmadığı gerçeğini iyice anlamıştır. (Pappe, 2007, 344).

27 Kasım 2007 yılında ABD'nin Anna polis şehrinde toplam 49 ülke ve uluslararası örgüt temsilcisinin katılımıyla Ortadoğu Barış Konferansı gerçekleştirilmiştir. Barış için “son şans” olarak sunulan bu konferansın ana gündem maddeleri, barış süreci için uluslararası destek sağlama, kurumsal reform ve kapasite inşası, İsrail-Suriye ve İsrail-Lübnan ayaklarının da dâhil edilmesiyle kapsamlı bir barışa ulaşma, İsrail ile Arap ülkeleri arasında ilişkilerin normalleştirilmesi ve güvenliğin sağlanmasıydı. Konferansın yedi sene sonra barış sürecini tekrar başlatması bir açıdan anlamlıydı. Ancak neticeye ulaşamayacağı daha baştan belliydi. Zira aylardır üzerinde çalışılan ve konferansta ilan edilmesi beklenen Prensipler Deklarasyonu, taraflar arasındaki derin görüş ayrılıkları nedeniyle hazırlanamadı. Filistin tarafı işgalin sona ereceğini ve bir Filistin devleti kurulacağını garanti edecek net bir deklarasyon isterken, İsrail tarafı herhangi bir tavize mahal vermeyecek muğlak bir deklarasyon peşindeydi. Dolayısıyla da görüşmelere temel oluşturacak bir belge yerine, müzakere sürecinin işleyişiyle ilgili “Ortak Anlayış” metni, Başkan Bush'un da baskılarıyla ilan edildi. Buna göre, barış ve güvenlik içinde İsrail ve Filistin'in yan yana yaşayacağı iki devletli çözüm için iyi niyet

temelinde ikili müzakereler derhal başlayacaktı. (Tunç Yaşar vd., 2011, 94).

Anna Polis konferansında varılan kararlar uyarınca “barış müzakereleri” 12 Aralık’ta başladı. Ancak İsrail, Gazze’ye yönelik saldırılarına, Doğu Kudüs’teki Yahudi yerleşimlerini genişletmeye ve Harem-i Şerif avlusundaki kazı çalışmalarına devam etti. Aslında İsrail hükümetinin daha masaya oturmadan aldığı bu kararlar hiç de şaşırtıcı değildi. Çünkü yapılan her barış görüşmesinde olduğu gibi İsrail, yine anlaşmayı bozarak ortak anlayış metnine uymadı. Tek şaşırtıcı olan, bu kararların Anna polis ’ten sadece birkaç gün sonra alınması ve başta Arap dünyası olmak üzere uluslararası toplumun bu kararlar karşısında sesini çıkarmamış olmasıydı. Bu da İsrail’in, Anna Polisle barıştan ziyade bölgede meşruiyetini sağlama ve emrivakilere ses çıkarılmasını engelleme hedeflerine bir ölçüde ulaştığını ortaya koyuyordu. (Tunç Yaşar vd., 2011, 93).

Bölgede uzlaşma için uygun siyasi zeminde buna cesaret edecek güçlü bir siyasetçi de yoktu. Sallantıda olan koltuklarını barış mucizesiyle koruma derdindeki Abbas ile dönemin İsrail Başbakanı Ehud Olmert yönetimleri arasında müzakereler devam etti. Her iki taraf da herhangi bir barışın ön şartı olarak öne sürülen Yol Haritasını uygulama gücüne ve isteğine sahip değildi. Filistin lideri Mahmud Abbas’ın Ocak 2009’da görev süresi dolacaktı. Hakkındaki yolsuzluk soruşturmaları nedeniyle iyice köşeye sıkışan İsrail başbakanı Olmert ise Temmuz 2008’de istifa edeceği kararını duyurmuştu. Günleri sayılı olan ve küresel mali krizle boğuşan Bush yönetimi de tarafları bu konuda zorlayacak durumda değildi. Dolayısıyla tarafların bizatihi ciddiyetle sahip çıkmadığı ancak iç meşruiyetlerini sağlamada ve uluslararası alanda yalnızlıklarını aşmada bir araç olarak kullandığı Anna polis süreci, gereksiz bir ümit dışında hiçbir yenilik getirmede. (Tunç Yaşar vd., 2011, 93).

İsrail, 2007’den itibaren planladığı Gazze’ye yönelik geniş çaplı saldırıyı, ABD başkanlık seçimlerinin sonrasına ertelemişti. İsrail’in ABD’nin de baskısıyla bir yandan el-Fetih ile yürüttüğü barış müzakereleri diğer yandan Hamas tarafıyla Mısır arabuluculuğunda yaptığı ateşkes pazarlıklarıyla geçen 2008 yılında tansiyon nispeten düşük seyretti. 2009 yılının başlarında İsrail’in Gazze’de başlattığı katliam ise bir barış oyununun daha sonuna gelindiğinin habercisiydi. (Pappe, 2007, 344).

Yaklaşık iki yıl süre devam eden çatışmalardan sonra barış görüşmeleri farklı aktörlerle yeniden başlamış olsa da barış için ileri sürülen kurallar değişmediği için bu görüşmelerden de sonuç alınmamıştır. Filistin’de artık bütün itibarını kaybetmiş uzatmalara oynayan Mahmud Abbas, barış yapabilecek gücü ve salahiyeti tamamen

kaybetmiştir. İsrail'in gelmiş geçmiş en aşırı sağcı hükümetinin başındaki Benyamin Netanyahu ise barış yapma derdinde olmamıştır. Amerika'da Bush dönemi enkazını temizlemesi beklenen ve sadece bu ümit nedeniyle Nobel Barış Ödülü'ne layık görülen ABD'nin ilk Afrika kökenli başkanı Barack Obama da tarafları bir araya getirememiştir. (Tunç Yaşar vd., 2011, 94).

Obama yönetimi önderliğinde çatışmaların sona ermesi ve barışın sağlanması için Eylül 2010 yılında Washington'da tekrar müzakereler başlatılmıştır. Bu müzakerelerin hedefi, "bir sene içerisinde, Filistin ve Yahudi halkları için iki devletli bir çözüme ulaşarak Filistin-İsrail çatışmasına resmen son vermek" olmuştur. Obama yönetimi, barış sürecini yeniden başlatabilmek için Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimi inşaatlarının dondurulmasına yönelik İsrail'i yaklaşık sekiz ay boyunca ikna etmeye çalışmıştır. Obama, yarım asrı aşkın bir süredir çözülemeyen temel meselelerin müzakeresinin bir senede tamamlanacağına ve nihai bir barışın olacağına inanmış olsa da İsrail'in "barış" için sıraladığı şartlar kabul edilebilir cinsten değildi. İsrail'in bir Yahudi devleti olduğunun kabul edilmesi, Kudüs'ün tamamını kontrolünde tutma, Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkından vazgeçmesi, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerinin "doğal büyüme" hakkının tanınması ve ordusuz bir Filistin devleti gibi şartları koyması bunu imkânsız kılıyordu. (Şehirli, 2010, 8).

Obama'lı yeni barış müzakerelerinin ilk ayın sonunda geldiği nokta, sürecin akıbetini de ele veriyordu. Taraflar sadece toprak takasını prensipte kabul etti; ancak takas oranında uzlaşma sağlanmadı. Filistinliler, Yahudi yerleşimler için Batı Şeria'dan ne kadar toprak gasp edildiyse İsrail'den o kadar toprak talep etti, İsrail tarafı ise aynı oranda toprak takasına karşı çıktı. Diğer meselelerde bu kadar bile "ilerleme" sağlanamadı. Üstelik 26 Eylül 2010 itibarıyla İsrail'in Batı Şeria'daki Yahudi yerleşim inşaatlarını 10 ay boyunca askıya alma kararının süresi dolar dolmaz yerleşimciler çok yoğun bir şekilde inşaatlara yeniden başladı. (Tunç Yaşar vd., 2011, 96).

Filistin'i işgal süreci başladığı ilk günden itibaren günümüze kadar Filistinliler ile İsrail arasında hiçbir zaman rayına oturmayan ikili ilişkiler beraberinde sorunların devam etmesine neden olmuştur. Halen Filistin toprakları işgal edilmekte ve Filistin halkına zulmedilmektedir. Oyunun mevcut kuralları değişmediği sürece bu böyle hep devam edecek gibi görünmektedir.

1.3. Modern Filistin Edebiyatı

Toplumun veya ulusun yaşam tarzını, adet ve geleneklerini değiştiren temel

unsurlar vardır. Bu unsurlar bazen zayıftan güçlüye veya kötüden iyiye doğru bir eğilim gösterir. Arap edebiyatında bu eğilimler “Nahda” ve “İnhitat” kavramları ile açıklanır. “Nahda”, kalkınma, yükseliş ve edebi Rönesans anlamına gelirken, “İnhitat” gerileme ve çökme anlamına gelir. “Nahda” Arap edebiyatında Napolyon’un Mısır’a girdiği 1798 tarihinden başlayıp günümüze kadar gelen geniş bir dönemi kapsar. Bu geniş zaman diliminde ise çeşitli edebi gelişmeler meydana gelmiştir.

XIX. yüzyılda Mısır, Lübnan ve Suriye başta olmak üzere birçok Arap ülkesinde edebi alanda bir ilerleyişin olduğu görülmüştür. Edebiyatçılar edebi anlamda bir Rönesans gerçekleştirmek için batıdan eserler tercüme etmiş, kendi kültürel zenginliklerini de koruyarak özgün bir edebiyat oluşturmaya çalışmışlardır. Bu dönemde edebi kalkınmaya en büyük katkı sağlayan gelişmeler; matbaanın kurulması, tercüme, basın-yayın faaliyetleri ve yurt dışına eğitim için gidip, ülkelerine Batı kültür ve edebi fikir akımlarını getiren genç şairle yazarlar olmuştur. (Şehirli, 2010, 12).

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren edebiyatta artık geleneksel gelenekçilikten çok, kültürel kimliğin sorgulanmasına ve batı edebiyatının da etkisiyle yeni arayışlara gidilmiştir. Bu dönemde şairler, şiiri kendi dönemlerine uygun şekilde nazmetmeyi hedeflemişlerdir. Şiiri döneme uymayan şiir anlayışından kurtararak, gerçek şiir zevkini yakalamak istemişlerdir. Bunun için de Batı’dan gelen edebiyatın taklidi yerine kökeni sağlam, Arap şiir anlayışının en yüksek seviyesini oluşturan Cahiliye ve Abbasi dönemi şiir üslubunu örnek almayı amaçlamışlardır. Bu görüşü savunanlar, Mahmûd Samî el-Bârûdî (ö. 1904), Hafız İbrahim (ö.1932), Ahmet Şevkî (ö.1932), İsmail Sabri (ö.1923) ve Ma’rûf er-Rusâfî (ö.1945) gibi diriliş şairleridir. Bu şairler, klasik şiir üslubunu koruyarak, modern çağda meydana gelen olaylara ışık tutmayı hedeflemişlerdir. Ayrıca kafiye, vezin, ritim ve şiirdeki akıcılığı korumaya da özen göstermişlerdir. (Er, 2012, 13; Savran, 1991, 85).

Diriliş (Nahda) şairlerinin biçime verdikleri önem, onların toplumsal açıdan üstlendikleri görevleri etkilememiştir. Onların şiirleri öğretici ve halkı aydınlatıcı bir nitelik kazanmıştır. Bunun için de şairler, hitap ettikleri kitlelerin sorunlarını dikkate almışlardır. Siyasi övgü ve hiciv gibi klasik konular ele alınmakla birlikte, şiirlerde batı karşısında geri kalmışlığın sebepleri, kadının toplum içerisindeki rolü, eğitimi, yoksulluk ve cehalet gibi konular da işlenmiştir. (Er, 2012, 14).

XIX. yüzyılın sonlarında Arap ülkelerinden birçok kişi Amerika’nın farklı

bölgelerine göç etmiştir. Göç edenler gittikleri yerlerde edebi faaliyetlerde bulunmuş, oranın edebi akımlarından etkilenmişlerdir. Cemaatler ve dernekler kurarak edebiyatın birçok alanında önemli eserler vermişlerdir. Bu kuşak içerisinde yer alan yazar ve şairler, geleneksel yapılarında iyileştirme yapmak ve kendi kimliklerini koruyabilmek için Amerika’da kendi dergi ve gazetelerini çıkarmışlardır. (Şehirli, 2010, 13).

Yapılan göç ve edebi çalışmalar neticesinde Modern Arap Mehcer edebiyatı ekolü ortaya çıkmıştır. Bu Edebiyat ekolü XIX. yüzyılda Filistin, Lübnan, Ürdün ve Suriye’den Amerika ve diğer yabancı devletlere göç eden Arapların oluşturduğu bir edebiyat ekolüdür. (Gemi, 2018, 437). Mehcer edebiyatçıları düşünce ve üsluplarında realizm, romantizm ve milliyetçilik akımlarından etkilenmişlerdir. Edebiyatçılar eserlerinde duygu ve düşüncelerini açık, anlaşılır ve basit bir dille ifade etmeyi amaçlamış, klasik üslubun bağlayıcı kurallarından kurtulmayı hedeflemişlerdir. (Er, 2012, 17).

Mehcer edebiyatı Amerika’da şiir sanatına yeni bir anlayış getirmiştir. Bu anlayışın sanatçıları hiçbir zaman ülkeleriyle olan bağlarını koparmamış, ülkelerinde yayımlanan dergi ve gazetelere haftalık veya günlük yazılar göndermişlerdir. Arap edebiyatçıları üzerinde büyük bir etkisi olan bu ekol, edebiyatın modernleşmesine büyük katkı sağlamıştır. (Yazıcı, 2022, 67).

Modern dönemde Arap edebiyatının geçirdiği edebi süreci Filistin edebiyatı da geçirmiştir. Ancak Filistin edebiyatının yükselişi iç karışıklıklar ve siyasi sebeplerden dolayı diğer Arap ülkelerinden daha geç başlamıştır. Bu gecikme fazla uzun sürmemiş kısa bir süre içerisinde Filistin edebiyatı güçlenmiş ve olgunlaşma sürecini tamamlayarak kendi bünyesinde var olan edebiyatın sınırlarını genişletmiştir. Bu zaman diliminde Filistin edebiyatı, pozitivist akımlardan da etkilenerek sanatsal gelişimini sürdürmüştür. (Şehirli, 2010, 15).

Klasik Arap edebiyatında var olan muhteva, estetik, üslup ve şekil Filistin edebiyatında da bulunmuştur. Bu durum ilk başta Filistin şiirinde, klasik Arap şiirinin yapısında bulunan övgü (medh) türünde görülmüştür. Ardından edebi derinleşmeye ve sosyal mücadeleye katılmayla başlamıştır. Sonrasında şiir, bilinç ve hedeflerin açıkça ortaya konmasında ulusal harekete önderlik etmeyle devam etmiştir. Şiirde durum böyle iken, düzyazıda durum biraz daha farklı bir hal almıştır. Düzyazıda edebi amaçları yükselten bir tarz izlenmiştir. Sınırlarını belirleyip, gelişen hayatla birlikte ilerleyiş çizgisi de oluşmuştur. Bu nesirdeki yeni ve eski ekol

edebiyatını geliştirmeye teşvik eden mücadele hareketi, edebiyatın modernleşmesine katkı sağlamıştır. (Şehirli, 2010, 16).

Filistin'deki kültürel hayat, yabancı uluslara ve onların görüşlerine önem verme açısından diğer Arap ülkelerinden daha geride olmamıştır. Yabancı okullar ile kurumlar, kütüphaneler ve matbaacılık sayesinde, XIX. yüzyılın ilk dönemlerinde edebiyatın rolü iyice aktifleşmiştir. Bu dönemdeki Filistin edebiyatçıları, klasik edebiyatın etkisinden sıyrılarak kendilerini çevreleyen ufukların da ötesine geçmeyi başarmışlardır. Böylece en yüksek diplomaları almış, en iyi makamlara atanmış ve üniversitelerde ders vermeye başlamışlardır. Erken vakitte tercümelemlerle modern edebiyata yönelmişlerdir. Nitekim onlar, dinî ve sanatsal eserleri, geleneksel halk hikâyelerini XIX. yüzyılın ortalarına kadar aktarmışlardır.

Modern Filistin edebiyatının gelişmesinde birçok unsur etkili olmuştur. Bu unsurlardan birisi açılan yeni yabancı okullarıdır. XIX. yüzyılın son dönemlerinde Filistin'de eğitim sınırlı imkanlarla yapıyordu. Henüz lise ve yüksek okullar açılmamıştı. Eğitim kırsal bölgelerde devlet okullarında Hıristiyan ruhbanlar ve Müslüman şeyhler tarafından düşük ücret karşılığında veriliyordu. Bu okullarda eski usullerle Kur'an-ı Kerim, İncil, okuma-yazma ve matematik dersleri okutuluyordu. (Sevâfirî, 1975, 21). Merkezi yerlerde ise öğretmenler hükümet tarafından atanıyor ve eğitimin kontrolünü merkezi idare sağlıyordu. 1908 Anayasasının ilanından sonra ilkökul ve lise öğrencilerinin sayısı oldukça arttı. Ancak yine de eğitimin seviyesi düşüktü. Bunun nedeni eğitim dilinin Türkçe olması ve okullardaki eğitimcilerin yeterli donanıma sahip olmamasıydı.

Bu dönemde Filistin'de Almanya, Amerika, İngiltere, İtalya, Rusya ve Fransa gibi yabancı ülkeler okullar açmışlardır. Bu okullardaki öğretmenler kendi öğretilerini öğrencilere dayatmaya çalışmışlardır. Yabancı okullarda Batıyla ilişkileri kuvvetli tutmak için batı tarzı eğitim ve öğretim tercih edilmiştir. Bu sebeple de Siyonist ve Hıristiyan zihniyet, Batı ile olan bağları nedeniyle batı ilimlerini Müslümanlardan daha önce öğrenmişlerdir. (Sevâfirî, 1975, 22).

Filistin'in yönetimi İngilizlere geçtiği dönemde İngiliz mandası özellikle Arap okullarının yönetimini üstlenirken, Yahudi hükümet okullarının yönetimini Yahudi parlamentosuna bırakmıştır. Filistin'de İngilizlerin mandasında eğitim ilkökul ve lise seviyesini geçememiştir. Bu sebeple Filistinli Araplar, kendi olanaklarını kullanarak milli okullar inşa edip köylerde ve şehirlerde hükümet okullarının yapımına katkı sağlamışlardır.

Modern Filistin edebiyatının gelişmesinde etkili olan unsurlardan biri de matbaacılık faaliyeti olmuştur. 1908'de Hayra'da Milli matbaa, 1910 yılında da Ceridetu'l-Kermel matbaası açıldı. 1948 yılından sonra Kudüs'te matbaacılık faaliyeti artmış, yabancılar dini inançlarını yaymak için birçok matbaa kurmuşlardır. Bunun sonucunda da Filistin'de kültürel hayatın gelişmesine katkıda bulunan unsurlar olarak gazete ve dergiler gelişip yaygınlaştı. Filistin bölgesindeki gazetecilik faaliyetleri diğer Arap ülkelerinden oldukça daha geç başlamasına rağmen çıkan gazeteler halkı uyandırmış, duygu ve düşüncelerini yönlendirmede etkili olmuştur. Bu gazetelerde siyasi sorunlarla beraber fikri ve edebi sorunlara da ışık tutan pek çok konu işlenmiştir. (Civelek, 2001, s. 167).

Edebi dergiler, günlük gazeteler, tercüme eserler ve ilmî kitaplar, Suriye, Lübnan ve Mısır gibi Arap ülkelerinden Filistin'e geçmiş, Filistin'deki Hayfa, Kudüs, Gazze ve Nablus gibi kentlerde modern fikir hareketleriyle ilişki kurulmuştur. Bu ülkelerdeki edebi gelişmeler, gazete ve dergiler sayesinde Filistin edebiyatında da aynı seviyeyi yakalamada etkili olmuştur. Filistinli edebiyatçılar, gazete ve dergilerle kendi düşüncelerini açık bir şekilde ifade etme, şiirlerini yayınlama, edebi eserlerini halka sunma imkânı bulmuşlardır. Bu gazeteler, sadece Filistinli edebiyatçıların görüşlerine yer vermemiştir. Şairler, Mısır ve diğer Arap ülkelerindeki edebî rönesansa öncülük ettikleri gibi, Filistin'deki edebi rönesansa da öncülük etmişlerdir. (Civelek, 2001, 168).

Kültürel cemiyetler ve edebi dernekler de modern Filistin edebiyatının gelişmesinde etkili olmuştur. Filistin'de birçok kültürel cemiyet ve dernek oluşmuştur. Filistin'in bütün şehirlerinde şubesi olan en-Nâdî'r-Riyâzî, el-Cem'ıyyetu's-Şubbâni'l-Muslimîn, ve eş-Şubbânu'l-Mesîhiyyûn gibi edebi dernekler bunlardan birkaç tanesidir. Bu dernekler o dönem Arap edebiyatının önde gelen isimlerini Filistin'e davet etmiş, edebi toplantılar yapıp konferanslar düzenlemiştir. Bunun sayesinde Arap edebiyatının yenilikçi yazarları halkla buluşmuş, bu da edebiyatın halk arasında gelişip yayılmasına ve yeni fikirlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. (Sevâfirî, 1975, 71).

Modern Filistin edebiyatı iki dünya savaşı arasındaki tarihe kadar belli bir noktaya gelmişti. Bu dönemde şiir ve şairler oldukça dikkat çekmekteydi. Şiir ile uğraşanların çoğunluğunu doktorlar, avukatlar, siyasetçiler, din adamları, tüccarlar, mücahitler ve akademisyenler gibi meslek grupları oluşturuyordu. Bu aşamada şiir toplumun sesine sağlam bir bağla bağlanmıştı. Milli bütünlük, ülkenin problemlerini

açıklamak, sömürgeciliğe karşı ayaklanmak, halkın duygularını ifade etmek için şiir bir araç olmuştur. (Şehirli, 2010, 25).

Filistin'in özgürlüğü için yapılan şiddetli eylemlerde şairler, edebiyatçılar ve toplumun önde gelen kültürlü şahsiyetleri halk direnişini desteklemek için şiirler nazmetmişlerdir. Bu dönemin şairleri sert baskılara maruz kalmalarına rağmen şiirlerinde direnişi konu etmekten kaçınmamışlardır. Bu şairlerin divanlarında, Filistin direnişi ve tarihiyle ilgili pek çok aydınlatıcı bilgi bulunmaktadır. Bu divanlar hem şiir divanı hem de tarih kitabı olarak kabul edilebilirler. Bunlar sadece somut bir direnişin ifadesi değil aynı zamanda bu direniş için tarihi belge özelliği taşımıştır. (Yâgî, 1969, 15).

1948 yılında Yahudi devletinin kurulmasıyla Filistinliler Yahudiler tarafından sürgüne zorlanmıştır. Bu sebeple modern Filistin edebiyatında bu dönem Nekbe (felaket) diye isimlendirilmiştir. Nekbe sonrasında Filistin sorununu ele alan şiir temalarına pek çok yeni konunun da ele alındığı görülmüştür. Bu yeni temalara ek olarak 1948'den önce yazılmış şiirlerdeki Arapların ve Müslümanların Filistin'e karşı yükümlükleri, Arap liderlerinin kınanması ve Batı'nın İsrail'e karşı müsamahasını eleştiren ve İsrail'i kınayan şiirler yazılmaya devam etmiştir. (Yâgî, 1969, 17).

1948 Arap-İsrail savaşından sonra yüz binlerce Filistinli Müslüman ve Hıristiyan Arap vatanlarından ve evlerinden zorla çıkartılıp çeşitli Arap ülkelerinde mülteci konumuna getirilmiştir. Bu husus şairlerin konu hakkında şiirler yazmalarına sebep olmuştur. Birçok Arap şair ve yazarı Filistinli mülteciler hakkında eser yayınlamıştır. Bununla beraber şairler, Filistin felaketi ve mülteci sorununu Arap liderleri ve Batı'nın yalanlarla örtmeye çalıştığını şiirlerinde sıkça yansıtmışlardır. Şairlerin görüşüne göre Arap liderler Filistin sorununa ilgisiz kalmışlardır. (Şehirli, 2010, 35).

1948 felaketi sonrası Filistinliler için hayat artık ya göç ya da hapisane şeklinde olmuştur. Bu bir ulusun başına gelebilecek çok kötü bir durumdur. Filistinliler bu durumu Nekbe yani büyük felaket şeklinde açıklamakta haklıydılar. Bundan sonra Filistinliler vatanlarından uzakta yaşayacaklardır. Vatanlarına olan özlemleri ise sadece şairlerin şiirlerine konu olacak ve bununla teselli olmaya çalışacaklardır. Bu göçlerden sonra vatana dönüş özlemi Filistin şiirinin konuları arasına girmiş, şairler halklarının vatanlarına bir gün döneceklerini ve bu özlemin eninde sonunda sona ereceğini tasvir etmişlerdir. 1948'den itibaren İsrail veya başka

ülkelerde yaşayan Filistinliler yenilgilerin onları yıldırmayacağını, zaferi ve vatanlarına geri dönüşü bir gün mutlaka kazanacaklarını ifade etmişlerdir.

1948 yılından beri Filistin halkının işgallere karşı verdiği bu kararlı mücadele dünya için bir direniş örneği olmuştur. Filistinlilerin bu direnişini dile getiren ve onların yaşadıklarına tercüman olan birçok şair ve yazar vardır. Yaşadıkları tüm acı hadiseler kalem ve kağıtlarıyla karşılık veren, bunu zalimlere atılmış bir kurşun olarak gören usta şair ve yazarlar, Filistin direniş edebiyatını oluşturmuşlardır. Bu şairlerin en önemlileri arasında Naci el-Ali, Fedva Tukan, Mahmud Derviş, Gassan Kanafani, Semih el-Kasım ve Hârun Hâşim Reşîd bulunmaktadır. Bu çalışmada bir direniş şairi olan Hârun Hâşim Reşîd'i ve bu konuyla ilgili şiirleri incelenmiştir. Direniş ile ilgili şiirlerine geçilmeden önce hayatına, edebi kişiliğine ve eserlerine birinci bölümde yer verilmiştir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Yapılan araştırmalar sonucunda ÷lkemizde seçilen tez konusuyla ilgili herhangi bir çalışmanın yapılmadığı gör÷lmüştür. Ancak Filistin'in Gazze Birzet Üniversitesinde Sena Beyâri tarafından el-Eb'âdi'il Mevzuiyye ve'l-Fenniyye Fi-Şii'ri Hârun Hâşim Reşîd adında bir yüksek lisans tezi yapılmıştır. Bunun yanı sıra şairle ilgili daha çok Arap dünyasında makale ve gazete haberleri tarzında yazılar kaleme alınmıştır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Yapılan çalışmada açıklama ve analiz etme yöntemleri kullanılmıştır. Konunun anlaşılması için şairin yaşadığı ülkenin siyasi tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Söz konusu edilen şairin bakış açısı da anlatma yöntemiyle ortaya konmaya çalışılmıştır. Şairin şiirleri karşılaştırılarak konunun anlaşılır hale getirilmesi hedeflenmiştir.

4. BULGULAR

4.1. HÂRUN HÂŞİM REŞİD'İN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

Şair ve yazarların ortaya koyduğu eserler yaşadıkları bölgenin ve dönemin ürünüdür. Bu sebeple direniş edebiyatı anlaşılacak isteniyorsa Filistin topraklarının son yüz yıllık tarihi incelenmelidir. Bununla beraber günümüzde birçoğu topraklarından çıkarılmış, vatansız ve sürgün hayatı yaşamak zorunda bırakılan Filistin halkının, sosyal ve psikolojik yapısı iyice analiz edilmelidir.

Nitekim çalışmamızın konusu olan Hârun Hâşim Reşid, işgalin her safhasına şahit olmuş bir şairdir. Bu onun edebi, sosyal ve siyasi kimliğinde derin izler bırakmıştır. Bu bölümde Hârun Hâşim Reşid'in hayatını, edebi kişiliğini ve eserleri dönemin sosyokültürel olaylarıyla bağlantılı bir şekilde aktarılmıştır.

4.1.1. Hârun Hâşim Reşid'in Hayatı

Hârun Hâşim Reşid, Filistin'i sallayan büyük depremin yaşandığı (Reşid, 2004, 11) 10 Temmuz 1927 yılında Gazze'nin en eski mahallelerinden biri olan el-Zeytun mahallesinde dedesine ait eski bir evde dünyaya gelmiştir. Hârun Hâşim Reşid'in babası Hâşim b. Ali Arafat Reşid, mahalle ihtiyar heyeti üyesi olup takvalı, iyiliksever ve adaletli bir insandı. Çocuklarının kız-erkek fark etmeksizin eğitimlerine önem vermiştir. Aynı şekilde oturduğu mahalle sakinlerine çocuklarının eğitimiyle ilgilenmeleri konusunda teşviklerde bulunmuştur. Hârun Hâşim Reşid'in dedesi Ebu Ali ise şiiri seviyordu ve kuvvetli hafızası sebebiyle bir birçok şiir ezberlemiştir. Hârun Hâşim bu iklim içerisinde babası ve dedesinin kucağında büyümüştür.(Reşid, 2004, 13).

Hârun Hâşim'in babası, orta gelirli dedesi Hâc Ali ile çalışan biriydi. Dedesi mahalle muhtarı olduğundan babasına göre daha varlıklıydı. Tarlası ve toprağının bereketiyle geçimini sağlıyordu. Babasıyla beraber tarlaları ekip biçiyor ve mahsullerini diğer ihtiyaçlarını karşılamak için pazarda satıyorlardı. Dedesi babasına güveniyor ve onu her konuda destekliyordu. Babası mahalle sakinlerinin sıkıntılarıyla ilgileniyor ve onlara devlet işlerinde yardımcı oluyordu. Dedesi de bir yandan işini yapıyor bir yandan halkın sorunları ve ihtiyaçları ile ilgileniyordu. (Reşid, 2004, 14).

Hârun Hâşim Reşid, ailenin dördüncü, erkek olarak da ikinci çocuğuydu. Dünyaya geldiği yılda babası kurbanlar kesip ziyafet vermişti. Çocukluğu mahallenin diğer çocuklarından farklı olarak geçen Hârun Hâşim'in annesi ona çok düşküdü.

Çocukluk yıllarında ona hikayeler okur, şarkılar söylerdi. Annesi merhametli ve şefkatli biriydi. Komşularıyla oturur, onların ihtiyaçlarıyla ilgilenirdi. Babası ise iş çıkışı arkadaşları ile buluşur, ikinci namazı için camiye gider ve ikinci namazı sohbetini camide arkadaşları ile dinlerdi. Sonrasında hep beraber oturur, günlük hayatla ilgili sohbetler yaparlardı. Akşamları ise arkadaş meclisi oluşur, bu meclislerde şarkılar ve şiirler söylenirdi. (Reşîd, 2004, 15).

Hârun Hâşim Reşîd, şiir ve edebiyatı seven kültürlü bir aile içinde büyüdü. Ailesi öğrenmeye ve ilim tahsil etmeye büyük önem veriyordu. Büyük kardeşi Ali Hâşim Reşîd şair olup şiir ve hikâye mecmuası yazarıydı. Kendisinden küçük kardeşi Ekrem Hâşim ve büyük kız kardeşi Sihem Hâşim'de şiir ve edebiyatla ilgileniyordu.(Mahmud, 2013, s. 14).

Hârun Hâşim'in doğduğu el-Zeytun mahallesi Gazze'nin merkezinde bulunuyordu. Bu mahalle ismini içinde bulunan devasa zeytin ağaçlarından almıştı. Mahalle, Zeytun ismini birinci dünya savaşına kadar taşımıştı. Daha sonra bab-ı Darun olarak değiştirilmişti. Mahallede farklı din mensupları ve farklı etnik yapılardan insanlar uyum içinde yaşıyordu.(Reşîd, t.y, s. 9) Aynı şekilde mahallede farklı işlerle uğraşan esnaflar da vardı. Toprakları bereketli olan bu mahallenin bir bölümü I. dünya savaşından etkilenmiş ve zarar görmüştü. Ayrıca bu mahallede birçok alim doğmuş ve yaşamıştı. (Reşîd, 2004, 16).

Hârun Hâşim'in babası eğitim-öğretime çok önem veren tutkulu birisiydi. Oğlunu ilk çocukluk yıllarında bugünkü varlığıyla hafızlık üzerine eğitim veren ve medrese olarak bilinen şeyhlerin yanına gönderirdi. Burada çok durmayan Hârun Hâşim yedi yaşına geldiğinde Gazze'de tek olan ve Türkler tarafından yapılan Emiriyye okuluna başladı. Babası oğlunun okumasını istediği gibi mahallenin bütün çocuklarının okuması için de babalarıyla görüşür ve onları ikna etmeye çalışırdı. Annelerinden de bu konuda destek isterdi. Medreseden hoşlanmayan Hârun Hâşim'in kaydolduğu yeni okul hoşuna gitti. Çünkü burası medreseden farklı bir hava içeriyordu. Öğrenciler onun yaşıtı, sınıf çok nezih ve tertipli, okulun bahçesi ise geniş ve güzel ağaçlarla çevrilmişti. (Reşîd, 2004, 31).Okulunu seven Hârun Hâşim, birinci sınıfı başarılı bir şekilde bitirmiş ve ikinci sınıfa geçişinin belgesini getirerek babasını sevindirmişti.

Hârun Hâşim'in akrabaları ve kız kardeşi Gazze'nin dışında farklı şehirlerde yaşarken babası Gazze'de yaşıyordu. Bunun sebebini babasına sorduğunda babası ona; Osmanlı ve İngilizler arasındaki savaş çıkınca Osmanlı devleti bizi savaş

sahasından uzaklaştırmak için Filistin'in farklı yerlerine gönderdi. Amcaların ve ben farklı yerlere yerleştik. Daha sonraları ise ben Gazze'ye geri döndüm demiştir. Hârun Hâşim, Filistin'in diğer şehirlerini görmeye çok meraklıydı. Bu şehirlerden biri olan ve ablası ile eşinin yaşadığı Hayfa'ya gitmeyi çok arzuluyordu. Babasından bunun için söz almıştı.

Nihayet bir gün sözünü aldığı ve gezmeyi hayal ettiği Hayfa'ya gitmek için ailece yola çıkmışlardı. Hârun Hâşim, Hayfa'yı çok beğendi. Çünkü ilk defa böyle kalabalık ve ihtişamlı bir şehre geliyordu. Onun için Hayfa Gazze'den daha farklı ve güzel bir şehirdi. Burada daha önce hiç karşılaşmadığı simalarla karşılaşan Hârun Hâşim, babasına sorunca babası ona; bunların Yahudi olduğunu söyler. Hârun bunların Yahudi olduğunu öğrenince; 'bunlar mı topraklarımıza kasteden şeytanlar' diyerek na'let okumuştur. O anda önünden eli silahlı İngiliz askerleri ile dolu geçen arabaya da babası "bunlar da İngilizler" deyince, Hârun yine; 'bu şeytanlar mı ailemi yurdundan kovuyor, onlara ateş ediyorlar' diyerek sitem ediyor, daha küçük yaşlarda İngilizler bizden ne istiyor, Yahudilerin derdi ne? gibi sorular zihninin derinliklerinde yer almıştır. (Reşîd, 2004, 33).

1936-1939 yılları hafızalardan silinmeyen olayların yaşandığı yıllardır. Büyük- küçük bu dönemde yaşayan herkes bu yılların ya acısını yaşamış ya da acısından derin bir şekilde etkilenmiştir. Bu yıllarda İngiliz ve Filistinli direnişçiler arasında çok çetin hadiseler yaşanmıştı. Yaşı küçük olmasına rağmen çok ciddi anlamda etkilenen Hârun Hâşim, babasının bu dönemdeki endişeli tutumlarına çok şahit olmuştur. Çünkü babası Hayfa'daki ablası ve Yafa'daki amcaları için çok endişeliydi. 1939 yılından sonra Hârun Hâşim, babasıyla Yafa'ya amcalarının yanına gider ve beşinci sınıfı bitirdiği okulunun yaz tatilini burada geçirir. Burada da topraklarını çalan şeytanın farklı yüzleriyle karşılaşır.

1936 yılının kadir gecesi akşamında annesi ve komşuları iftara hazırlanıyordu. Kendisi de akşam ezanı okunana kadar mahallede arkadaşları ile oynuyordu. O sırada İngiliz askerlerinden biri mahalleye geldi ve mahallede açık olan bir dükkânın kapatılmasını istedi. Arkadaşlarıyla mahallede oynayan Hârun Hâşim bir grup İngiliz askerinin uyarılarına maruz kaldı. Çocuklara dağılmalarını söyleyen askerler, çocuklar dağılmayınca çocuklara ateş ederek, birini öldürdüler diğerlerini de yaraladılar. Bir kargaşa meydana geldi. Bu kargaşa ile mahalle İngiliz askerleriyle dolup taşı. Can havliyle sokağa koşan Hârun Hâşim'in annesi çocuğunu içeri alıp kapıyı kilitlemişti. Çocuk yaşta bu olaya şahit olan Hârun Hâşim'in, günlerce gözüne uyku girmemişti. Bu olay onu derinden etkilemiş ve sonraki hayatını ciddi anlamda

etkilemiştir. (Reşîd, 2004, 51). Hârun Hâşim'in hayatını etkileyen hadiseler sadece bundan ibaret değildi. İntifada adı verilen büyük bir direniş ve ayaklanmalara da şahit oldu. Halk daha önce eşi benzeri görülmemiş bir direniş ve mücadeleyi İngilizlere karşı vermişti. Halkın tüm kesimleri, din, dil, ırk ve cinsiyet ayrımı olmaksızın herkes İngiliz sömürgesine karşı çıkmış ve sömürgeciliği kabul etmemişti. Hârun Hâşim, ayaklanan halkın içine kendini atmış meselenin iç yüzünü anlamaya çalışırken önünde kanı akıtılan Filistinli gençlerin şehadetine şahit olmuştu. Olayların şiddeti içerisinde canını kurtarmaya çalışırken kendini rüzgârın yönüne bırakmış ve sonunda evine gidecek yolu bulmuştu. Büyük bir merakla onu evde bekleyen anne-babası ve kardeşi kapıyı onun çaldığını görünce büyük bir sevinç yaşamışlardı.

Çocukluk hayatının ilk yılları pek tatlı geçmeyen Hârun Hâşim'in şiirle irtibatı henüz ilkokuldayken başlamıştır. Babasının şiirle uğraşması ve ona ara sıra şiir okuması da onu çok etkilemiştir. İlkokulda okul kitaplarında bulunan küçük şiirleri ezberleyen Hârun Hâşim'in, eğitim yaşı ve seviyesi yükseldikçe ezberlediği şiir ve kasidelerin de hacmi yükseliyordu. Farklı temalar içeren şiirleri ezberleyen Hârun Hâşim, nesir türü yazılar da okuyor ve ezberliyordu. Arapça dersi bu açıdan onun ilgisini diğer derslerden daha çok çekiyordu. Bunun aksine İngilizce dersinden ise hiç hoşlanmazdı. Hoşlanmadığı için bu dersle ilgilenmemiş ve dersten kalmıştı. Çünkü ona göre vatan düşmanlarının dilini öğrenmek gereksizdi.

İlköğretiminden sonra eğitimine Gazze enstitüsünde devam eden Hârun Hâşim, burada da Arapça dersine diğer derslerden daha çok özen göstererek şiir ve kasideler ezberlemiştir. İlkokul çağında Mütenebbi, Buhteri, Ebu Temmam ve Antere gibi klasik şairlerden şiir ezberleyen Hârun Hâşim, ergenlik döneminde modern şiirler ezberlemeye başlamıştır.(Reşîd, 2004, 55).

Gazze enstitüsünde artık hayatına yeni şeyler girmeye başlayan Hârun Hâşim, kadın öğrencilerin de olduğu bir eğitimin içinde yer almaya başladı. Burada derslerine Filistinli hocalar gibi İngiliz kadın hocalar da giriyordu. Dersinde İngiliz şiirinden kesitler okutan Miss Veni adında bir kadın hocadan etkilenen Hârun Hâşim, hocasının ders çıkışı ikindiden sonra tenis oynamasına hayran kalır. Hocasının tenis oynamasından ilham alarak ilk şiir kasidesi tecrübesini burada yaşar ve şu kasideyi söyler: (Reşîd, 2004, 99).

تطير مثلما عصفورة أستاذتي، وني

تقفز مثلما غزالاً عفانفة ، و تنثنى

يا ملعب التنس الذيلحوتتيزفني

احبها... ترى كما أحبها تحبني

Kuş gibi uçuyor Hocam 'Veni'

Esnemiş ve eğilmiş Ceylan gibi sığıyor

beni mutlu eden Ey Tenis sahası!

Seviyorum onu... görüyorsun Onu sevdiğim gibi beni sevdiğini.

Hârun Hâşim, bu beyitleri söylerken henüz ergenlik döneminde bir gençti. Hocasına beslediği duyguları bu şekilde dile getiriyor ve ilginç bir tablo çizmiş oluyordu. Kendisi de bu duruma anlam verecek olgunlukta değildi. Çünkü bu yaşadığı ilk öğrenimini aldığı Emiriyye okulundan tamamen farklıydı.

Hârun Hâşim, aynı zamanda Gazze enstitüsünde aktif rol alan bir öğrenciydi. Bu açıdan hocalarıyla iletişimi kuvvetliydi. Her bir dersin hocasından bir şeyler elde etmeye çalışıyordu. Hocaların derslerden sonra gönüllü yaptıkları müzakerelere katılırdı. Bu vesileyle basın yayın organlarıyla iletişime geçme fırsatı elde etmişti. Onun gazetecilikle alakası burada başlamıştı. Öğrencilerin yazılarını içeren aylık dergi çıkarmayı enstitünün kültür komisyonuna önermişti. Derginin editörlüğünü kendisi ve arkadaşları yapacaktı. Bazı hocalarının da öncülük ettiği dergi farklı yazılarla basıldı. İlk baskısı fakültede büyük bir yankı uyandırmıştı. (Reşîd, 2004, 114).

Gazze enstitüsü Hârun Hâşim'in kendi yeteneklerini keşfettiği bereketli bir yer olmuştu. Hocaları onu seviyor ve bazı görevlerde onu ön planda tutuyordu. Fakültedeki hocası Said İsa şair olacağı müjdesini, önünde okuduğu bir şiir esnasında vermişti. Bu hocası ile sık sık görüşür, yanında şiirler okurdu. Hocası Said İsa Hârun'un yanlışlarını düzeltir, şiirle ilgili bildiklerini ona aktarırdı. Hârun Hâşim, belli bir süre sonra ondan öğrendiklerini taklit ederek uygulamaya başlamıştı. O kadar hocasına özenmişti ki; onun gibi giyinmeye ve onun gibi yürümeye başlamıştı. Bundan dolayı da arkadaşları onunla bazen alay etmişlerdi. (Reşîd, 2004, 115).

Gazze enstitü yönetimi eğitim öğretimin birinci yılının sonunda ikinci sınıfa geçen öğrenciler arasında kültürel yarışmalar düzenledi. Yarışma şiir, hitabet ve söyleşi alanında yapılacaktı. Yarışmalara katılmak isteyen Hârun Hâşim, bu durumu hocası Said İsa'ya söyleyip söylememe konusunda tereddüt etmişti. Sonunda hocasına söyleme cesareti gösterdi. Hocası da ona şiir, söyleşi ve hitap edeceği bir hutbe bulması gerektiğini söyledi. Yarışmaya metinlerini hazırlayıp sunan Hârun Hâşim, yarışma sonunda bütün dallarda birinci olarak ödül aldı. Bu yarışma Hârun Hâşim'in hayat çizgisini belirledi ve onu şiir alemi içine girmek zorunda bıraktı. Şiir, bundan sonra Hârun Hâşim'in en büyük tutkusu, hayatında onsuz yaşamayacağı bir uğraş oldu. (Reşîd, 2004, 116).

Bu merhaleden sonra Hârun Hâşim, şiir ve şairlerle daha çok ilgilenmeye başladı. Büyük şairlerin kitaplarını okur, şiirlerini ezberledi. Şiir divanlarında araştırmalarını derinleştirdi. Notlar çıkarır onları defterine geçirip onlardan istifade etmeye çalışırdı. Üzerinde durduğu ve şiirlerini ezberleyip incelediği önemli şairlerden biri el-Mütenebbi'dir. Onun hayatını ve ilim için yaptığı yolculukları irdeledi. Mütenebbi gibi şiir alanında öne çıkan birçok şairi araştıran Hârun Hâşim, kendi yöntemini belirleme anlamında önemli adımlar atmıştı. Bu dönemde Hârun Hâşim birçok kütüphaneyi gezmiş ve şiir ile ilgili bilgisini arttırmaya gayret etmişti. (Reşîd, 2004, 122).

Kendisini iyice araştırma ve geliştirmeye veren Hârun Hâşim'e bir gün mahallede arkadaşlarıyla oynarken eğitim dairesi tarafından öğretmenlik teklifi geldi. Buna inanmayan Hârun Hâşim duruma çok şaşırıldı. Çünkü onun gözünde öğretmenlik büyük bir görevdi. Ona göre öğretmen yol gösteren örnek kişidir. Bu yaşta ona bu görevin verilmesine şaşırıldığı kadar sevinmişti de. Neyse ki teklifi kabul etmiş ve belirlenen yerde görevine başlamıştı. Öğretmenlik yapmaya başladığı bu yıllarda çeşitli sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerine katılmış ve bu kuruluşlarda görev almıştı. Bu sırada Hamas direniş örgütü ile tanışmış ve örgütün ileri gelenleri arasında yerini almıştı. Bir gün okula geldiğinde okuldan bir sorumlu iş kanununa göre İngiliz eğitim müdürlüğünden izin almadan etkinliklere katılmasının yasak olduğunu söylemişti. Buna çok şaşırın Hârun Hâşim, bu tür yasaklara çok aldırış etmemişti. Balfour bildirisinin yıl dönümü etkinliklerinde bildiriye kınaması ve eleştirisi üzerine, bir sene geçmeden şehirden uzak bir köye sürgün edilmişti. (Reşîd, 2004, 132).

Hârun Hâşim, ilk defa ihtilalin engelleri ile bu olayda karşılaşmıştı. Artık bundan sonraki hayatı daha çetin geçecektir. Yahudi ve İngilizler Filistin'i bölüşüp

parçalama derdine düşmüştü. Bunları durduracak bir gücün olmaması Hârun Hâşim'i daha çok acıtmıştı. Uzaktan da olsa görev yaptığı köyde Yahudilerin Arap köylerine saldırısı, çiftçileri gasp etmesi haberini alıyordu. Görev yaptığı köyün gençleri komşu köyleri basan Yahudilere karşı direnmek için yardıma gidiyordu. Kendi köyleri ise tehlikenin ucundaydı. Yahudilerin askerlerine İngiliz askerleri de yardım ediyordu. Görev yaptığı yerde köylüler ve askerler arasındaki olayların dozu gittikçe artıyordu. Adeta felaket çanları uzaktan sesini duyuruyordu. Nihayetinde öğretmenlik yaptığı köye de ihtilalciler tarafından saldırılar yapılarak köylünün can ve mal güvenliğine kastedilmişti. (Reşîd, 2004, 136).

Hârun Hâşim'in çok sevdiği, ailesiyle huzur ve sükûnet içinde yaşadığı vatani artık ihtilalcilerin düşmanca saldırılarına sık sık uğrayacak hale gelmişti. Bu süre zarfında öğretmenliğine devam eden Hârun Hâşim, çeşitli kültürel faaliyetlere katılmaya devam etti. Filistin'de hitabeti güçlü edebiyatçıların sohbetlerine de iştirak ediyordu. Bu dönemde yazılan dergi ve gazetelerle ilgilenmekle birlikte yazılan şiir divanları da dikkatini çekmişti. Mahmud Taha (ö.1949), Mahmud Hüseyin İsmail (ö.1985) ve Hasan Buheyri (ö.1998) gibi şairlerin şiir divanlarını okudu. Mahmud Taha'yı kimi zaman taklit eden Hârun Hâşim, bazı eserlerine de mukaddime yazmıştı.

Bundan sonra şiire tamamen yönelen Hârun Hâşim, Filistin radyosunda yayın yapan Şerif Berzak ile tanışmıştı. Şerif Berzak'in şairlerin divanlarına yaptığı tahlil ve eleştirileri dinlemiş, ondan Filistin'in büyük şairlerinden olan İbrahim Tokan ile Filistin radyosunda olan çalışmalar hakkında bilgi almıştı. Şerif Berzak'in elinde olan İbrahim ve Fedva Tokan'a ait basılmış ve basılmamış kasideleri almış ve ezberlemişti. Bundan sonra radyocu Şerif Berzak, Hârun Hâşim'i şiir konusunda cesaretlendirmiş ve yazdığı kasideyi o zamanda etkili olan bir dergide yayınlanmasına ön ayak olmuştu. Bu vesileyle Hârun Hâşim'in ilk kasidesi bu dergide yayınlanarak okuyucuyla buluşmuştu. (Reşîd, 2004, 132).

1947 yılında İngilizlerin Filistin'in kapılarını Yahudilere iyice açması üzerine Yahudiler, Filistin'de bazı yerleri basmış ve insanları öldürmüşlerdi. Baskınlar Hârun Hâşim'in görev yaptığı yerlere sıçrayınca Hârun Hâşim, Gazze'ye dönmek zorunda kalmıştı. Burada ailesiyle beraber yaşamaya başlamış ve halkın işgalcilere karşı koyacağı mücadeleyi uzaktan izlemişti. İşgalcilerin yaptıkları ve yapacaklarına dair bilgileri ise ancak Filistin radyosundan dinleyebilmişti. Yahudi güçleri ile Filistin halkı karşı karşıya gelmiş, çatışmalar iyice şiddetlenmişti. Bu karşılaşmalarda birçok insan ölmüş, birçoğu da evinden olmuştu. Bu sürede Hârun Hâşim, teyzesi oğlunun

çalıştığı Afet yardım kuruluşuna davet edilmiş ve yapılan yardımlara iştirak etmişti. Bu yardım kuruluşunda mülteci konumuna düşen Filistin halkının güvenli bölgelere nakledilmesinde de çalışmıştı. (Reşid, 2004, 180).

Günümüzde kamp ya da çadırkent dediğimiz güvenli bölgelere nakledilen mültecilerin hayatı doğal akışına dönmek zorundaydı. Mültecilerin hayatının normale dönmesinde yer alan Hârun Hâşim, bu kamplarda yemek dağıttığı gibi çocukların eğitimi için kurulan sınıflarda öğretmenlik de yapmıştı. Öğrencileriyle her açıdan ilgilenen Hârun Hâşim, kültürel faaliyetler düzenleyerek çocukların moralini yüksek tutmaya çalışmıştı. Çadır hayatının zorlukları yanında o sene kışın çok çetin geçmesi yaşamı daha da zorlaştırmıştı. Bu zor ve kasvetli çadır hayatı Hârun Hâşim'i derinden etkilemiş ve birçok kasidesine ilham kaynağı olmuştu. Bundan sonra yazdığı kasideler çadır hayatının getirdiği trajedileri yansıtacaktı.

Hârun Hâşim, 1950 yılından itibaren Gazze, Ürdün, Lübnan ve Suriye'de faaliyet gösteren gazete ve dergilerde mültecilerin yaşadığı trajedileri haykırmaya başlamıştır. Siyasi olaylardan etkilenen Hârun Hâşim, artık sadece mültecilerin sesi değil, tüm Filistin'in sesi olmaya başlamıştır. Ülkedeki her siyasi gelişmeyle ilgilenmiş, kasideleri ile gelişmeleri aktarmaya çalışmıştır. Vatan evlatlarının yurtları için verdikleri mücadeleden dolayı hapse atılmalarına ve tutuklanmalarına razı olmamış, Filistin halkının yeniden ayağa kalkacağına ve haklarının geri alınacağına inanmıştır. Çalışmalarını her alanda yürüten Hârun Hâşim, ümitlerin yitirilmemesi ve cihadın sürekliliği için elinden gelenin fazlasını yaparak direnişi harekete geçirmeye çalışmıştır. Kelimelerin gücüne inanan Hârun Hâşim, halkının direnişini canlı tutmak istemiştir. Bunun için de şiirlerinde anlayacakları bir dil, yaşadıklarını içeren muhteva seçmeyi tercih etmiştir. (Reşid, 2004, 219).

1954-1955 Eğitim-öğretim yılında öğretmenliğine Gazze'deki Selahaddin okulunda devam eden Hârun Hâşim, burada yeni bir viraja girmiştir. Burada tanıştığı yeni arkadaşlarla yayın faaliyetlerine katılmış, "Liva" gazetesinin danışmanlığını üstlenmiştir. Fikir ve düşüncelerini ifade etmek için bu gazete onun için bir fırsat olmuştur. Sadece bu gazete ile yetinmemiş Lübnan ve Ürdün'deki gazetelere de yazılar göndermiştir. Bu sırada "Arapların Sesi" radyosunu takip etmiş, zaman zaman da radyonun yaptığı programlara katılmıştır. Aynı zamanda 1954 yılında bu radyo kanalında müdür olarak görev yapmıştır. Bu süreçte Filistin davasının sözcüsü olmuş, konferanslara, festivallere ve davetlere katılarak Filistin'i temsil etmiş ve bu alanda önemli bir yol katetmiştir. 1967 yılında ise Filistin özgürlük örgütüne üye olarak kendisini daha çok gösterme fırsatı elde etmiştir.(Beyâri, 2006, 17; Neciyye

Fayiz, 2013, 14).

Hârun Hâşim, 1967 yılındaki savaştan sonra İsrail yönetiminin baskısı sonrasında Gazze'den ayrılmak zorunda kalmıştır. Kahire'ye hicrete zorlanan Hârun Hâşim, Arap devletleri üniversitesinde Filistin temsilcisi olarak çalışmıştır. Çalıştığı üniversitenin çıkardığı derginin editörlüğünde müdür olarak görev yapmıştır. Özellikle Nekbe'den sonra Arap devletlerinde çıkan Gazze, Rakib ve Arap Vatani gibi gazetelerde yazılar yazmıştır. (Neciyye Fayiz, 2013, 14). Görev yaptığı üniversitenin Tunus'a taşınmasıyla 1979 yılında Tunus'a gitmiş, burada da dergi editörlüğü ve yazarlığı görevlerini devam ettirmiştir. 1990 yılında Üniversitenin tekrar Kahire'ye dönmesiyle Kahire'ye dönmüştür. (Faysal, t.y., 2).

Hârun Hâşim'in çeşitli gazete ve dergilerde yazdığı şiir ve kasideler, halk tarafından hüsnü kabul görmüş ve Arap aleminin tümüne yayılmıştır. Feyruz, Faide Kâmil, Muhammed Fevzi, Karım Mahmud gibi ünlü şarkıcılar şiir ve kasidelerini bestelemişlerdir. Besteledikleri şarkıları Arap radyolarında seslendiren şarkıcılar Hârun Hâşim'in daha tanınır hale gelmesine yardımcı olmuşlardır. (Faysal, t.y., 3). Ayrıca Hârun Hâşim'in birçok kaside ve şiiri Arap aleminde ders kitaplarının müfredatı içerisine alınıp okullarda okutulmuştur. Arap dünyasında kendisi ve şiirleri ile ilgili akademik çalışmalar yapılmış olan şair, Filistin'de çıkan birçok basın yayın organı onunla ilgili yazılar yazmış ve yayınlarak insanlara fikirlerinin ulaşmasını sağlamıştır. (Reşîd, 2004, 18).

Hârun Hâşim, Filistinli mültecilerin yaşadığı trajedilerin aynısını kendisi yaşamıştır. O, hayatının sıradan bir Filistinlinin hayatından farklı olmadığını görmüş ve başından itibaren trajedinin içinde yer almıştır. Öz vatanında yabancı gibi yaşamak, her hakkı elinden alınmış şekilde hayatı sürdürmek, güven ve istikrar içinde olmamak ona çok acı vermiştir. (Beyâri, 2006, 18) Bütün bu yaşananlar şairliğinin gelişmesine etki etmiş ve hadiseler şiddetlendikçe kalemini keskinleştirmiştir.

Hârun Hâşim'e farklı isimler nispet edilmiştir. Hârun Hâşim Reşîd olarak isimlendirmesinde babasının Abbasi halifesi Hârun Reşîd'e olan sevgisi ve bağlılığı etkili olmuştur. Mültecilerin yaşadığı hayatı tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermesi sebebiyle “şair’ul karar” olarak isimlendirilmiştir. Filistin şairleri arasında “dönüş” terimini en çok kullanmasından dolayı da kendisine “Şairu’l avde” denilmiştir. Bu isimlendirmelerin yanı sıra “Şair’ul-nekbe, Şair’ul-sevra ve Şair’ul-muğayyem” olarak da anılmıştır. (Beyâri, 2006, 19).

Filistin, Hârun Hâşim'in çocukluk ve gençlik yıllarında İngiliz mandasındaydı. Filistin'in direniş ruhunu ve kanları toprakla boyanmış direnişçileri gözleri ile görüyordu. Filistin halkının yurtlarından çıkarılışını, annelerin evlatları için nasıl siper olduklarını acılar içinde seyrediyordu. Hayatının ilk yıllarında bu manzaralara şahit olan Hârun Hâşim, yaşananlara kayıtsız kalamazdı. Hayatı boyunca dile getireceği ve sürekli savunucusu olacağı bir direniş başlamalıydı. Bütün bu sıkıntılı süreçten sonra Hârun Hâşim, sömürgecilerin Filistin halkına yaşattıkları evsizliği, gurbeti, nefreti ve kını mücadeleye ve direniş ruhunu canlı tutarak şiir ve kasidelerinde açık açık yazmaya başladı.(Beyârî, 2006, 18).

Farklı alanlarda etkili olan Hârun Hâşim'in ortaya koyduğu eserler birçok ödüle layık görüldü. 1977 yılında şiir tiyatrosu alanında yazdığı "Sual" adlı tiyatro oyunu eğitim ve kültür ödüllerinde birinci seçildi ve bu tiyatro oyunu Kahire cumhuriyet tiyatro salonunda izleyiciyle buluştu. 1988 yılında Tunus Hilton otelde düzenlenen büyük bir törende "Geleceğin İnsanı" adlı şiiri Arap kasidesi bölümünün kuruluşu münasebetiyle ona verildi. Filistin vatan yönetimi şaire 1999 yılında Filistin onur ödülünü verdi. 2004 yılında Kültürel Mirasları Koruma kuruluşu tarafından kendisine "Şiirde Yaratıcılık" ödülü verildi. 2007 yılında Kültür ve Sanat madalyasını aldı. Yine şiir alanındaki yaratıcılık sebebiyle 2008 yılında büyük bir törende Kuveyt başbakanından "Abdülaziz Batikin" ödülünü aldı.

Filistin edebiyatında oldukça etkili olan ancak ülkemizde çok tanınmayan Hârun Hâşim Reşîd'in Emin, Me'mun, Mu'tasım, Muste'iz, Edip ve Kerem olmak üzere altı çocuğu olmuştur. Hârun Hâşim, 27 Temmuz 2020 yılının pazartesi sabahında 93 yaşında Kanada'da hayata gözlerini yummuş ve naaşı Filistin'e getirilerek doğduğu yere defnedilmiştir. Böylece Filistin, hayatı mücadele ile geçen büyük bir vatan şairine veda etmiştir.

4.1.2. Edebi Kişiliği

Filistin direniş edebiyatçılarının eserlerini; içerik ve şekil yönünden etkileyen başlıca üç dönemden bahsetmek mümkündür. Birinci dönem, 1948 yılında İsrail'in kuruluşuyla başlayan ve 1967 savaşına kadar devam eden süre zarfında yaşananlardır. İkincisi; 1967 yılında Arap-İsrail savaşıyla başlayan ve tüm Arap dünyasını saran büyük Arap birliği düşüncesinin etkili olduğu dönemdir. Diğer de Filistin'de 1993 yılında Amerika önderliğinde Filistinli yetkililerle İsraili yetkililer arasında yapılan Oslo anlaşması gereği, Filistinlilerin bir devlet kurmasıyla başlayan ve sonrasında kalemlerin artık barışı yazmaya zorlandığı dönemdir.(Can, 2019, 37).

İlk dönem Nekbe ile Nekse'nin arasında geçen olayları kapsar. Hârun Hâşim Reşîd'i bu dönemde şiir yazmaya iten en önemli faktör 1948 yılında İsrail devletinin kurulmasıyla yaşanan Nekbe' hadisesidir. Bu dönemde yazdığı şiirlerin ana teması; Nekbe'den sonra Filistin halkının yaşadığı sıkıntılar ve yurtlarından edilen insanların arkalarında bıraktıkları vatan toprakları olmuştur. Bu nedenle de siyasi ve toplumsal olarak Filistin halkının yaşadığı bütün zulüm ve eziyetler onun şiirlerinin temel unsuru haline gelmiştir.

İkinci dönem 1967'de Arap ülkeleriyle-İsrail arasında yapılan savaştan sonraki 'Nekse' dönemini kapsar. 'Nekse'den sonra milyonlarca Filistinli yurdunu terk etmek zorunda bırakılmıştır. Hârun Hâşim, bu olaydan sonra vatanını terk etmek zorunda kalmışsa da hiçbir zaman umudunu kaybedip yas tutmamıştır. Bunun yerine işgalcilere ve yaptıkları zulümlere, Filistin kimliğine ve topraklarına el konulmasına karşı direniş şiirleriyle karşılık vermiştir. Bu dönemde Hârun Hâşim'in direnişi yüksek sesle haykırdığı görülmüştür. Bu sebeple de şiirleri Hârun Hâşim'i meydanlarda ve Arap dünyasında direniş edebiyatında tanınan bir isim haline getirmiştir.

Oslo anlaşması ile Filistin'de bir yönetimin kurulmasından sonraki döneme tekabül eden üçüncü dönem de edebi hayatı ciddi anlamda etkilemiştir. Şiir ve nesir alanındaki çalışmalar kısmen değişime uğramaya başlamıştır. Genel olarak Oslo anlaşması sonrasında direniş edebiyatında görülen değişim Hârun Hâşim'in şiirlerinde de kendini göstermiş olsa da Hârun Hâşim, vatana geri dönüşün mutlaka bir gün gerçekleşeceğini haykırmaya devam etmiştir.

Kendine has zengin bir edebi üsluba sahip olan Hârun Hâşim'in, duygu yüklü şiir metodu birçok Arap şairinden ayrılmıştır. Çünkü O, şiirlerinde kullandığı kelimelerin farkındadır. Bu farkındalık bütün eserlerinde ortaya çıkmaktadır. Sürekli yeni şeyler üretmesi, cahilliği reddetmesi, mücadele ve direnişi savunması ile teslimiyetçiliği kabul etmemesi bunu göstermektedir. Kendisini sürekli geliştiren ve yenileyen şair, eserlerinde bu kelimelere sıkça atıf yapar. Bu hususta eserleri birbirini tamamlayıcı özellikler taşır. Eserleri, parça parça olmakla birlikte birbirlerinden de kopuk değildir. Buradaki amaç ise Filistin halkının direniş hikayesini canlı tutmak ve halkının bir gün asıl vatanlarına döneceğini unutturmamaktır.

Hârun Hâşim'in yaşadığı kültürel çevre de edebi kişiliğinin oluşmasına etki etmiştir. Şair evsizliğin, yurtsuzluğun ve vatansızlığın acısını, öz vatanında ise

gurbetin vahşetini yaşamıştır. Bundan dolayı da mültecilerin yaşadıkları sıkıntılara şiirlerinde çok yer vermiştir. Filistinlilerin en zor dönemlerine tanıklık eden şair, yurtlarından farklı bölgelere göçe zorlanan insanların hayatta kalmak için verdikleri mücadeleye an be an şahit olmuştur. Bu durum onun kendisine özgün bir edebi kişilik oluşturmaya çok etki etmiştir. Şairin kendine özgün bir edebi üslubu olsa da ortaya koyduğu eserler diğer Filistinli şairlerin ortaya koyduğu eserlerle benzerlik göstermiştir.

4.1.3. Eserleri

Hârûn Hâşim Reşîd, yaklaşık 20 divanı olmak üzere tiyatro, hikâye gibi farklı edebi türlerde pek çok eser kaleme almıştır. Eserlerini şu başlıklar altında sayabiliriz:

4.1.3.1. Divanları

Filistinli birçok şair şiirlerini farklı zamanlarda yayımlayarak onları daha sonra toplayarak divan şeklinde yayınlamıştır. Hârûn Hâşim Reşîd de farklı zamanlarda yazdığı şiirlerini divan şeklinde derlemiştir. Yaklaşık 20 divanı bulunan şairin 18 divanı farklı şehirlerde farklı yayın evleri tarafından basılmıştır. Şair, bu divanlarında şiirlerini daha İsrail işgaline karşı mücadele ve direniş, vatana dönüş, gurbet, vatana hasret özlem ve mültecilerin yaşadığı sorunlar üzerinde inşa etmiştir. Şiir divanlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

a. Me'al Gurebâ

Hârûn Hâşim'in ilk eseridir. 1954 yılında Kahire'de Rabîtu'l-edeblî hadîs tarafından basılmıştır.

b. Avdetu'l-Gurebâ,

Hârûn Hâşim'in bu eseri, 1956 yılında Dâru'n-Neşr ve Mektebu't-Ticarî tarafından Beyrut'ta basılmıştır.

c. Gazze fi Hatti'n-Nâr,

Şairin bu eseri 1957 yılında Dâru'n-Neşr ve Mektebu't-Ticarî tarafından Beyrut'ta basılmıştır.

d. Arzu's-Sevrât

Bu eser, 1958 yılında Dâru'n-Neşr ve Mektebu't-Ticarî tarafından Beyrut'ta basılmıştır.

e. Hatte Ye'ûdu Şa'bune

Hârun Hâşim Reşîdn'in bu eseri 1965 yılında Dâru'n-Neşr ve Daru'l-Edeb tarafından Beyrut'ta basılmıştır.

f. Sefinetu'l-Ğazab

Bu eser, 1968 yılında Dâru'n-Neşr ve Mektebetu'l-Emel tarafından Kuveyt'te basılmıştır.

g. Risâletân

Şairin bu eseri 1968 yılında Dâru'n-Neşr ve İttihâdu't Tullab Filistin tarafından Kahire'de basılmıştır.

h. Rihletu'l-Âsife

Şairin bu eseri de 1970 yılında Dâru'n-Neşr ve İttihâdu't Tullab Filistin tarafından Kahire'de basılmıştır.

ı. Fedâiyyûn

Hârun Hâşim'in bu eseri, 1970 yılında Dâru'n-Neşr tarafından Umman'da basılmıştır.

i. Mezâmiru'l-Arzi ve'd-Dem

Bu eser 1971 yılında Dâru'n-Neşr ve Mektebutu'l-Asrıyye tarafından Beyrut'da basılmıştır.

j. Er-Rucû'

Bu eser 1977 yılında Daru'n-Neşr ve Daru'l-Kermel tarafından Beyrut'ta basılmıştır.

k. Mufekkiirete Âşık

Hârun Hâşim'in bu eseri 1980 yılında Dâru'n-Neşr ve Dâru's-Sîras tarafından Tunus'ta basılmıştır.

l. Mecmuâtu's-Şii'riyeti'l-Kâmile

Şairin bu eseri 1981 yılında Dâru'l-Â'vde tarafından Beyrut'ta basılmıştır.

m. Yevmiyyatu's-Semûd ve'l-Huzn

Bu eser 1983 yılında Dâru'n-Neşr ve Dâru's-Sîras tarafından Tunus'ta basılmıştır.

n. Gazze...Gazze

Bu eseri 1988 yılında et-Terbiyye ve'l-'Ulum tarafından Tunus'ta basılmıştır.

o. Sevretu'l-Hicâre

Bu eser 1988 yılında Daru'l-Âhdî'l-Cedid tarafından Tunus'ta basılmıştır.

ö. Tuyûru'l-Cenne

Bu eser, 1988 yılında Dâru's-Şûruk tarafından Umman'da basılmıştır.

p. Verdetu 'Ale Cebînî'l-Kudüs

Bu eser de 1998 yılında Dâru's-Şûruk tarafından Kahire'de basılmıştır.

4.1.3.2. Müzikal Tiyatroları

Hârun Hâşim Reşîd, tiyatro alanında da eserler vermiştir. Bu tiyatro eserleri şu şekildedir:

a. es-Sû'âl

Hârun Hâşim'in bu eseri 1973 yılında el-Kitabu'z-Zehebî ve Ruzu'l-Yusuf tarafından Kahire'de basılmıştır. Bu tiyatro eseri, Kahire Cumhuriyet tiyatrosunda

sahnelenmiştir.

b. Sukût'û Berlin

Bu tiyatro eseri Kahire'de 1974 yılında sahnelenmiş fakat basılmamıştır.

c. Asâfiru'ş-Şevk

Bu tiyatro eseri 1989 yılında Dâru'l-Mustakbel'l-'Arabî tarafından Kahire'de basılmıştır. Bu tiyatro eserlerinin dışında basılmamış Masrehiyyetu'l-Kasr ve Masrehiyyetu Cusûri'l-'Avde olmak üzere iki müzikal tiyatro eseri vardır.

4.1.3.3. Hikâyeleri

a. eş-Şi'ru'l-Mukatil fi Arzi'l-Muhtelle,

Hârun Hâşim Reşîd'in bu eseri 1971 yılında Beyrut'ta el-Mektebetu'l-'Arabiyye tarafından basılmıştır.

b. el-Kelimetu'l-Mukatile fi Filistin

Bu eser 1973 yılında Mısır Kültür bakanlığı tarafından basılmıştır.

c. Medinetu ve Şair; Hifâ ve Buhayri,

Hârun Hâşim Reşîd'in bu eseri 1975 yılında Dâru'l-Hayat tarafından Mısır'da basılmıştır.

d. Senevati'l-Azab,

Şairin 1970 yılında Kahire'de Dâru'l-A'lemu'l-Kutub tarafından basılmış bir eseridir.

5. TARTIŞMA

5.1. HÂRUN HÂŞİM REŞİD'İN ŞİİRLERİNDE DİRENİŞ

Şiirin gelişimi çoğunlukla insanın ve toplumların tarihi ve evrimiyle birlikte ele alınmıştır. Çünkü şiir yaşamdan fıskırır ve hayatın en has seslerinden, eylemlerinden ve devinîşlerinden beslenir. Şiir, kimi zaman hayatın gerçek yansıması olarak ortaya çıkarken kimi zaman da söz ve büyü arasında bir yerde ortaya çıkar. Hayatın eksik kalan parçalarını ağırlıklı olarak duygulara hitap ederek ifade eder. Bunun için de şiir toplumsal gelişimin aynası olarak kabul edilir. Çünkü şiirin yapısal özellikleri ve içeriği ile toplumun gelişimi arasında bir paralellik vardır. Her ülke edebiyatında bu ilişki çeşitli biçim ve içerikte, farklı yoğunluklarda doğrudan ya da dolaylı olarak şiirdeki yansımasını bulmuştur. Bir ülkede yaşanan olaylar, büyük ve sarsıcı değişimler, felaketler, ihtilaller ve insana ait bütün duygular şiirin konusu olmuştur.

Bir halk baskı ve eziyet altında kalarak travma yaşadığında edebiyat o halkın ses sahibi olmasını ve benliklerinin güçlenmesini sağlayarak yaşanan travmaya evrensel bir yankı kazandırır. Filistin edebiyatı özellikle de direniş edebiyatı söz konusu olduğunda bu durum daha da güçlü bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Filistinli yazarlar, halklarının acı ve kaderlerini dile getirmeye çalışmış, edebiyat yoluyla umut aşlamış ve estetik açıdan zengin eserleriyle de dikkat çekmişlerdir. Yazar ve şairler sanatlarını kendi toplumlarının yaşadıklarından ve Filistin davasından ayrı tutmamışlardır.

Filistinlilerin 1960'larda İsraililerin işgallerine başkaldırışı Filistin direniş şiirinde bir dönüm noktası olmuştur. Filistinli şairler artık İsrail olarak adlandırılan topraklardan ve mülteci kamplarında sürgün olarak yaşadıkları komşu ülkelere ses vererek İsrail işgaline karşı çıkan direniş dalgasında bütünleşmişlerdir. Bu dönem 1972 yılında İsrail tarafından öldürülen büyük yazar Ğassan Kanafani ve büyük Filistinli şairler Mahmud Derviş, Semih el-Kasım, Fedva Tukan, Jabra İbrahim Jabra ve Hârun Hâşim Reşid gibi Filistinli şair ve romancıların dikkate değer şiirleri ve edebi çalışmalarıyla doludur. Bu yazarlar Filistin edebiyatını devrimleştirmiş ve vatanlarının sömürgeleştirilmesine karşı çıkan direniş edebiyatına katkı sunmuşlardır. Bu önemli isimlerden biri olan Hârun Hâşim Reşid, Filistin'de ve Arap dünyasında Filistin şiirinin büyük ve popüler sembolü haline gelmiştir.

Filistin direniş edebiyatı şairleriyle aynı dönemi yaşayan Hârun Hâşim Reşid, hayatının önemli bir kısmını vatanından uzakta yaşamıştır. İşgal kuvvetleri

tarafından göçe zorlanan şair, edebi çalışmalarının hepsinde vatanlarından göç etmek zorunda bırakılan Filistin halkının yaşantısına ve mücadelesine bizleri tanık etmiştir.

Hârun Hâşim Reşîd, bir direniş şairi olmakla birlikte aynı zamanda bir dönüş ve karar şairidir. Vatana dönüşün bir gün mutlaka olacağını düşünmüş ve bu durumu da şiirlerinde sürekli dile getirmiştir. Bu kararlılığı sebebiyle de Filistin’de Şairu’l-Karar ve Şairu’l-A’vde olarak tanınmıştır. Bu bölümde şairin dile getirdiği direniş ve mücadele ile ilgili düşünceleri aşağıdaki başlıklar ve kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır.

5.1.1. Direniş Şiirlerinde Vatan Teması

Vatan ve vatan sevgisi tüm insanların büyük değer verdiği önemli kavramlardandır. Vatan uğruna yapılan fedakârlıklar ve girilen mücadeleler, evrensel boyutta takdir görmüştür. Bu sebeple de vatan ve vatan sevgisi tüm dünya edebiyatlarının temel konuları arasında yerini almıştır. Ancak Arap edebiyatında vatan konusu diğer dünya edebiyatlarına nazaran daha sık işlenmiştir. Arap şair ve yazarlar bu konu hakkında sayısız edebi eserler vermiş ve vermeye de devam etmektedir.

Tarih boyunca çeşitli saldırılara ve işgallere maruz kalan Filistin’in bugün içinde bulunduğu sancılı süreç I. Dünya Savaşı’nda İngilizlerin Osmanlı’nın himayesinde olan bölgeyi işgal etmesiyle başlamıştır. Filistin’i işgal eden İngilizler 1917 yılının sonuna doğru Kudüs’e girmiş ve bu tarihten sonra Filistin’in yüzü hiç gülmemiştir. Balfour bildirisiyle İngilizler dünyanın farklı yerlerinde bulunan Yahudi yerleşimcilerin Filistin topraklarına yerleşmelerine göz yumarak krizin daha da derinleşmesine sebebiyet vermişlerdir. Gün geçtikçe sayıları artan Yahudiler Filistinlilerin evlerini ve topraklarını gasp etmişlerdir.

Bu sancılı süreçte Filistinlilerin vatan topraklarının ve etnik kimliklerinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduklarını hissetmeleri Filistinli şairleri vatan ve bağımsızlıkla ilgili şiirler yazmaya teşvik etmiştir. Bu şairlerden biri olan Hârun Hâşim Reşîd vatanın bağımsızlığını kazanmasını direnişe bağlamıştır. Onun şiirlerinde vatan özlemi ve Filistin halkının var olma mücadelesi tekrar tekrar farklı şekillerde dile getirilmiştir. Hârun Hâşim, eserlerinin genelinde vatanlarından zorla sökülüp atılan Filistinli mültecilerin mücadelelerinden bahsetmiştir. Bu başlık altında Hârun Hâşim Reşîd’in Filistinlilerin vatanları için ortaya koyduğu direniş aşağıdaki kavramlarla açıklanmıştır.

5.1.1.1. Mücadele

Her toplumun edebiyatı olumlu ya da olumsuz kendi toplumunda yaşanan hadiseleri aktarır. Yazar ve şairler yaşanan hadiselerden ilham alarak toplumun duygu ve düşüncelerini sanatsal ifadelerden de yararlanarak edebi bir şekilde dile getirirler. Eğer toplumun edebiyatı bir mücadele ve direnişten bahsediyorsa demek ki arka planda toplumun gerçek anlamda mücadele ettiği, savaştığı bir grup ya da devlet bulunmaktadır. Nitekim Filistin’de direniş edebiyatının ortaya çıkmasında Filistin ile İsrail arasında yıllardır devam eden bir mücadele vardır.

Ğassan Kanafani, Filistin meselesinin, şairlerin kalbini parçaladığını bu sebeple de kasidelerinin direniş, mücadele ve cihat temasını içerdiğini söylemektedir. Nitekim direniş şairleri modern Arap şiirinde önemli bir konum elde ederek edebiyat alanında yerlerini sağlamlaştırdılar. Edebiyat alanında etkili olmaya başlayan şairler, Arap halklarının elinden alınan hakları almak için direnişin zorunlu olduğunu vurgulayarak vicdanları harekete geçirdiler.(Beyâri, 2006, s. 52).

Filistin edebiyatı halkın yaşamış olduğu trajedilerden olsa gerek, diğer edebiyatlardan daha çok Filistin meselesine değinmiştir. Filistin içinde ve dışında yaşayan Filistinli edebiyatçılar bu hususla eşit ölçüde ilgilenmişlerdir. Edebi türlerle insanların hayatını aksettirip vicdanlarına tercüman olmuş ve hiçbir engele takılmamışlardır. Filistin’e olan bağlılığı ve özgür bir vatana duyulan özlemi Hârûn Hâşim’in şiirlerinde açıkça ortaya çıkmaktadır. Şair vatanı olan Filistin’e verdiği büyük önemi bir şiirinde tekrar sanatını kullanarak şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 2003, 10).

فلسطيني

انا اسمي فلسطيني

هو اسمي انني ادري

لان اسمي فلسطيني

تطاردني..... تلاحقتني

لان اسمي فلسطيني

فلسطيني تلاحقتني تعيش معي فلسطيني

فلسطيني و لو انهموا في السوق باعوني

فلسطيني و لو حتى الى الاعواد ساقوني

فلسطيني و لو حتى الى الجدران شوني

فلسطيني ..... فلسطيني

Filistin,

Benim ismim Filistin,

O benim ismimdir ben biliyorum,

Çünkü benim ismim Filistin,

Peşimden geliyor...beni izliyor,

Çünkü benim ismim Filistin....

Filistinliyim benimle yaşıyor Filistin,

Filistinliyim beni çarşıda heveslerine satsalar da,

Filistinliyim beni idam sehplarına sürseler de,

Filistinliyim beni duvarlara bağlasalar da,

Filistinliyim.... Filistinliyim.

Tekrir sanatı, anlama vurgu yapan ve şiirde müzikaliteyi sağlayan bir anlatım tekniğidir. Bu teknik, sadece çağdaş Arap şiirine özgü bir durum değildir. Klasik Arap şairleri tarafından da anlamı pekiştirmek ve bir konudaki kararlılığı dile getirmek için başvurulan bir yöntemdir. Ancak Çağdaş şairler, anlamı vurgulamadan çok, bu sanatı şiirde ahengi sağlamak amacıyla bir müzikal öge olarak genişçe kullanmışlardır. (Tur, 2007, 291). Hârûn Hâşim Reşîd, yukardaki beyitlerle vatani Filistin ile arasındaki kuvvetli bağa vurgu yapmak için tekrar sanatı tekniğinden

faydalanmıştır. Filistin kelimesinin tekrarı Filistin kimliğinden beslenen vicdani bir kenetlemeyi ve işgalcilere karşı meydan okumayı ifade etmiştir.

İşgalcilerin ortaya koyduğu bütün baskı ve zulümlere Filistin halkı direnişle karşılık vermiştir. Yapılan baskı ve zulümlere karşı halk sürekli direnişe çağrılmıştır. Hârûn Hâşim, bu zulümlere uğrayan şairlerden biri olarak Filistin meselesine sahip çıkmış ve şiirinde sıkça bu konuya ver vermiştir. Bir şiirinde yine Filistin kelimesini tekrar sanatını kullanarak şöyle zikretmektedir: (Reşîd, 1981, 124).

يا فلسطين التي في دمننا

و فلسطين التي في فمنا

سوف تمضي ثارنا يدفعنا

هاتفا انت لنا ... انت لنا

نحن اقسمننا علي العهد اليمين

ان نزر النصر و ضاع الجبين

و نلاقك لقاء الفاتحين

يا فلسطين يا كل المنى

في ركاب النصر و في يوم الفداء

يا فلسطين اذا دوى النـدا

لن تكوني موطننا الا لنا

Ey kanımızdaki Filistin!

Ve dilimizdeki Filistin!

Direnişimiz bitecek başaracağız

Alkışlarla, selamlarla gireceğiz

Biz asra yemin ettik

Alnımızın akıyla zafer elde edeceğiz

Ve seni fatihler gibi kucaklayacağız.

Ey Filistin ey bütün temenni!

Zaferle feda edeceğimiz günde

Ey Filistin nida sesi yankılanınca

Bizden başka kimsenin vatanı olmayacaktır.

Şair, bu beyitlerde zaferin bir gün gerçekleşeceğine ısrarla vurgu yapmaktadır. Halkın direnerek zafer elde edeceğine inanmaktadır. Bu ümidini hiçbir zaman yitirmeyen şair, büyük Filistin zaferinin de gerçekleşeceğine yemin etmektedir. Filistin gerçek sahibine verilene kadar mücadele edilecek ve Filistin'in bütün hakları savunulacaktır.

Hârun Hâşim, Filistin halkının yaşadığı bütün hadiseleri yaşamış biri olarak şiirlerini yazmıştır. Siyonist baskılar sonucunda zorunlu olarak vatanını terk etmek zorunda kalan şair, vatanından ayrıldığı andan itibaren şiirlerinde direniş konusunu işlemeye başlamıştır. İlk şiir mecmuası olan “Meal Gurebaa” adlı eserini 1954 yılında çıkarmış ve bu eseri Filistin şiir tarihinde dikkatlerin kendisine çekilmesine neden olmuştur. Şiirlerini Filistin halkının fiziksel ve ruhsal açıdan vatan özlemi üzerine inşa eden şair, direniş, mücadele, cihad ve fedakârlık konularına ağırlık vermiştir. (Beyâri, 2006, 53).

Siyasi alanda verilen direniş kültürel hareketlerle başlamış, zafer türküleriyle devam etmiştir. Filistinli mülteciler haykıran evsiz hayatı reddetmiş ve yaşamak zorunda kaldıkları hayata meydan okumuşlardır: (Reşîd, 1956, 65-67).

انا لن اعيش مشــــردا انا لن اظل مقيداً

انا لي غد... و غــــدا سازحف ثائرا متمردا

انا لن اخاف من العواصف و هي تحتاج المتدى

انا لاجئ ... وطني استبيح و داسه غدر العدى

انا نازح داري هنالك و كرمتي و المنتدى

ساعيده ... و اعبيده وطننا عزيزا سيدا

سأزلزل الدنيا غدا و اسير جيشا او حدا

لي موعد في موطنى هيهات انس الموعدا

Ben evsiz yaşamayacağım Ben bağlı kalmayacağım

Yarın ve ötesi benimdir. Direnişim bitmeyecek asla

Ben fırtınalardan korkmuyorum. Belli bir zamana yayılan

Ben mülteciyim...vatanımsa Düşmanların ayakları altında

Ben göçmenim evim orada. Şerefim ve onurumla

Döneceğim...illaki döneceğim. Aziz vatana

Dünyayı sallayacağım yarın. Ve tek yürek olacağım

Vatanımla bir sözüm var. Bu sözü unutursam yuh bana.

Şair burada bir Filistinlinin vatanına olan özlem ve sevgisini ısrarla tekrar etmektedir. Şair, işgalcilere meydan okuyarak duygu ve düşünceleri dile getirmektedir. Filistinlinin toprağına âşık olduğunu, kalbini ve ruhunu onun sevgisiyle doldurduğunu söylemektedir. İşgalcilerin işgalini kabul etmeyip reddettiğini onların yüzüne karşı söylemektedir. Bu tür yollarla vatana dönüşe sürekli vurgu yaparak sesini yükselten şair, vatan evlatlarının duygularını ateşlemektedir. Vatan uğrunda mücadele ve direnişin devamını sağlayıp bu yolda feda ve kurban olmalarını teşvik etmektedir: (Reşîd, 1957, 44).

يا اخي ... يوم تناديننا

وما احلا ندانا
زلزل الدنيا و هـز
الكون من وقع خطانتا
نحن ثرنا ... و تنفضنا
فحطنا ... الجبانا
حاول ... انيسمو فهانتا
و تنفضنا ... و قانا
نحن ابناء ... العرب
ايها اللص ... ويا سارق
غادر الارض ... التي
دنستها ... هيا انسحب
هـذه ... الارض
اذا لم تنسحب
سر معي نملاً عين الشمس
و تقدم ... و تقم

Ey kardeşim...bir gün seslendiğinde

Ve o ne güzel sesleniş;

Dünyayı sallayan, yerinden oynatan

Evren bizden etkilendi

Biz ayaklandık...direndik

Korkağı yok ettik

Gayret et...cesuruz

Direndik... ve dedik;

Biz Arap...çocuklarıyız

Ey hırsız...ve yağmacı

Terk et...

Bastığın toprakları...haydi çekil

Bu...toprak bizim

Eğer çekilmezsen

Benimle gel güneşin gözünü doldur

İlerle... at kendini tehlikeye...

Hârun Hâşim Reşîd şiirin başında kullandığı emir fiilleriyle açık bir şekilde düşmana meydan okumaktadır. Buradaki amacı düşmanın vatan topraklarını terk etmesi için direnişçilere moral vermektir. Bu edebi ifade ile onları direnişlerine devam etme konusunda teşvik etmekte ve cesaretlendirmektedir. Zaferin elde edileceğini ve müjdelerin bir gün mutlaka verileceğini belirtmektedir. Bir kasidesinde şair bu duruma olan güvenini yüksek bir sesle şöyle haykırmaktadır: (Reşîd, 1970, 157).

يا فلسطين ابشري يا بلادي بشهيد يفديك أثر شهيد

نحن نمضي غاياتنا واضحات و علي الدرب نلتقي في صعيد

نحن نبغي التحرير و ليس سواه في شروط لنا و لا من بنود

و في الحق في وفاء العهدود

من جميع الأقطار رغم الحشود

يا بلادي و يا فلسطين اننا

سنلاقيك يا مهاد الجودود

Toprağa...ve Mescid-i Aksa'ya yemin olsun

Üzüm bahçesine ... ve genişliğine yemin olsun

Dayanılmaz acıya boyun eğmedik

Kardeşler!! direniş mücadelesinde

Verilen hakikat sözünün yerine getirilmesi için

Bütün bölgelerden ve hep beraberce

Ey şehrim ve ey Filistin!

Ey ihtişamın beşiği! Muhakkak sana kavuşacağız.

Bu beyitler halkın işgalcilere karşı olan kararlılık ve mücadelesinin boyutlarını ortaya koymaktadır. Şair, cesur, kahraman ve yiğit olan direnişçi halkın direncini bu sözlerle hedef gerçekleşene ve sevgili vatana kavuşana kadar canlı tutmak istemektedir. Şiirde kullanılan yemin, sesleniş (nida), te'kid ve reddetme üslubundan bu açıkça anlaşılmaktadır. Şair, şikâyet, hüzn ve ağlama üslubunu kabul etmemekte ve şikâyetin mazluma fayda vermediğini söylemektedir. Düşmanın ancak kuvvetle defedileceğine inanmaktadır. Devrim ve özgürlükle ilgili şu kasidesi söz konusu durumun zirvesine işaret etmektedir: (Reşîd, 1970, 53-54).

نفجر وجه الشمس

ندمر جدران الظلمات

بشواظ من لهب الأحقاد

نسطر بالدم قصائدنا

ما عدنا يا وطني نشترى

و نباع ونستأجر

ما عدنا نحلم بمقاعد للدرس

نحاور و نداول ونجاب

ماتت او هام الأمس

ماتت غرقت في السرداب

ما عاد الاسم فلسطين

و كسرنا كل الأبواب

Güneşin yüzünü patlatıyoruz

Karanlığın duvarlarını yıkıyoruz

Kin alevinin dumansız ateşiyle

Kasidelerimizi kanla yazıyoruz

Dönmedik ey vatanım alınmak,

Ve satılmak...ve kiralanmak için

Dönmedik oturup ders almak

Tartışmak...dolaşmak...efendi olmak için

Dünkü kuruntu ve vehimler öldü

Öldü ve yer altında kaldı altık

Filistin ismi dönmedi

Ve tüm kapıları kırdık.

Şair bu satırlarda Filistin halkının vatan topraklarına geri dönmesini zalimlerin insafına bırakılmaması gerektiğine değinmektedir. Vatan topraklarına geri dönmekle felaketin önüne geçilebileceğine inanmaktadır. Yoksa işgal, zulüm, baskı ve haksızlık devam edecektir. Sorunun düğümünü çözmek ve halka güven vermek ancak toprağa dönmekle mümkündür. Yoksa düşman zulmünden tat almaya devam edecek ve asıl toprak sahibi olan halkla alay edecektir.

Vatanın şeref ve haysiyeti için kanlarını döken bütün Filistinliler anladı ki; toprak ve insan ancak güç ve kuvvetle özgürlüğe kavuşur. İnsan, ırzı, namusu, şerefi ve toprağı için mücadele eder. Bundan dolayı da şair, bütün evham ve kuruntuların ölüp gittiğini ilan etmektedir. Filistin'in, alınıp satılmayacağını, mutlaka istiklal ve özgürlüğüne kavuşacağına vurgu yapmaktadır. Bunu gerçekleştirmenin tek yolunun direniş göstermek ve kararlılıkla mücadele etmek olduğunu söylemektedir.

5.1.1.2. Savaş

Savaş, boğucu varoluşsal boyutlarıyla her zaman Filistin şiirinin bir parçası olmuştur. Çünkü şair, çevresinin evladıdır. Çevresine duyarsız kalması mümkün değildir. İşgalin, Filistinlileri bombalamak, korkutmak ve yerinden etmek şeklindeki tepkisi büyük bir etki yaratmıştır. Filistinliler, savaşın ve demir kılıçların gölgesinde günlük hayatını yaşamaya alışmıştır. Zihinleri, dehşet sahnelerini yeniden yaşatıp durmuştur. Aile, arkadaş ve sevdiklerini kaybetme korkusu ise yakalarını asla bırakmamıştır.

İsrail'in Filistinlilere yönelik yayılmacı işgalleri Filistinli her vatandaşı derinden etkilemiştir. Her Filistinli zulümle karşılaşmış ve canı pahasına vatanından edilmek istenmiştir. Bu sebeple de İsrail'in yaptığı işgaller Filistinli şairlerin şiir ve edebiyatlarına konu olmuştur. Şairler savaşın sonucunda büyük yıkım ve tahribatın olduğuna değinmişlerdir. Bu şairlerden biri olan Hârûn Hâşim Reşîd, savaşı şöyle tavsif etmektedir: (Reşîd, 1981, 298).

الحرب شب أوزارها

الحرب تجتاح البلاد

الحرب معترك رهيب

تتصارع الأطماع

و الأطماع في سعارها

Savaş ateşi yakar

Savaş şehirleri yıkar

Savaş korkunç bir mücadele alanı

Savaşta hırslar şiddetlidir

Hırslar ise değerine göreler.

Şair burada savaş sonucunda ortaya çıkan korkunç sonuçları gözler önüne sermek istemektedir. Savaş, şehirlerin yıkılmasına, insanların öldürülmesine neden olur. Savaşlar ayrıca, maddi ve manevi kültürel birikimi de yok eder. Düşmanlar hedeflerini gerçekleştirmek için var güçleriyle birbirlerine saldırırlar. Amaçları ise nüfuzlarını arttırmak ve düşmanı mağlup etmektir. Savaş meydanlarında hırs daha da artar. Düşman şehirleri yıkmak ve etki alanını genişletmek için var gücüyle çalışır. Amaç yeryüzünü tahrip etmek ve masum insanların kanını dökmektir.

Hârûn Hâşim, savaş ile ilgili şiirlerinde Siyonistlerin Filistin topraklarına verdikleri tahribatı da işlemiştir. Ona göre Siyonistler şehirlerin zayıflığından yararlanarak şehirleri ve sahiplerini tahrip etmişlerdir. Emel ve muratlarını gerçekleştirene kadar tahribata devam edeceklerini de eklemiştir. Şair burada araya girer ve işgale karşı koymanın ve ihtilalle savaşmanın gerekliliğini dile getirir. Yakıp yıkan bir düşmanı seyretmeyi kabul etmez. Harekete geçmeyi ve karşılık vermeyi gerekli görür: (Reşîd, 1981, 298).

و تحرك الأوغاد ... أوغاد

الصهاينة ... الكلاب

قالوا ... لقد آن الأوان

و حان ... وقت الاكتساب

الحرب نحن الراجون بها

وللدنيا ... الخراب

فلننتهز ... فلنغتـنم

ولنمض ... في كل الشعاب

Piçler harekete geçti...o piçler

Siyonist...köpekler

Dediler ki...zamanı geldi

Gasp etmenin vakti

Savaş bizim kazandığımız şey

Dünya...ve bozgunculuk için

Faydalanalım...ganimetten

Girelim...her yere.

Şairin kaleme aldığı bu satırlar işgal kuvvetlerinin tahribat amaçlı neler yapmak istediklerini gözler önüne sermektedir. İşgalciler, şehirleri kontrol etmek için savaşın sürekliliğini zorunlu görmüşlerdir. Amaç şehirleri tahrip etmek ve halka zulmederek boyun eğdirmektir. İhtilalcilerin bu tür komploları Filistin'in geneline yayılmak istenmiştir. Zira Siyonistler, bu toprakların atalarının toprakları olduklarını iddia etmişlerdi. Bunun için de bu büyük ümmeti yok etmeye yönelik büyük planlar peşindeydiler. Bu planlar, Arap topraklarında sömürgeciliğin ilk adımlarının atıldığı Balfour Bildirisiyle yöntem değişikliğine uğramıştır. Bu bildirinin getirdiği olumsuzlukları şair Hârûn Hâşim şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 1981, 198).

يتأمرون على فلسطين

يتأمرون يساومون

والخوف في انجالتـر

خوف التخلف والهزيمة

فمضوا يحيكون الدسائس

في معاهدة لئيمة

لفنائنا ... ولقتاننا

و تحمس القدر الخسيس

الوغد بلفور الوزير

و رمى بوعد الشر

بلفور يا بلفور

كل العرب لن ينسوا أساك

يا بئس ما القى لسانك

بئس ما خطت يدك.

Filistin'e komplo kuruyorlar

Onun için pazarlık içindeler

İngiltere içindeyse bir korku

Geri kalma ve yenilme korkusu

Böylece entrikalar içine girdiler

Çirkin bir antlaşma ile

Bizi yok etmek...ve öldürmek için

Ve pislik için iyice tutuştular

Hain, alçak ve rezil bakan Bolfour

Kötülüğe yemin etti

Balfour ey Balfour!

Bütün Araplar kötülüklerini unutmayacak

Yazıklar olsun diline

Yazıklar olsun elinin yazdığına.

Şair burada bizzat kendisinin yaşamış olduğu trajedilere değinmektedir. Filistin halkının topraklarından edilmesi için örülen komploların resmini çizmektedir. Bir yıkımın ve savaş ateşi fitilinin habercisi olan Balfour deklarasyonu milyonlarca insanın yurtsuz, vatansız, topraksız ve evsiz kalmasına neden olmuştu. Siyonistlerin amacına ve isteklerine cevap veren bu deklarasyon şair tarafından çok kötü ve sert bir şekilde yerilmiştir. Şiirinin sonundaki “yazıklar olsun, yazıklar olsun” cümleleriyle söz konusu sertliğin boyutunu göstermektedir. Çünkü bu deklarasyon Yahudilerin Filistin’de ulusal bir anayurt kurulmasını destekliyordu.

Şair Hârûn Hâşim, düşmanların asıl niyetlerinin ümmeti yaralamak, dağıtmak ve emellerini yok etmek olduğuna inanmakta ve bu hakikati şöyle tasvir etmektedir: (Reşîd, 1971, 30).

و تمزقت أماننا

في المجد و العيش الهني

و مضى هباء كل

ما قالوا ... وما قد فندوا

وتعاهدوا ... ما بينهم

لشقائنا ... وتوعدوا

فاذا حقيقة امرهم

سوداء يكشفها الغد

و اذا همورجس

يموي به الشقاء و يزيد.

Umutlarımız paramparça oldu

Onurlu ve rahat bir yaşam

Hepsi boşa gitti...

Ne söylediler...ne yalanladılar

Kendi aralarında sözleştiler

Sefaletimiz için vadettiler

Gerçekten böyle ise amaçları

Bu karanlık plan yarın ortaya çıkacak

Bu pis emelleri ile

Sefalet artıp çoğalacak.

Hârun Hâşim, burada Filistinlilerin umutlarından ve bu umutların ihtilal tarafından nasıl gasp edildiğinden söz etmektedir. Şair, düşmanın gayesinin açık olduğuna değinmektedir. Ona göre amaçları gayet açık ve anlaşılırdır. Halkı dağıtmak, yurtsuz ve vatansız bırakmaktır. İnsanı yaralamak ve vatanından oldukça uzaklaştırmaktır. Bütün umutları yıkmak, halkı yaşam şartlarından mahrum etmektir. Öz vatanında garip olmak, kendi topraklarında mülteci konumuna düşürüp işkence

etmektedir. Bu husus savaşın getirdiği olumsuzluklardan daha büyük bir acıdır.

Hârun Hâşim Reşîd, kendileri için yapılan sözleşme ve anlaşmalara yönelik hatırlatmalarda bulunarak müttefiklere topraklarında ortak kabul etmeyeceklerini ve güven içinde yaşayacaklarını söylemektedir: (Reşîd, 1981, 138).

ايها الحلفاء، يا اهل الفتنة!

فهذه.....

نصرتكم اذن؟

ابن الوعود... سخيفة

كذب لعمرى كل ما قد

قلتمو كذب و ميين

Ey Fitne ehli Müttefikler!

Bu mu.....?

Güvendiğiniz, dayandığınız?

Nerde bol bol verdiğiniz sözler

Yalan, yalan...

Söylediğiniz her şey yalan.

Bu beyitlerde şair, Arap halklarını dağıtmak için bir araya gelen müttefiklere seslenmektedir. Onları fitneci olarak nitelemekle birlikte verdikleri sözlerin doğru olmadığını ve yalancı olduklarını söylemektedir. Ayrıca sözlerdeki amaçlarının gelecek için bir hazırlık ve Arap milletinin katlinin amaçlandığına da atıf yapmaktadır. Bu sebeple yaptıkları hazırlıkların ve planlarının ortaya çıktığını ve halkın bundan haberdar olduğuna değinmektedir.

Şair, halkın mücadele boyunca bir şeyler öğrendiğini ve savaşlardan dersler

çıkardığına da değinmektedir. Bunun sonucunda düşmana nasıl karşılık verileceği de öğrenilmiştir. Şair bununla ilgili bir şiirinde söyle demektedir: (Reşîd, 1981, 443).

علمتمونا... كيف نلقاكم

غدا... عينا... بعين

الأرض تغلي و البراكين

الجموحة... عارمة

و الريح تنذر بالعواصف

والرعود... الصادمة

فالأمة العربية الكبرى

تنادت... قائمة.

Bize öğrettiniz... sizi nasıl bulacağımızı

Yarın... gözle... göz göze

Yer yanıyor ve volkanlarsa

Vahşice kaynıyor

Rüzgarsa fırtınalar estiriyor

Ve şok edici...gök gürültüleri

Büyük Arap milleti

Seslendi ve ayaklandı.

Hârun Hâşim'e göre Arap halkları savaşlar sırasında düşman güçlerinden ağır yıkımlar almıştır. Bunun için de düşman karşısında birlik olmak zorunda kalınmıştır. Beyitlerde de görüldüğü gibi şair büyük Arap topluluğuna değinmekte ve harekete

وزحفت والأسلاك تشرب من دميوالصخر ينهال من عطاء عطائ

أنا ثائر، و الريح تحبس في يديأعيدها، نارا على أعــــداى...

Ben öne atılmış, isyancı bir kartalımGagası ve yüzü parlayan

Kartalım ben, kanatlarım süpürüyorMayınları, yükseliyor yukarıya

Kartalım ben Tubas üstünde, ayaklarımınparılıtsı şiddetli devrimi ateşliyor

Yemin ettim, silahı bırakmamayabir kum tanesi düşmanın elinde oldukça

Süründüm teller kanımdan içiyorkayalar verdiklerimden aşağı düşüyor

İsyan ediyorum ve rüzgâr elimde kilitliateş olarak düşmana salmak için.

Şehit bu beyitlerde kartala benzetilerek öne atılmış bir kahramandır. Onun yeri yükseklerde uçmak görevi ise işgalcilerin zulümlerine karşı çıkmaktır. Şehit toprağının bir tek kum tanesi işgalcilerden alınmadıkça silahını bırakmamaya yemin etmiştir. O, toprağı için canını seve seve feda etmekten kaçınmayan bir direnişçi ve bir mücahittir. Şair, şehitlerin yüksek derecelerini göstermek için kartal kelimesini sürekli tekrar ederek de onların her zaman zirvelerde olduğunu belirtmek istemiştir. Başka beyitlerde ise şair, şehidin şarkılarla vatanına dönüşünü ve halkın aşkla şehidini beklediğini şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 1988, 25).

قـد عـاد

محمولا على الأكتاف

عاد الفارس الشهرم

غزة ملئ عينيده

تلاأ في اتقـاد

حمل السنا و الشمس

والفجر المخبأ والمراد

حمل البطولة والرجولة.

Döndü(şehit)

Omuzlarda taşınarak

Döndü cesur ve yiğit adam

Gazze, gözlerini dolduruyor

Şimşek şakan ışıltıyla

Taşımış güneşin sıcaklığını

Şafak ise gizlenmiş amaçsa

Kahramanlık ve yiğitliği taşımak...

Bu beyitlerde kullanılan cesur, yiğit, ışıltı, güneş, şafak, cihat ve kahramanlık kelimelerinden anlaşılmaktadır ki; şehidin mertebesi kimsenin erişemeyeceği yüksekliktedir. Ayrıca bu kelimeler okuyucuyu harekete geçirme ve heyecanlandırma gibi psikolojik bir boyuta da sahiptir. Şehitler için bu kavramları kullanan şair, şehit kavramını ele alınca bazı özelliklerle temayüz etmiş Filistinli şehitlere ithafen şiirler de yazmıştır. Bunlardan biri olan Abdulfettah Mahmud'tur. Vatan aşığı, toprağını öptüğünde dinlenen, arkasındaki her şeyi terk eden, yeryüzünü sallayan ve devrim ateşinin kıvılcımını yakan bu şehit hakkında Hârûn Hâşim şöyle demektedir: (Reşîd, 1988, 65).

حبيب... عاشق يا أرض جاء يقبل التراب

ولدت هذا اليوم سرت أتابع الركب

ولدت اجل... و ان أنكرت عمرا حافلا خصبا

وخل الأرض من تحتي تميد وأشعل الشهب

Şehidi unuttur muyuz...direnış şehidiniKastel'deki Filistin şehidini

Unuttur muyuz onu...o ellerini uzatırkenGeleceğin öcünü alma özlemine

Ve gözleri ateşli kıvılcımlar saçıyorGöğsündense bir şenlik ateşi.

Şair bu beyitlerde şehidin asla unutulmadığını, direniş ve mücadele şehidini unutmanın makul olmadığını söylemektedir. Şehidin gözleri düşmanı yakan bir ateşe benzetilmektedir. Onun gözleri, Filistinlilerin direniş ve mücadele ruhunu cesaretlendirmekte ve cihada yönlendirmektedir. Şiirlerinde şehit ve cihadı dile getiren şair, İslam'ın şehit ve cihatla ilgili ortaya koyduğu metaforu da referans göstermektedir. Bu hususta Kur'an'ın dil ve üslubundan da yararlanmıştı. (Beyârî, 2006, 64).

Başka beyitlerde şair, şehidin annesini muhatap almaktadır. Şehit olan oğlunun ondan ayrılmadığını, ölmediğini ve sonsuzluk şerbetini içtiğini haber vermektedir. O, vatani ve halkı için mücadele edip şehit olduğu için burada ve aramızda olup ölü değildir. Şair, şehidin annesine şöyle seslenmektedir: (Reşîd, 1988, 103).

أماه ... يا أم الشهيد العبقري الخالد

أماه ... يا أم الكفاح المستمر الحاقـد

ما غاب فارسك الأبي عن النضال الصامد

هو لا يزال هنا هناك أمام كل مجاهـد

هو في عتابة الساهرين و في أهازيج الزهر

هو أينما وجهت طرفك في الوجود له أثر.

Anne...Ey ölümsüz zeki şehidin annesi!

Anne...Ey öfkeyle dolu direnişçinin annesi!

Senin aslan oğlun direnişten kaçınmadı

O, hala burada her mücahidin gözü önünde

O, her uykusuzun sitemiyle beraber çiçeğin ezgisinde

O, yönünü her ne yöne çevirsen oradadır.

Bu beyitlerde şair, şehidin annesine seslenerek şehidin bir kahraman olduğunu vurgulamakla beraber her yerde var olduğunu söylemektedir. O, çiçeklerde, gözlerde, ezgilerde ve kalplerdedir. Bedensel olarak aramızda olmasa da ruhen aramızdadır. Hatırası zihinlerimizde ve ruhlarımızdadır. Şair, burada yüreği evlat acısı ile yanan anneyi vicdanen teskin etmek istemektedir. Kasidesinde “O” lafzını sürekli tekrar ederek şehidin yüksek mertebesine vurgu yapmaktadır.

Hârun Hâşim, hiçbir günahı olmayan çocukların öldürülüp şehit edilmesini de unutmamaktadır. Hayatlarının baharında henüz hayatın tadını almamış çocukların kasten öldürülmesini asla unutmayacaklarını söylemektedir. İsrail askerlerinin 2000 yılında tüm dünyanın gözü önünde babasının kucağında öldürdükleri on yaşındaki Muhammed’i unutmadıklarını da ifade etmektedir. Hârun Hâşim’e göre Filistinlilerin zihninde yer kazınan bu kahramanı unutmak mümkün değildir. Bu kahraman şehitle ilgili şair şöyle söylemektedir: (Reşîd, 2003, 60).

على مهلا، خذوها حملًا ————

قليلًا ... قليلًا رويدًا... رويدًا

على مهلا، لاتركوا دمًا ————

تتحنى به الأرض

محمد هذاتصرخ من لوعة

أمه اذ تراهيطل عليها ————

على شاشة التلفاز يرعش في لحظة

ثم يردى و تعلق دوي الرصاص

Yavaşça, alıp taşıdılar

Azar...azar, yavaş...yavaş

Yavaşça kanını döktüler

Yer kanıyla kınalandı

Bu Muhammed diye bağırdı

Annesi ızdırapla bakınca

Televizyon ekranlarından

Bir saniyede titreyişini

Sonrasında kurşun sesinin yükselişini.

Bir anne ve baba için bu korkunç ve zor manzaradan başka kötü ne olabilir. Anne evinde oturmuş haberleri izlerken ciğerpareesi evladı babasının kucağında kurşunlanarak öldürülüyor. Baba ise kucağında çocuğu “çocuğum öldü” diye haykırışlarda bulunup yardım istiyor; fakat yardım isteği hiçbir karşılık bulmuyor. Kalbi taşlaşmış, tüm insani duygularını yitirmiş bir düşmanın kasten ve cebren yaptığı bu zulmü hangi akıl ve vicdan kabul ediyor. Günahsız çocukları gül bahçesinden koparır gibi hayattan koparmak hangi insanlığa sığar.

5.1.1.4. Sürgün

Filistin literatüründe sürgün kelimesinin manası sözlük anlamından daha kapsamlı bir kelimedir. Filistin halkı için sürgün kelimesinin çerçevesi genişlemiş, ızdırap, acı ve üzüntü dolu kendine has bir karaktere sahip bir kavram haline gelmiştir. Sürgünler Filistin’in zaman ve mekân sınırlarını aşarak Arap dünyasına oradan da tüm dünyaya yayılmıştır. Pek çok Filistinli bir gün vatanına dönmenin hayaliyle mahzun bir halde gurbet diyarlarda hayatını kaybederek oralara gömülmüştür. Bazılarının vatana geri dönüş hayali ise sürgündeki topraklarda suikastlar düzenlenerek yok edilmiştir. Filistinliler için 1948 yılındaki Nekbe sürgünlerin ilk işareti olmuştur. O süreçte topraklarından olan Filistinliler bu sürgün azabının uzun olmayacağını, kısa bir süre sonra çatışmaların sona ererek geri döneceklerini düşünmüşlerdir. Ancak bu savaşın nüfuzu giderek tüm ülkeyi tesiri

altına almıştır. Nüfusun büyük çoğunluğu mülteci olarak dünyanın dört bir yanına sürülmüşlerdir. (Aydemir, 2019, 87).

Sürgünün yaşattığı boşluklardan biri olan vatansızlık, kimlik ve aidiyet sorunlarını da beraberinde getirmiştir. İltica edilen yerde eski-yeni kimlik durumuyla yaşam alanı, yeni yere uyum süreci, bu ulamlar arasındaki çatışma ve bireyin iç dünyasındaki yerlilik-yabancılaşma sorgusu dizelere dökülmektedir. Başka bir ülkeye iltica edenler, yabancıları oldukları topraklarda hayata tutunmak ve var olmak için devamlı bir mücadele halinde olmuşlardır. Onlar, hem geride bıraktıklarının hüznünü ve acısını beraberinde taşımak zorunda olan hem de yeni bir hayat inşa etmeye çalışırken “öteki” olmanın acısını da yaşamışlardır. (Aydemir, 2019, 89).

Hârun Hâşim Reşîd’in şiirleri mültecilerin hislerine tanıklık eder ve kaleme verilen bir mücadelenin sessiz çığılığı olarak satırlara dökülür. Şair şiirlerinde mültecinin, aniden kovulabileceği bir ülkede ikamet iznini yenilemek yani meçhul ve güvensiz bir geleceğe rağmen bugünü için uğraşmak zorunda olduğunu sıkça ifade eder. Mültecinin daima bir yanı eksiktir, buruktur bulunduğu yerde intisap sorunsalı bağlamında hep güçlük çekmektedir. (Aydemir, 2019, 90).

Sürgündeki Filistinli mültecilerin meselesi, Nekbe’den sonra Filistin şiirinin maruz kaldığı ve günümüzde kalmaya devam ettiği önemli meselelerden biri olmuştur. Şairler, Nekbe’nin yarasıyla Filistin şiirine yeni bir boyut kazandırmışlardır. Filistinlilerin yurtlarından edilmesi onları sürgüne zorlamış ve çadır hayatına mahkûm etmiştir. Bu sebeple de sürgün ve çadır Filistin şiirinin temel konuları arasına girmiştir. Filistin’in kanayan yarası devam ettikçe de bu konu canlılığını korumayı sürdürecektir.

Hârun Hâşim’in Filistin toprağına sağlam bir bağlılığı vardır. Bundan dolayı da toprağından edilip sürgüne gönderilen Filistinli mültecilerin sorunlarıyla ilgilenmiş ve onların sesi olmaya çalışmıştır. Şiirlerinde de onların yaşadığı hayatı aksettirmeye çalışmıştır. Filistinlilerin çektiği yaranın acısı ne kadar derin ve keskinse Filistinli şairlerin yazdığı şiir ve kasideler de o denli derin ve keskin olmuştur. Hârun Hâşim, vatanından sürgün edilip vatansız kalan gurbetçi bir göçmenin duygularını bir kasidesinde şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 1981, 349).

الى متى...؟ و دم الغريـبـالـى متى... أليس من حبيب

و راح في غيبوبة الأفـكـار يـبحث عن أحلامه الكبار

الطير في رواحها تعود الى الكور... والذئب والأسود

حتى الأفاعي... والتعاب والقروود كل ما يدب في الوجود

يعود... ائى شاء أن يعود و هو بينه السدود لانه مشرد بلا وطن.

Ne zamana kadar...? Gariplik hırılıtıına zamana kadar...? Sevgilisizlik

Ve düşünce komasına girerek büyük hayallerini aramak

Kuşlar yuvalarına dönüyor kurtlar ve aslanlar da...

Hatta yılanlar... tilkiler ve maymunlar ve var olan her şey

Dönüyor... keşke onlar gibi geri gelseo, barksız ve vatansız.

Şair, gurbetin uzadığını ve vatanından uzaklaşıp sürgün edilen Filistinlinin sürgünde çektiği zorlukları gözler önüne seriyor. Sürgünde yaşayan mülteci ile istediğinde yuvalarına dönen hayvanları karşılaştırıyor. Şiirde adını zikrettiği hayvanlar istediği zaman evlerine dönmelerine rağmen sürgündeki Filistinli istediği zaman evine dönemiyor. Bu ise onda büyük bir üzüntü ve acıya neden olmakla birlikte Filistinlinin vatanına dönme özlemini gün geçtikçe arttırıyor. Şair, bu özlem ve tutku ile tutuşan sürgündeki Filistinlilere bir kaside ile düşmanın niyetinin ne olduğunu da açıklıyor: (Reşîd, 1956, 9).

يا اخوتي و احبتي... ياأيها المستضعفون المتشردون

مهما تعالى الجائرون، و حصن المتجبرون

مهما مضوا في أرضنا، يتبخثرون و يعتدون

و بيوتنا... يتمتعون بها هناك ويسكنون

و يلبخون طهارة الأقداس... ظلما يجرمون

لكنهم لا يعلمون... أن الغداة سيهزمون

قـولوا لهم ... انالها... انالها... لو يعلمون

انالها قد قالها المتحررون المؤمنون.

Ey kardeşlerim ve sevdiklerim! Ey mazlum ve kimsesizler!

Zorbalar ne kadar yüce ve kibir kalesi olurlarsa olsunlar

Topraklarımızda ne kadar ileri giderlerse gitsinler

Ne kadar evlerimizde oturup zevk ve eğlencelerine baksalar

Ne kadar da yaptıkları pisliklere kutsiyet atfetseler

Ancak şunu bilmiyorlar...bir gün mutlaka yenilecekler

Onlara deyin ki; biz onun için varız, bunu bilin!

Bunu da özgür müminler söylüyor, onu da deyin.

Bu beyitlerle Filistinlinin gözündeki düşmanın amaçladıklarının ortaya çıktığı, gizlenir bir tarafının olmadığı ortaya konmaktadır. Onların amacı Filistin halkını evinden ve yurdundan etmektir. Onlar yaptıklarına da kutsiyet atfederek meşrulaştırmak istemişlerdir. Ancak bir gün yenilip hezimete uğrayacaklarını hiç düşünmemişlerdir. Şair, 'iyi bilsinler ki, bir gün hüsrana uğrayacaklar' diyerek Filistinlilere umut olmaktadır.

Sürgün edilerek çadır hayatına mahkûm edilen Filistinliler hayatın tüm zorlukları ile karşı karşıya kalmışlardır. Kışın sert soğuğa, yazın da aşırı sıcaklara engel olamayan çadır hayatı Filistinliler için çok çetin geçmiştir. Bu çadırlarda evinden, yurdundan ve toprağından edilen bütün Filistinliler hayatlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Özellikle büyük felaket diye anılan Nekbe'den sonra Filistinlilerin hayatı değişmiştir. Bundan sonra hayat onlar için azap ve trajedi ile dolu geçmiştir. Sürgün ve çadır hayatı dayanılmaz acıların merkezi haline geçmiştir. Şair, Hârûn Hâşim, çadır hayatının getirdiği zorlukları şiirleriyle tasvir etmeye çalışarak çadırda yaşayan bir mültecinin kendisine yazdığı mektupla ilgili düşüncelerini şöyle şiirleştirmiştir: (Reşîd, 1998, 193).

رسالة كتبها اليكأنقلها من المعسكر الحزين

أنيين نازحين بأسي—نناموا على مدارج السنين

و كوخكم .. يوشك ان يزولفرما تجرفه السيول

أكوخنالا تمنع المطرلا تمنع الرعود و الخطر.

Sana yazdığım bir mektupHüzünlü bir kamptan gönderiyorum

Sürgünlerin inilti ve içler acısınıSeneler boyunca uyudular

Çadırlarıysa...yok olmak üzereBelki de sel alıp götürecek

Yağmuru...gök görülüsünüVe korkuyu engellemeyen çadırları.

Şair, bu dizelerle Filistinli göçmenin yaşadığı hakikati dile getirmektedir. Evsiz yaşayan bu göçmen hüzünlü ve içler acısı bir hayat içinde vatanına dönmeyi beklemektedir. Yaşadığı çadırı barakaya benzeten şair, barakanın tehlikelere karşı insanı korumadığını da söylemektedir. Bu sürgün hayatı kabul etmeyen Hârun Hâşim, sürgündeki kardeşlerinin yaşadıklarına ortak olarak bu duruma razı olmamalarını ve seslerini yükselterek direnmeleri gerektiğini dile getirmektedir: (Reşîd, 1981, 153).

أخي اطلق ... صوتك المخنوق عبر العالم الفاجر

و حطم زيف ما صنعوا و كن مثلي غدا نائـر

وجادل ما استطعت الريح واقحم صولة الغادر

غدا ستعود للأوطان عودة القائد الظافر.

Kardeşim kısılmış sesini sal ahlaksız dünyaya

Uydurdukları şeyleri yok et. Benim gibi isyancı ol

Rüzgâr elverdikçe savaş! hain güçlerle

Yarın vatanlar dönecek, zafer kazanmış komutanla.

Hârun Hâşim, çadırda yaşayan sürgündeki kardeşinin yaşadıklarını vicdanen paylaşmaktadır. Sert geçen yaşam koşullarına değinerek açlığın ve evsizliğin acı ve hüznü verdiğini belirtmektedir. Tüm bu zorluklara rağmen direniş göstermelerine ve mücadele etmelerine hiçbir şeyin engel olmadığını söyleyerek ruhlarına ve kalplerine ümidi aşılama istemektedir. Haksızlıklara karşı susmayı seslerini yükseltmelerini ve İsraililerin uyduruk planlarını haksız çıkarmalarını teşvik etmektedir. Ayrıca tüm olanlara sabretmelerini ve gelecekte davalarının zaferle sonuçlanacağını telkin etmektedir.

Sürgünü bitirip sevgili vatana dönmek için direniş ruhunu ekmeye çalışan şair, Filistinlilerin ümitsizliğe düşmemelerini ayaklanarak direnmeleri gerektiğini düşünmektedir. Giderek zorlaşan çadır hayatından bıkan Filistinlilere vatana geri dönüşün direnmekle mümkün olabileceğini söylemektedir. Çadır ve sürgüne karşı çıkan ve halkı bu uğurda teşvik edip cesaretlendiren Hârun Hâşim sonunda zaferin kendilerinin olacağını şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 1981, 62).

من كهوف البؤس، من ليل الخيامويشق الشعب استار الظلام

بنقوش لا تبالي بالعناءدائمافوق الشفاه

دائمافهذا النشيديملاًالذنياصداه

هاتفافينايعيدانمانصرا لنا.

Sefalet mağaralarındançadır gecelerinden

Halk karanlığınperdesini yırtarken

Önemsiz yazıtlarlaher zaman dudaklar üstünde

Her zaman dillerdesesi dünyayı inleyen marşın

Bize şunu tekrar ediyor:“muhakkak ki zafer bizimdir.

Bu satırlar aslında birçok şeye işaret etmektedir. Filistinli mülteci başlarda düştüğü acı dolu çadır hayatına fazla sesini çıkaramamışken bu merhaleden sonra

çadır hayatını kabul etmemektedir. Ona dayatılan bu hayata karşı teslim olmayı reddetmiş; mücadele ve direnişle karşılık vermiştir. Birleşerek oluşturulan intifadanın da vermiş olduğu güç ve cesaretle artık Filistinli eziyet ve zilleti kabul etmeyecektir. Ülkenin tüm bileşenlerinin katıldığı intifadaya sürgündeki Filistinliler bu sayede direnerek destek vermişlerdir. Öyle ki Filistin çadırları mücadele ve direnişin önemli bir kolu haline gelmiştir.

5.1.1.5. Vatana Dönüş

Modern Filistin Edebiyatına ait edebi eserlerde 1948 yılından sonra ortaya çıkan vatana dönüş edebiyatı geride bıraktığımız yarım asır içerisinde özel bir edebî alana dönüşmüştür. Bu kavramı temel alan pek çok edebî eser yazılmıştır. Günümüzde güncelliğini koruyan bu alan Filistinli şair ve yazarlar tarafından sıkça ele alınmaya devam etmektedir. 1948 yılından sonra yaşanan büyük acılar Filistinli edebiyatçıların gönül ve zihin dünyalarından romanlara, hikayelere ve şiirlere akmıştır. Filistinlilerin topraklarından sürülüp, kamplarda yaşamaya başladığı zamanlardan itibaren de dönüş edebiyatı varlık göstermeye başlamıştır. (Şimşek, 2019, 13).

1967 yılındaki savaşın mağlubiyeti neticesinde acılar daha da çoğalmış ve Filistin Halkı yavaş yavaş vatanının elinden gittiğine şahitlik etmiştir. Bu zorlu süreçten sonra Filistin Edebiyatında düşmana karşı koyma, direniş ve mücadele kavramları baskın olarak görülmeye başlanmıştır. Yani Filistin edebiyatının içerisinde direniş edebiyatı akımı belirginleşmiştir. Bu bağlamda da vatana dönüş ve direniş edebiyatı iç içe geçmiş iki kavram haline gelmiştir. (Şimşek, 2019, 17).

Vatana dönüş edebiyatının önde gelen isimlerinin başında Filistinli Hârûn Hâşim Reşîd, Hârûn Hâşim Reşîd'in abisi Ali Hâşim Reşîd ve Abdulkerim Alkermî gelmektedir.[1] Nekbe sonrası bu şairler en yüksek sesleriyle Filistinli mültecilerin sahipsiz olmadıklarını düşmanın yüzüne haykırmışlardır. Filistinlilerin sürgün ve gurbetini, işgal edilmiş vatan topraklarındaki Filistinlilerin yaşamını ve bu topraklarda yaşayan Filistinli kardeşlerinin hüznü hasreti ile vatana dönüşü yazmışlardır.

Sömürgeci ve Siyonist güçlerin Filistin'deki amaçlarından biri de Arap kimliğini silmek ve bu topraklardan kazıydı. Baskı ve zorbalıklarla bu amaçlarını gerçekleştirmek için var güçleriyle çabalayan bu şer odakları istediklerini elde edemedilerdir. Uzun senelerce sürgün ve gurbette yaşamaya mahkûm edilmelerine rağmen Filistinli yazar ve şairler Arap kimliklerinden ve topraklarına olan

aidiyetlerinden ödün vermemişlerdir. Onlar Filistinli kaldılar ve Filistin kimlik ve kültürünü devam ettirecek yazı ve şiirler yazdılar. Yurdundan edilen Filistinlinin vatana dönüşü üzerinde ısrarla durdular. Hârun Hâşim, Filistin halkının yaşadığı bütün krizlere tanıklık etmiş ve bunları şiirlerinde dile getirmiştir. Özellikle vatana dönüş konusunda önemli şiirlere imza atan şair, Filistinlilerin her geçen gün artan vatanlarına olan dönüş özlemini şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 1981, 13).

سنرجع ذلك الوطننا

فلن نرضى له بدلا

إذا مالوح الثأر

فصبرا يا ابنتي صبرا

غداة غد لنا النصر.

Bu vatana geri döneceğiz

Onun yerine başkasına razı olmayacağız

Eğer intikam dalgası yayılırsa

Sabır biraz ey kızım sabır!

Zafer belki yarın belki yarından da yakın.

Şair, bu beyitlerle dönüşün zaferle taçlanacağına vurgu yapmaktadır. O, vatanına karşılık hiçbir şeyi kabul etmemektedir. Asıl vatana dönüşle devrimin yaşanacağına inanmakta ve ümidini asla yitirmemektedir. Bu ümidini de “vatana dönüş” kasidesinde şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 1956, 20).

غدا سوف أزحف من خيمتيو من حلقة الليل و الظلمة

غدا سوف أزحف يوم الفيرو أمشي أجلجل بالجولة

الى أرضهم، أرض أجدادهماليها الى مهبط العزة

الى ليل حيفا الحنون اللطيف الى الكرمل الوادع النسمة

هناك أعود مع الذكريات أعود لأغرس حرיתי

أرى البعث يجري دما في العروق و ناراً تأجج بالثورة

بها في غدٍ ستعود البلاد تعود و دولا بد من عودة.

Yarın çadırımdan sürükleneceğim ve gecenin siyahlık ve karanlığından

Yarın alarm gününde yürüyeceğimi yürüyünce ses çıkaracak bastığım yer

Topraklarına, dedelerinin topraklarına gururlu ve şerefli bir şekilde

Hayfa'nın latif, şefkatli gecelerine nefes veren Kermel'e

Oraya hatıralarımla döneceğim özgürlüğümü dikmek için döneceğim

Damarlardan dirilişin akan kanını ve alevlenen devrimin ateşini görüyorum

Onunla yarın şehirlerimiz dönecek dönecek... çünkü dönüşten başka çare yok.

Şair, bu satırlarla aslında birtakım müjdelere bahsetmektedir. Yarın gelecek müjde ve ümitleri büyük bir aşk ve şevkle beklemektedir. Yakın zamanda Filistinlilerin çadırlardan sürünerek çıkacaklarını ve dönüşün sevincini yaşayacaklarından söz etmektedir. Onlar, anılarının biriktiği Hayfa'ya, Kermel'e, Yafa'ya ve Kudüs'e döneceklerdir. Bu dönüşün sağlanabilmesinin tek yolunun direniş gösterip devrimi gerçekleştirmekle mümkün olduğunu söylemektedir. Vatanlarına dönecekler ve özgürlüğün tohumunu kendi topraklarına ekeceklerdir. Karanlıklardan kurtulup aydınlığa kendi topraklarında kavuşacaklardır. Hârun Hâşim, vatana dönüş için direniş ve mücadelenin rolüne dikkat çekerek şöyle demektedir: (Reşîd, 1956, 51).

الجولة الكبرى غدا لا بد منها و الكفاح

و نكون نحن بنائها العالي اذا ما الفجر لاح

سندوب في ذراتها العذراء في تلك البطاع

و نقبل التراب المخضب بالدماء و بالجراح

سنسير للنصر القريب و لن يؤخرنا النباح.

Yarın bir tur var, ancak mücadele ile olan

Biz bunun yüksek kurucusu olacağız şafak sökmese de

Onun için bakır atomlarında eriyeceğiz

Ve kan ile yaralarla sulanmış toprağı öpeceğiz,

Yakın zafer için yürüyeceğiz ve havlayanlar bizi engelleyemez.

Şairin belirttiğine göre dönüş ancak direniş ve çarpışmayla gerçekleşebilir. Filistinlileri sürgünden kurtarmak ancak direniş ve mücadele ile mümkündür. Vatana dönüş için silahlı bir direnme gereklidir. Yağmalanmış ve gasp edilmiş vatani geri almak ancak bununla mümkündür. Bu mücadele ve direnişlerine hiç kimse mâni olamayacaktır. Sürgünde muhacir olan Filistinliler vatanlarına döndüklerinde ise şehitlerin kanıyla sulanmış topraklarını öpecek ve özgürlüğün meşalelerini yakarak sevgili vatanlarına kavuşacaklardır.

Vatana geri dönüş için mücadeleyi şart koşan Hârun Hâşim, vatan uğruna canları pahasına mücadele eden ve Filistin direnişinde önemli rolü olan kahramanları överek şöyle demiştir: (Reşîd, 1988, 102).

أيها الفارس كم اربعتهم أنت كم اربعتهم برأ و بحرأ

ثرت للحق، و ناديت بهو تمنطقت حزام الموت بكرأ

أنت أحببت فلسطين، و كمدت في أنحائها شيرا فشيرأ.

Ey kahraman onları ne kadar korkutmuşsunhem denizde hem de karada

Hak için var oldun ve sesini yükselttinölüm kemerini taktın hem de

Sen Filistin'i çok sevdin ve karış karıştopraklarını dolaştın.

Hârun Hâşim, vatana dönüşe yeni bir bakış açısı sunmuş ve çok etkili olmayı başarmıştır. Bu meseleye iyice değinmiş, halkını dönüş konusunda harekete geçirerek bir değişimin öncüsü olmuştur. Vatana dönüşü zorunlu görmüş ve hayatın daha faziletli olması gerektiğini söyleyerek Filistinlilerin bunu hak ettiğini var gücüyle haykırmıştır. Yeni bir heyecan ve başlangıcın olması gerektiğine de inanarak şöyle demiştir: (Reşîd, 1956, 62).

انه الفجر فيها هلالٌ يَلْقَاءُ يا بلادي و اطرربي

لا تقولي شو هتني و ثبةأمس في وجه العدو الأجنبي

سوف آتية غدا أو بعددهاملا فجر الخلود الأرحب.

Bu bir başlangıç ey ülkem!seslenmek ve şarkılar söylemek için

Bana ne getirdin demedaha dünün derdi düşmanın yüzüneyken

Yarın veya öbür gün geleceğimhoş geldin diyen sonsuzluğun şafağını taşıyarak.

Bu satırlarda şair, Filistin halkının aşk ve şevkle beklediği dönüşü tasvir etmektedir. Büyük bir hasret çeken ve vatanlarını özleyen Filistinliler vatanlarına döner dönmez şarkılar söyleyerek dönüşün mutluluğunu yaşayacaklardır. Kuşkusuz vatana dönüş onlar için zor görünmekteyken; onlar direniş göstermiş ve haklı mücadelelerinde vatanlarına dönmeye yaklaşmışlardır.

5.1.2. Direniş Şiirlerinde Ulus Teması

Ulus kavramı modernitenin en önemli politik başarısı olarak nitelendirilen homojen ve birleştirilmiş bir kimlik teşkil etmektedir. Ulus, siyasi ve yargısal meşruiyetini devletin kurulumunda bulur, dolayısıyla insanlar siyasi ve yasal haklar elde edebilmek için var olan kimliklerini ulus kimliğine dönüştürmek durumundadırlar. Ancak insanlar dışarıdan bir müdahale olmadıkça kendi kendilerine bu dönüşümü gerçekleştirilme yetisine sahip değillerdir. Kimliğin ulusal kimliğe dönüşümü için ulus devletin varlığını sağlayan ulusal bellek ve de toplumu bir araya getirerek ulus oluşumunu sağlayan toplumsal belleğe ihtiyaç vardır. Filistinlilerin toplumsal belleği ise 1948 yılında meydana gelen gelişmelerle yakından ilişkilidir. (Editör, 2012, 2).

15 Mayıs 1948 yılı İsrail için bağımsızlık günü iken aynı tarih Filistin literatüründe “Felaket” (Nekbe) olarak anılmaktadır. Filistin için bir dönüm noktası olan Nekbe, toplumsal belleklerinin de yapıtaşı olmuştur. Nekbe’den sonra birçok Filistinli doğduğu toprakları terk etmek zorunda kalmıştır.(Editör, 2012, 3). Bu açıdan Filistinlilerin nazarında ulusal kimliğin pek çok çağrışımı ve anlamı vardır. Filistinliler için ulusal kimlik bir yoruma göre tarihsel olarak asıl sahibi oldukları bir memlekette yabancı durumuna düşmekten kurtulmaktır. Aynı zamanda ulusal kimlik, doğal seyrinde devam eden ancak 1948 yılında Nekbe’den dolayı sona eren hayata yeniden dönmenin mücadelesidir. Bu mücadele ise sürekli baskı ve şiddetle kendilerini vatanlarından eden, vatandaşlık haklarını gasp eden ve kimliklerini reddeden bir rejime karşı yapılan bir mücadeledir. (Pirsaygılı Mut, 2022, 12). Bu mücadeleye şiirlerinde yer veren Hârûn Hâşim Reşîd’in, şiirlerindeki ulus mefhumu aşağıda sözünü edilen kavramlarla açıklanmıştır.

5.1.2.1. Milliyetçilik

Milliyetçilik, ait olduğu milletin varlığını sürdürmesi ve yüceltmesi için diğer bireylerle birlikte çalışmaya, ortak bir bilinç oluşturmaya ve bu çalışmayla bilinci diğer kuşaklara aktarmaya denir. Araplar kendi varlıklarını korumak ve bu varlıklarını gelecek kuşaklara aktarmak için milliyetçilik akımından yararlanmışlardır. Bu akımın çatısı altında birlik ve beraberlik çağrıları yapmış ve sömürgecilğe karşı durmuşlardır. Başarılı olup olmadıkları husus tartışılabilir; ancak kimi zaman düşman açısından birlikteliklerinin caydırıcı olduğunu söylemek gerekmektedir.

Araplarla İsrail’in arasındaki çatışmaların kökleri Avrupa’dan gelen yerleşimci Siyonistlerin Filistin’de bir devlet kurma girişimine dayanmaktadır. Filistin ulusal kimliğinin oluşturulması sayesinde Siyonizm’e karşı birleşen yeni Arap milliyetçiliği temelde Filistin-İsrail savaşı olan bu çatışmayı emperyalizm ve sömürgecilik güçleriyle yakın ilişki içinde olarak algılamıştır. (Ertürk ve Sayın, 2021, 90).

İsrail ile Filistin arasındaki çatışma dünyanın en karmaşık ve en zorlayıcı siyasî mücadele ve müzakerelerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Ancak İsrail’in Filistin’i işgal etmesinin üzerinden yetmiş yıldan fazla bir zaman geçmesi ve bu işgalin yıllar içinde yeni sorunlar doğurması çözüm için umutlanan Filistinlileri gün geçtikçe daha da kronik toprak kayıplarına itmiş ve Filistinlilerin manevra kabiliyetlerini yitirmelerine neden olmuştur. İsrail ve Filistin çatışması Pan-Arabizm

Araplar kendi topraklarında sömürgeciler tarafından eziyete maruz kalmıştır. Evlerinden ve topraklarından edilmekle beraber insanca yaşamının hasreti içinde yıllarca kalmışlardır. Beyitlerde de görüldüğü gibi bu hasretin bitmesi uğruna verilen çabalar ölümle veya tutuklanmayla sonuçlanmıştır. Sömürgeciliğe sesini yükselten her direnişçi ya tutuklanmış ya da öldürülmüştür. Bütün bunlara rağmen şair, ümidini yitirmemiş ve gelecek olan yeni nesillerle şehirlerin sömürgecilerin elinden alınıp temizleneceğini söylemiştir. Beyitlerin sonunda da Filistinlilerin zor hayat şartlarıyla içinde buldukları hüznün sebebiyle milliyetçilik ruhundan yeterince faydalanmadıklarını da dile getirmektedir.

Hârûn Hâşim, şiirlerinde Filistin, Kuveyt, Yemen, Hicaz ve Aden gibi Arap şehirlerinde sömürgecilere karşı verilen direniş ve mücadelelere açıkça yer vermiştir: (Reşîd, 1981, 54).

أخي في الكويت، أخي في اليمن أخي في الحجاز في عدن

أخي رغم ليل الأسى و الدموع و ليل الشقاء دليل المحن

أخي في الكويت أخي في اليمن، أخي في الحجاز في عدن

أخي نفض اليأس عن عارضيك و نفض غبار الأسى و الوهن

و لابد...لابد من عودة الكريم الى أرضه و الوطن.

Kuweyt'teki kardeşim, Yemen, Hicaz ve Aden'deki kardeşim

Kardeşim! sefalet, gözyaşı, zor ve belalı gecelere rağmen

Kuweyt'teki kardeşim, Yemen, Hicaz ve Aden'deki kardeşim

Topraklarının üzerindeki ümitsizliği, toz bulutlarını ve zayıflığı yok et

Mutlaka...ama mutlaka saygın bir şekilde toprağına ve vatanına döneceksin.

Şair bu dizlerde Arap ülkelerindeki tüm kardeşlerine kardeşim diyerek seslenmektedir. Vatanından uzakta yaşayan tüm kardeşlerine vatana dönüşün bir gün mutlaka olacağını ve bu sebeple ümitlerin kesilmemesi gerektiğini söylemektedir. Yaşanan zorluklara dikkatleri çekmekte; umudun üzerindeki toz bulutlarının yok

edilmesini istemektedir. Zayıflık ve ümitsizliğin bir işe yaramadığını direniş ve mücadele ile toprakların geri alınabileceğine de göndermeler yapmaktadır.

Hârun Hâşim fark gözetmeksizin bütün sömürgecilere karşı gazap ve nefretini dile getirir. Öyle ki, hangi milletten olduğunu bilmeden bir şehide kulak verir ve bu şehidin her zaman ve mekânda şehitlerin sembolü olduğundan söz ederek şöyle demektedir: (Reşîd, 1988, 160).

من أين ..؟ أي مدينة، أو قرية حملت به، و تعطرت بروائه؟

وطن يخف إليه يوم وداعه و يضمه بالشوق في أحناؤه

هو قولة الحق التي لا غيرها كانت كتاب جهاده و فدائه

ما كان مجهولا وشعب كله يزهو به برجاله و نسائه

اجيال تتبعه ترسم خطوه و تجدد المطوي من أنبائه.

Nereden...? hangi köy ve şehirden taşıydın ve kokusuyla süslendin

Vatan vedasına korkuyorsun kucağında anılarını taşıyınca

O hak sözünden başkası değil feda olduğu ve cihat ettikleri

O kimsesiz değildi herkes kadın erkek onu övüyordu

Nesiller onun izinden gidecek ve yeniden onun kaynaklarından doğacak.

Şair, şehidin mertebesinin yüksekliğine, ülkesine ve beldesine bakmadan dikkatleri üzerine çekiyor. O, vatani için canını veren ve halkın gözünde ve kalbinde sürekli olan bir kahramandır. O, bütün nesillerin izinden gideceği bir direniş timsali, vatan hürriyeti için şehit olmuş bir yiğittir. Buradaki dizelerden Hârun Hâşim'in vatani için şehit olan tüm Arap şehirlerindeki şehitleri kastettiği de anlaşılmaktadır. Hepsini vatani uğruna mücadele etmiş ve şehit düşmüştür.

Hârun Hâşim, milliyetçilik ruhuyla farklı bölgelerde mücadele eden Arap askerlerinin direnişleri ile ilgili de şu dizeleri dile getirmektedir: (Reşîd, 1981, 135).

أخي موعـدنا حانـا و يوم النصر نادانا
سنقحم صولة النيـران أبطالـا و شجعانـا
أخي و جمال رائدنا الى معركة النصر
الي معركة الكبرى الى التحرير للثأر
و عدوانا بعـدون سـنهزم دولة العذر
سنهزمها سنهزمها و نمسح سبة الدهر
أخي أقبلت من مصرنا تزف لأرضنا النصر
فكنت النجدة السماء كنت الفرحة الكبرى
و كنت البسمة السمحاء كنت الخير والفخرا
فشكرا يا أخي الجندي يا رمز العلاء شكرا.

Kardeşim vaktimiz geldi zafer günü bizi çağırıyor

Savaşın ateşine dalacağız cesaretle ve kahramanlıkla

Kardeşim güzel önder zafer savaşına haydi

Büyük savaşa özgürlük evi intikam almaya

Düşman üzerine düşmanca yeneceğiz bahane devletini

Yeneceğiz yeneceğiz zamanın lanetini sileceğiz

Kardeşim Mısırdan geldim toprağımıza zafer kazandırmak için

Mahcupça yardım ettin büyük sevinç oldun.

Cömert gülümseme oldun hayır ve onur oldun

Çok teşekkürler ey asker kardeşim ey yüksek sembolün sahibi teşekkürler.

Bu satırlarda şair, Arap askerlerinin vatanları için mücadele ve direnişlerine yer vermektedir. Bu askerler kaybedilen vatanlarını geri almak için omuz omuza mücadele etmişlerdir. Askerlerin tek vücut olduklarına ve düşmanı hezimete uğratmak için beraber hareket ettiklerine vurgu yapan şair, farklı ülkelerden gelen askerlerle zaferin gerçekleşeceğine inanmaktadır. Özgürlük elde edilene kadar direniş ve mücadelenin sürmesi gerektiğine değinen şair, Arapların ortaya koyduğu haykırışı “Arapların sesi” adlı kasidesinde de şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 1981, 60).

ردد الصرخة ... يا صوت العرب

لقن التاريخ عنا... ما وجب

لن نحيد... عزمنا عزم شديد

اننا شعب مجيد، اننا نحن العرب

من هنا...من مصر...من أرض الكفاح

أطلق الصرخة في كل البطاع

صرخة الأحرار...للحق المباح

للغد المشرق... تدعو للصباح.

Haykırışı tekrar et...ey Arapların sesi

Tarih bize öğretti...ne olması gerektiğini

Sapmayacağız... azmimiz keskin ve sert

Biz şanlı bir Arap milletiyiz.

İşte buradan...Mısır'dan...direniş topraklarından

Yay haykırışı her yere

Özgürlük haykırışını...mübah olan hak için

Sabahı çağırın...yarının doğuşu için.

Bu dizelerde şair, Arapların haykırışına yer vermektedir. İşgal altında olan toprakların direniş ve mücadelelerine değinmektedir. Haykırışın yüceliğine ve etkisine Arapların bu haykırışlarının tarihlerini önemli ölçüde etkilediğini vurgulamaktadır. Onların soylu, onurlu, şerefli ve direnişçi bir toplum olduklarını söylemektedir.

5.1.2.2. Kahramanlık

Kahramanlık, bütün şiirlerin vazgeçilmez bir ögesidir. Kahraman, çevresindeki insanlar üzerinde olan etkisinin yanında toplumda oynadığı rol bakımından da önemli bir yere sahiptir. O, sosyal gerçekleri yansıtan bir toplumun yaratıcısıdır. Kahramanlık fiziksel ve objektif olgu olup hayal ürünü değildir. Sosyal sistem, bireylerin rolünü ve bunların her birinin önemini sosyal olarak belirler ve topluluktaki yetenekli bireyi etkiler. Onun yeteneği de o zamanın sosyal ihtiyaçları ile uyum içinde olmak zorundadır.

Filistin edebiyatında kahramanlık tiplerini bulduğu ortama göre farklılık gösterir. Bu durumun iki ana faktörü vardır. Birincisi, yazarın fikirlerine ve inançlarına bağlılığını karakterler ve kahramanların dilinde anlatmak istemesidir. İkincisi, metinlerde ele alınan gerçek insanların çeşitli bağlılıklarıdır. 1950 ve 1960'lı yıllardaki Filistin şiiri, 1948 yılından sonra yaşayan mülteci kahramanların ve İsrail işgalinden sonraki toplumsal trajedileri yaşayan, sürgün edilen ve kamplarda kalmaya mecbur bırakılan kişilerin yaşamlarını aktarmaktadır. Bir sonraki aşamada ise kahraman, şiirin satırlarında görünmeden önce gerçekte bir kahraman olarak görülen direnişçi gerilla görüntüsünde aktarılmaktadır. Birinci ve ikinci İntifada aşamasının kahramanlık üzerindeki etkisi genişletilmiş işgale karşı açık bir şekilde karşı gelen direnişçi rolüne bürünmüştür. (Lobad, 2018, 65).

Filistin şiirinde kahramanlığın karakteri çeşitlilik göstermektedir. Bunun yanında Filistin halkının tüm kesimlerinden özellikle işçi sınıfına ait olduğu, kahramanlığın olumlu yönlerinin olduğundan sebeple pasif direnişçi ikinci planda sergilenmektedir. Bu direnişin kahramanı nadiren kıdemli liderlerden olurdu. O, düzenli bir savaşçı ya da küçük bir grup veya tabur komutanıdır. Hârûn Hâşim, topraklarının düşman işgaline razı olmayan ve bu gruplardan biri olan 'Kassam'ın

kahramanlığını şiirlerine konu ederek onlarla ilgili şöyle demiştir: (Reşîd, 1958, 17).

و هناك في حيفا
مشي القسام مشبوب الفؤاد
وتجمع الأحرار حول الشيخ
ساروا...لـلـجـهـاد
وتعانقوا...وتعاهدوا
ومشوا عمالقـة شـداد
أبنائي الأحرار
هذي أرضنا...هذي البلاد
هذي بلادكم...تهدد
بالفناء و الفساد
هذا عدوكم...تحدى
و استبد بما أراد
قسام...انالـن نـلـين
و لن نخاف و لن نهـاب
اقذف بنا أنى اردت
فقد تمرسنا الصعاب
وادفع بنا...للحادثات
و خض بناعبر العباب.

Orada, Hayfa'da
Kassam yürüdü kalbi ateşlenmiş bir şekilde
Ve özgürlükçüler toplantı liderin etrafında
Yürüdüler... cihat için
Sarıldılar birbirlerine...ve sözleştiler
Ve devler gibi yürüdüler
Özgürlük savaşçıları
Bu topraklar bizimdir...bu şehirler
Bu sizin şehirler...tehdit altında olan
Fitne ve fesatla
Bu düşmanınız...meydan okudu
Zorbalıkla istediğini almak için
Kassam...asla yumuşamayacağız
Korkmayacak ve yılmayacağız
İstediğin şekilde suçla bizi
Biz her türlü zorluğu gördük
Atın bizi...olaylara
Dalgalarla da sallayın.

Bu beyitlerde şair, Kassam'ın kahramanlığından söz etmektedir. Bu kahraman ordu vatan ve toprağın işgal edilmesine karşı çıkmıştır. Vatan toprakları için direnişe

ve mücadeleye yemin etmiştir. Vatanları uğruna canlarını feda etmekten çekinmeyen bu askerler şair tarafından kahraman sayılmışlardır. Şair, onları ölümden korkmadıkları için de devlere benzetmiştir. Hârun Hâşim, “savaş öncesi” adlı kasidesinde ise İsrail’i yeryüzünden yok etmeye yemin eden Kahraman Cemal Abdunnasır (ö.1970)’ı methederek şöyle demektedir: (Reşîd, 1981, 212).

قولوا لهم ... انا لها...انا لمعركة النضال

قولوا لهم... نادى جمال...فززل الدنيا نداه

نادى جمال و سار و التاريخ مقتفيا خطاه

و تقول... ان عدونا يا قوم...عبد الناصر

سيزيل اسرائيل من فك الوجود الدائر

سيدوس كل مخادع و مخاتل و متاجر

سيضيئ في اوطانه نورا لكل مغامر

عجبا لمنطقك الغريبي...وللبيان الماكر.

Onlara deyin ki...biz onun için varız...biz direniş savaşıyız

Onlara deyin ki...Cemal örgütünün...sesi dünyayı salladı

Cemal örgütü yürüdü ve tarih onun izini sürdü

Ve diyeceksiniz ki...ey Abdunnasır örgütü... düşmanımız;

İsrail yeryüzünden silinecektir

Bütün aldaticılar, samimiyetsizler ve tüccarlar süpürülecektir

Vatan toprağında macera arayanlara karşı vatan toprakları aydınlanacak

Bu marifetli ve mantıklı görüşün ne güzel!

Bu beyitlerde şair, Cemal Abdunnasır komutanlığındaki askerlerin vatan topraklarını geri almasından ve halkın buna olan ümidinden bahsetmektedir. İsrail'i yok etmeye niyet etmiş bu direniş örgütü sömürgeciliğe ve işgale karşı çıkmıştır. Bu direniş örgütünün sesi dünyayı sallamıştır. Düşman ve onlara yardım eden herkese meydan okumuştur. Bu kahramanların yaşam gayesi vatan topraklarını özgürlüğe kavuşturmak ve asıl sahiplerine teslim etmektir.

Direniş kahramanları, mücadeleleriyle ulusun silahları yeniden almasının ve vatani savunmanın önemini çeşitli yollardan anlatmaya çalışmıştır. Böylece itaatkarlık ve alçaltılma aşamasına son verilmesi istenmiştir. Bu durum karşısında, direniş kahramanı işgale direnmekten ve silah taşımaktan başka bir çıkış yolu bulamamıştır.

5.1.2.3. Devrimler

Devrim kavramı Arapçada birçok manada kullanılmıştır. İlk bakışta ayaklanma, isyan, ihtilal, inkılap ve darbe anlamında anlaşılan bu kavramı sadece bu anlamlar çerçevesinde değerlendirmemek gerekir. Çünkü devrim sadece namludan atılan kurşun ya da düşmanı sarsan bir patlama değildir. Şayet sadece bu anlamlarıyla kullanılırsa devrimin getirdiği tüm yenilikler yok sayılmış olur ve devrim intikam, bozma, dağıtma gibi hedefi olmayan terörizm dışında başka bir anlam içermez. Ancak gerçek anlamıyla maddi ve manevi açıdan yeni bir toplumun inşası için gerekli tüm adımların atılması şeklinde anlaşılırsa manası tamamlanmış olur.

Devrim, halklara direniş ve asalet ruhunu kazandırmakla beraber nesillere kahramanlığın bütün anlamlarını vermiştir. Sevgi ve muhabbetin, toprağa ve tarihe bağlılığın tohumunu ekmiştir. Şairler devrimle halkın sesi olmuş ve yaşadıklarını aktarma görevi üstlenmişlerdir. Bütün zorluklara karşı mücadele ve direniş göstererek halkın umutlarını yeşertip onlara ufuk açma yolunda çaba sarfetmişlerdir. Devrim ve umudun şairlerden biri olan Hârûn Hâşim Reşîd'in eserlerine baktığımızda bu zorlu yıllarda halkı karanlık ve yeisten kurtarmaya çalıştığını onlara umut aşıladığını görmekteyiz. O, özelde Filistin genelde ise Arap topraklarının gasp edildikten sonra geri alınması için bütün ömrünü adanmış, kalemini de direniş için oynatmıştır. Kalbinin nabzı, işgal edilmiş topraklar için atmış ve vicdanı ise bunun için sızlamıştır.

Bir kasidesinde sürekli milliliğe vurgu yaparak tarihe atıf yapan Hârûn Hâşim devrimle ilgili şunları söylemektedir: (Reşîd, 1971, 184).

ترى من أين أصوت و اصوات

و أعلام و رجــــــــــــــــات

كان الليل ألهبها

فدارت فهي موجات

هو التاريخ لا يخطو الى الخلف

و ان شدّت به ريح

فزيفه بنو الجــــــــــــــــلف

هو التاريخ نكبه

جريئ الهـدر و الحرف.

Görüyorsun nereden geliyor sesler

Haberler ve sarsıntıları

Gecenin ateşlediği

Tekrarlandı ses dalgaları

Tarih geriye adım atmaz

Ve içinden geçen şiddetli bir rüzgâr

Sahtekarlığı kaba olan

O tarihteki felaket

Kötülüğü ve zorbalığı barındıran.

Şair, bu satırlarda tarihe olan bağlılığa dikkatleri çekmek istemekle beraber geleceğin geçmişten yaralanarak kurulacağına inanmaktadır. Tarihin geriye adım

atmadığını, ileriye gitmek için önemli bir faktör olduğunu söylemektedir. Düşman her ne kadar geçmişin izini silmeye çalışsa da bunu başaramayacaktır. Hârun Hâşim, devrimin boyutunu açıklarken tarihe dayanarak devrimin medeniyete katkı sağladığını söyler. Şiirlerinde devrime yer verirken direnişe ve kararlılığa vurgu yapar. Birlik ve beraberliğin zafer getireceğine inanır. Devrimle ilgili bir şiirinde bunu şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 1971, 55).

ينظّم خالد الكتب

عن الثوار، قد شدوا

يسطرها، جريح الصوت

يكتبها على اللعب

هنا يا أمة العرب

تزمجرتورة العرب.

Kitaplar yazıyorlar

Devrimciler hakkında, sıklaştırdılar

Satırları, yaralı bir sesle

Oyunlara yazdılar onları

İşte ey Arap milleti!

Haykırıyor

Arap devrimi.

Bu satırlarda şair, safları birleştirmeye işaret etmek istemektedir. Çünkü ulusal birlik zafer yolunda atılması gereken en önemli bir adımdır. Düşman kuvvetleri birlik ve beraberlikle hareket edilmediği takdirde uluslar arasında rahatlıkla tefrika koyabilmektedir. Devrimcilerin ısrarla düşmanla savaşmak istemesi ve cihat ile hareket etmesi devrimi sürekli kılmış ve devrimin ateşini tırmandırmıştır.

Şair, devrimin şiddetini açıklamak için Arap devrimini kuvvetli bir rüzgârın haykırışıyla tasvir etmiştir. Devrimcilerin öfkesi ise devrime hâlihazırda ve gelecekte güçlü bir hareket vermektedir.

Hârun Hâşim, devrim ile ilgili kasidelerinde teslim olmayı asla kabul etmez. Direnişçi halkın hakkını almak için silahlı devrimi teşvik eder. Teslim olmayı değil direniş ve mücadeleyi savunan şair, amaçları Arap halkının topraklarını işgal etmek olan yabancıların ‘barış getireceğiz’ yalanlarına inanmamak gerektiği üzerinde de durur. Onların derdi bölgeye barış filan getirmek değildir. Amaçları bölge halkını vatanından edip evsiz, yurtsuz ve topraksız bırakmaktır. Düşmanın bu aldatıcı söylemlerine dikkat çeken Hârun Hâşim, bu söylemlerin devrimcileri etkilemediğini de kaydeder. Çünkü onlar vatanlarına bağlı insanlardır. Dünyaya gözlerini açtıklarında mücadele ve direnişle karşılaşmışlardır.

Hârun Hâşim, “kardeşim savaşta” adlı kasidesinde bir devrimci kardeşini metheder. Ona güç ve kuvvet vermekle birlikte onun zaferinin bütün Arapların zaferi olduğunu söyler: (Reşîd, 1981, 59).

أخي في القتال: تشق الطريق إلى ذروة المجد والسؤدد

سلام عليك أبا الثائرين سلام علي كدك المرعد

أخي في القتال أما في الجنوب شقيقك في وحدة المقصد

أخي: لقانا...غدا...في رحاب الحياة و في ظل موطننا المسعد

أخوك...أنا...رغم عصف القوى وجور المهاتر و المعتدي.

Yoldaki kardeşim: yolu yarıyorsun onur ve şeref zirvesi için

Selam sana devrimcilerin kardeşi selam senin güçlü gayretine

Kanal veya güneydeki kardeşim kardeşin aynı amaçtadır

Kardeşim: yakında buluşacağız vatanımızın mutlu gölgesinde

Kardeşinim...tüm...fırtınalara adaletsizliğe ve suçlamalara rağmen.

Şair, bu satırlarda zafer için yemin etmiş olan devrimci Arap kardeşini mücadele ve direnişe teşvik edip cesaretlendirmektedir. Şairin bizzat kendisi devrimcilerin yaşadıklarını yaşamış olduğu için onlarla empati kurup düşüncelerini yansıtmaktadır. Arap toplumunun güç ve enerjisini dağıtmak isteyen düşmana karşı devrimcileri şiirin etkili nağmeleriyle dirençli tutmaya çalışarak gayretlerine ortak olmaktadır. ‘Kardeşim’ seslenmesiyle devrimci direnişçileri bir ve beraber olmaya yönlendirmektedir. Bu kelimeyi tekrar etmesindeki sebebi direniş ve mücadeledeki süreklilik ve kararlılığı göstermektir. Çünkü zaferin ancak devrimcilerin direniş ve mücadelesiyle gerçekleşeceğine yürekten inanmaktadır.

Mısır, Fas, Tunus ve Cezayir’deki devrimlere yer veren şair, öne çıkan devrimcileri sembol olarak kullanmıştır. Bu devrimlerle ilgili halkın mücadele ve direnişine de yer vermiş ve şiirler yazmıştır. Konunun uzatılmaması adına şairin sadece Cezayir devrimi ile ilgili yazdığı şiire değinip konuyu sonlandıracağız. Şair, yarım milyon insanın kanlarıyla Cezayir topraklarının suladığı devrimi örnek vererek şunları şiirle dile getirmektedir: (Reşîd, 1981, 194).

رددي ، رددى...صلاة الجهاد يا دماء الأحرار في كل وادي
 ردها تزلزل القمم الشم و تهوي بشامخ الأطواد
 ردها تبارك الثورة الشعواء في مغرب العلا ..و الجلاذ
 ألف لبيك يا جزائرنا الخضراء لبيك... معقل الأسود
 كل يوم على نراها ميئسات و ألوف في ساح الأستشهاد.

Tekrarla, tekrarla...cihat yakarışını ey her vadide olan özgürlerin kanları

Tekrarla zirveleri titriyor kokudan yüce kuleler havalanıyor

Tekrarla mübarek olan geniş devrimi kavga ve dövüşle akşam yükselen

Emret ey yemyeşil Cezayir emret! Buyur aslanların kalesi buyur

Her gün intikam için yüzler Binler şehit gidiyor mücadele alanında.

Cezayir devrimini tasvir ettiği dizelerde şair, devrimin seyrini ve şehitlerini övmektedir. Hasret ve özlemle yanan şair, kendini savaş alanında mücadele eden devrimcilerin yerine koymakta ve onların hissiyatını paylaşmaktadır. O, ömrünün büyük çoğunluğunu yurdundan uzak olarak yaşamış olduğundan düşmana hamasetle bakmaktadır. Bir bakıma şairin kendisi de ömrünü vatanı ve milleti için vakfetmiş bir devrimcidir. Samimiyet dolu satırlarla şair, mücadele eden devrimcilerin ruhlarına psikolojik açıdan güç ve kuvvet desteğinde bulunmuştur.

5.1.2.4. Özgürlük

Özgürlük, tarih boyunca tartışılabilen önemli bir kavram olmakla beraber insanların hayatında sürekli karşılık bulmuş bir kavramdır. Özgürlük kavram gerek bireysel gerekse toplumsal olarak dinî, felsefî ve hukukî ve açıdan tartışma konusu olmuştur. Soyut bir anlam ifade etmesi sebebiyle de disiplin ve yaklaşımların farklılığı nedeniyle net bir tanımı ortaya konulamamıştır. Genel olarak bir kimsenin istediği veya istemediği şeyleri yapma hususunda iradesine bağlı olarak verdiği kararlarının gereklerini yerine getirirken başkası veya başkaları tarafından engellenmemesi ya da bir işi yapmak için mücbir bir gücün baskısına maruz kalmaması şeklinde ifade edilebilmiştir. (Bahar, 2022, 95).

Özgürlük, özellikle toprağı elinden alınan toplumların üzerinde durduğu önemli bir mefhum olmakla birlikte bütün milletlerde şairlerin konu ettiği bir meseledir. Filistin'in özgürlüğü ve vatanın bağımsızlığı için pek çok edebiyatçı, eserlerinde Filistin'in işgalini, halkın çektiği psikolojik ve sosyolojik baskıyı, medyanın umursamaz tavrını tenkit ederek ele almıştır. Filistinli yazar ve şairler, her türlü baskı ve zulme karşı koyarak vatanın bağımsızlığı için kalemleriyle direnmişlerdir. (Bahar, 2022, 102). Bu şairlerden biri olan Hârûn Hâşim de eleştirel tavrıyla hem işgali hem de işgale yardım edenlere şiirinde yer vermiş ve halkın özgürlük probleminde dikkatleri çekmiştir.

Hârûn Hâşim'in şiirlerine baktığımızda özgürlüğün tüm boyutlarıyla yer aldığını görmekteyiz. Özgürlük onun için vatan topraklarında hürriyet içinde yaşamaktır. Yine onun için özgürlük başkalarının istediği gibi değil, insanca kendi istediği gibi yaşamaktır. Özgürlüğe böyle yaklaşan şair, şiirlerinde çeşitli semboller kullanarak özgürlüğü tasvir etmiştir. Odun toplayan bir adamı muhatap alarak şöyle demektedir: (Reşîd, 1981, 155).

أيها النابش في الأرض وقد أعييت فأسك

أترى تبحث عن أمسك أم تدفن امسك
 أم ترى تغرس للأقدار أم تخلع غرسك
 كل صبح يلمح الفجر على كفيك بؤسك
 كل ليل تصهر الريح على زندق بأسك
 أنت من حسك تعطي الناس، ما أتعس حسك
 و غدا في أفق الأحزان هل تشهد شمسةك
 هكذا!! هل قرر العدل بأن تقتل نفسك.

Ey toprağı eşeleyen adam baltanı kaybettin

Geçmişini mi arayacaksın yoksa gömecek misin?

Yoksa kadere mi boyun eğeceksin ya da ekini çıkaracaksın?

Her sabah şafak avuçlarının mutsuzluğunu seyrediyor

Her gece rüzgâr omuzlarından esiyor

Sen sezgilerinden insanlara veriyorsun, ne mutsuz sezgi bu!

Yarın hüznlerin ufuklarında güneşi göreceksin

Öyle mi!! Adalet kendini öldürmeye mi hükmetti?

Şair, bu beyitlerde vatanını kaybeden ve özgürlüğü toprağı eşeleyerek arayan oduncuyla konuşmaktadır. Güneş, rüzgâr ve şafak sembolleriyle özgürlüğü anlatmaya çalışan şair, geçmişi aramanın ve geçmişe sahip çıkmanın oturup kadere boyun eğmekle olmayacağını söylemektedir. Kendini rüzgâra kaptırıp ona göre yön alan özgürlüğünü elde edemez. Bunun için de Hârun Hâşim tüm acı ve hüznlere rağmen özgürlüğün elde edilmesi için direnişteki kararlılığa temas eder. Çocukların, gençlerin ve hayallerin katledilmesini içine sindiremez. Özgürlüğü ve vatan sevgisini

söküp atmaya çalışan güçlere seslenir ve insanın kendisine şunu sorması gerektiğini söyler: (Reşîd, 1981, 183).

لو يسأل...لو يسأل هذا الإنسان...

فيم؟ لماذا انتهج العنف؟

لماذا التمس النيران؟

لو يسأل لأجاب بصوت العزة

و ماذا عن امريكا غير القتل

هدموا كل أماني الخضراء

و داسوا أنفاس الأزهار.

Keşke sorsa...keşke sorsa bu insan!

Niçin? Neden şiddeti seçti?

Neden ateşi istedi?

Keşke sorsa, ona onurluca cevap verirdim

Amerika öldürmekten başka ne yapar

Yeşil güvenli her yeri yakıp yıktılar

Ve çiçeklerin nefesine bastılar.

Bu satırlarda şairin hüznü ve ölümlü beraber vatan sevgisini ve özgürlüğü işlediği görülmektedir. Vatana bağlılık, vatan sevgisi ve aidiyet duyguları şairin şahsında ve şiirinde bütünleşmektedir. İşgalci kuvvetler vatan sevgisini ve vatana bağlılığı öldürme, yağma, yurtsuz ve evsiz bırakma gibi çeşitli yollarla yok etme peşindeyken bundan kurtulmanın tek yolu direnmek ve toprakları özgürlüğe kavuşturmasıdır. Vatan topraklarının sahiplerine ait olduğunu sürekli vurgulayan şair, hak ve adaleti talep ettiği bir şiirinde toprağın bir gün sahibine kavuşacağını şu

sözlerle söylemektedir: (Reşîd, 1981, 589).

كم دمرتم، ماذا... أنتم؟

الصوت القادم، صوت الحق

لا يحكم الا بالعدل، الا حكم العدل

ليست للمحتل مهما طال به العهد

و مهما احتل

فلسوف لأهلها هذي الأرض تظل.

Ne kadar da yakıp yıktınız... ne siniz siz?

Gelen ses hakkın sesi

Ancak adaletle hükmeder bu ses

İhtilalciler ne kadar da süre uzasa

Ne kadar ihlal de etseniz

Bu topraklar sahiplerinindir sahiplerinin kalacak.

Bu beyitlerde şairin adaleti talep ettiği ve işgal edilmiş topraklarda özgürce yaşamayı istediği görülmektedir. İhtilalcilerin vatan topraklarını terk etmelerinin vaktinin geldiğini düşünmektedir. Vatanında artık özgürce yaşamak istediğini belirtmektedir. Halkının yaşadığı acıya razı olmayan Hârûn Hâşim, özgürlüğü kısıtlayan ihtilalcilere karşı direnişi sürekli teşvik etmiştir. Vatanında istediği gibi gezmek ve istediği gibi yiyip içmek için özgür olunacaksa direniş bunun tek çaresidir. O, bugün özgür olmadığı için kelepçelidir, ayağına prangalar takılmıştır: (Reşîd, 1981, 530).

كننا في العالم طلقاء

كننا أحياء، كنا نأكل و نشرب

نرتاد أي مكان كنا نرتاد
 و اليوم هنا نتقلب في الأصفاد
 لا باب يفتح في أوجهنا لا أسعاد
 حتى كلمات الله تناستنا حتى الأعياد
 و يقال لنا أرض الميعاد، يا بئس الميعاد!.

Dünyada özgürdük.

Yaşıyorduk, yiyor ve içiyorduk

İstediğimiz yerde kalıyorduk

Bugünse kelepçelenmiş yuvarlanıyoruz

Hiçbir kapı yüzümüze açılmıyor ve mutlu değiliz

Bayramları ve hatta Allah'ın kelamını unuttuk

Ve bize vadedilmiş toprak deniyor, ne kötü bir vaatmiş bu!

Hârun Hâşim, bu beyitlerde ihtilal öncesi ve ihtilal sonrası Filistin halkının halini karşılaştırmaktadır. İhtilalden önce özgür olan Filistin halkı istediği gibi davranıyorken ihtilalden sonra özgürlüğü elinden alındığı için Filistin toprakları adeta hapishanelere dönüşmüştür. Halk kendi topraklarında kaybolmuş, sevinci elinden alınmış ve acılarla baş başa bırakılmıştır. Hür olan Filistin halkı kelepçe ve prangalara mahkûm edilmiştir.

Hârun Hâşim, özgürlüğü bir kasidesinde “güneşin gözü, yıldız, büyük sıçrayış ve halkın direnmesi” sembolleriyle şöyle açıklamaktadır: (Reşîd, 1981,96).

سنمشي ملئ عين الشمس سنحدو ركبها الحر
 غدا يوم انطلاق الشعب يوم الوثبة الكبرى.

Tam gün ışığında yürüyeceğiz özgürlüğü kuşanacağız

Yarın halk harekete geçtiği günışte o zaman büyük sıçrayış olacak.

Halkın harekete geçmesiyle büyük sıçrayışın olacağını söyleyen şair, özgürlüğü kuşanınca günlerin aydınlanacağına işaret etmektedir. Özgürlüğün yaklaştığını söyleyen Hârun Hâşim başka beyitlerde hürriyetle ilgili şunları söylemektedir: (Reşîd, 1981, 192).

كلنا خلفها الى الهدف الأسمى نمضي الى عناق المراد

لن نخاف الأهوال مهما لهم تحولنا كارثاتها و العوادي

نحن أقوى من الجراد و اقو من عناد المستعمر الجراد

انه النصر قاب قوسين منا فلنردد له صلاة الجهاد.

Hepimiz arkasındayız yüce hedefinistediğimiz kucaklaşmaya yürüyeceğiz

Ne kadar artarsa da dehşetten korkmayacağız etrafımızı felaketi sarsa da

Biz cellatlardan daha güçlüyüz inatçı sömürgeci cellatlardan

Muhakkak zafer yakındır onun için de cihat namazına duruyoruz.

Beyitlere göre şairin ortaya koyduğu irade ve kararlı duruş özgürlüğün yakın olduğuna işaret etmektedir. O, zamanın kendisine yüklemiş olduğu hiçbir musibetten korkmamaktadır. Kendisini başına gelen felaketlerden ve ceberut cellatlardan daha güçlü görmektedir. Özgürlük ve zafer için yaptığı dua ve kıldığı namazların kabul edilip zafer ile özgürlüğün yakınlığından şüphe duymamaktadır. Her ne olursa olsun amaçları yolunda yürüyeceklerine de söz vermektedir.

Hârun Hâşim, ucunda ölüm de olsa özgürlüğün gelmesi için çalışmış ve direnmiş bir yazardır. Bu konuda ümidini hiç yitirmeyen şair duygularını şu dizelerle ifade etmektedir: (Reşîd, 1981, 196).

سنمضي و نمضي نشق الرياحو نفتحم الهول ما أرعدا

نموت... نموت وتحيا لنا منار الخلود فلسطيننا

سنأتي اليها نهز القنا ونحمي حمها بجد المدى

سنطرد من أرضنا وتلقي به في غمار الردى.

“Yürüyeceğiz, yarın yürüyeceğiz rüzgarı sarsan korkulara saldıracağız

Öleceğiz... öleceğiz yaşamak için Filistin’imiz sonsuzluk feneridir

Ona geleceğiz ve sallayacağız yeritüm gayretlerle şehirleri koruyacağız

Topraklarımızdan kovacağız ve özgürlük uçurtmalarını uçuracağız.”

Şairin beyitlerdeki ifadelerinden özgürlük için çok ısrarcı olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bütün korku ve engellerin aşarak özgürlüğe kavuşmak gerektiğini vurgulamaktadır. Yaşamak için gerekirse ölmeyi göze almaktadır. Özgürlüğe kavuşacak ve Filistin’in şehirlerini her türlü tehlikeden koruyacaklarını dile getiren şair, düşmanı topraklarından kovduktan sonra Filistin özgür olacak ve özgürlük uçurtmalarının uçurulacağını söylemektedir.

5.1.2.5. Direnişçi Şahsiyetler

Arap direnişçi şahsiyetlerin Filistin’in direnişinde ve Filistin şehirlerinde ayaklanmaların ortaya çıkmasında büyük bir rolü vardır. Filistin direnişinde bu denli bir öneme sahip olan bu şahsiyetler Hârun Hâşim’in eserlerinde de yerlerini almışlardır. Vatanın geri alınmasında büyük bir sorumluluk alan bu şahsiyetlere direniş konusunda değinmek konunun anlaşılması açısından önemlidir. Birçok direnişçi şahsiyete divanlarında yer yeren Hârun Hâşim, ümmeti ihtilalin işgali konusunda sürekli harekete geçiren Cemal Abdunnasır ile ilgili bir kasidesinde şöyle demektedir: (Reşîd, 1981, 212).

قولوا لهم... نادى جمالا... فزلزل الدنيا نداء

سيزيل اسراييل من فك الوجود الدائر

و لسوف يجمع شمل أمته بعزم قادر

سيضيئ في أوطانه نورا لكل مغامر

ورائه تمشي الجموع...جموع شعب تائر

عجبا لمنطقك الغريد..وللبيان الماكر

سيددوس كل مخادع و مخائل و متأمر.

Söyleyin onlara...Cemal Örgütünün...sesi dünyayı salladı.

İsrail'i dünya sahnesinde silecek bu ses

Ümmeti bir araya getirip toplayacak

Vatanın her yerine her direnişçi için nur yayacak

Arkasında toplum yürüyecek...devrimci halk topluluğu

Hayret senin bu garip mantığına...ve hilekâr beyanına

Her dolandırıcı, kurnaz ve düzenbazı ezip geçen.

Şair, bu beyitlerde Filistin'in dönüşünü ve İsrail'in bu topraklardan yok edilmesini direnişçi şahsiyet Cemal Abdunnasır'ın aracılığıyla olacağını düşünmektedir. Çünkü o, Arap toplumunun güç ve birliğini toplayarak bu direnişçi güce önderlik etmiştir. Aynı şekilde şair, İsrail ile oyunlar kurup onlara yardım eden düzenbazlara da değinmektedir. Bu hilekâr ve dolandırıcı ortakların Cemal ve arkadaşlarının ortaya koyduğu mücadele ile yaptıkları hileler boşa çıkacaktır. Şairin gelecek zaman içerikli filler kullanması buna işaret etmektedir. Ümmetin ümidi bu direnişçi şahsiyetlerle canlı tutulacak ve ümitlerin tükenmesine izin verilmeyecektir.

Hârun Hâşim, Arap toplumlarının mücadele ve direniş ruhuna değinerek bu direniş ruhunun arkasında komutan ve önder şahsiyet olan Cemal Abdunnasır'ı başka bir şiirinde şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 1981, 200).

يا اخوتي أنا ورائكم السدرب الكفاح بكل شهيم تائر

يا اخوتي ان العروبة خلفكمتمشي الى الفوز الكريم الزاهر

و جمال رائدها الى الفجر العلافجر أشار اليه عبد الناصر.

Ey kardeşlerim! Ben arkanızdayımdirenış yolunuzda bütün yüreğimle

Ey kardeşlerim! Araplar arkanızdasaygın ve onurlu bir zafer için yürüyor

Cemal'in önderliğinde yüksek şafaktahem de Abdunnasr'ın işaret ettiği şafak

Bu beyitlerde şair, vatani için canlarını ortaya koyan direnişçi kardeşlerine seslenmektedir. Onların tek derdi sevgili vatanlarını işgalcilerin elinden kurtarmaktır. Önderleri olan Cemal onları direniş ve mücadele için cesaretlendirmekte ve teşvik etmektedir. Daha sonra şair, Araplara seslenerek onların direnişçiler için dayanak olduklarına da değinmektedir. Bunun yanı sıra Hârûn Hâşim, Kudüs'ün geri alınmasında emeği olan Halife Hz. Ömer'i, Amr b. As, Halid b. Velid ve Selahaddin Eyyubî gibi büyük şahsiyetleri de zikrederek direnişçileri daha çok motive etmektedir: (Reşîd, 2003, 131).

أطل بسيفك المنشودو الموعود...يا عمر

فانّ القدس داميقو وجه القدس منكسر

و خالد لم يعد فيناالنا من خالد أثر

و لا ابن العاص منتصبكحد السيف منشهر.

İstenen ve vaat edilenkılıcını çıkar ey Ömer!

Çünkü Kudüs kanıyorve yüzü kırık

Halit bize dönmeyecekancak onun etkisi hala var

Kılıcın yüzü gibiİbnu'l As da ayakta değil.

Şairin bu beyitlerdeki hedefi vatan topraklarını işgalcilerin elinden alan bu kahramanları Arap milletine göstermektir. O, bu büyük önderleri zikrederek yeniden vatana dönüşün mümkün olduğunu söylemektedir. İşgal altındaki Kudüs'ü ve Filistin'in topraklarını haçlılardan Selahaddin Eyyubi'nin aldığını dile getirmektedir.

Bu şahsiyetler, şiirin önemli bir faktörü olmuşlardır. Şair, başka bir şiirinde Hz. Ömer'i muhatap alıp Kudüs'ün işgal sebebiyle yaşadığı sıkıntıları da beraber zikrederek şöyle demektedir: (Reşîd, 2003, 133-134).

فقدسك... يا أبا حفصو ما رددت...و السور

للأن القدس واذلاهاغلق بابها نكر

لأن القدس قد أسرتو أهل القدس قد أسروا

أبا حفص و في الأقصبالغزة بساحه طهروا

يظل صراخ اسلاماهفي الأجواء ينتشر.

Senin Kudüs'ün Ey Ebu Hafsave söylemedin...ve surlar

Şimdi Kudüs aşağılanmışkapıları ardına kapatılmış

Çünkü Kudüs esir alındıKudüs ehli de esir düştü

Ebu Hafsa Aksa ve Gazze'ninbahçelerini temizleyen

İslam'ın sesi her havadayankılanmaya devam edecek.

Şair, bu satırları İslami duygunun vermiş olduğu ruh ile yazmıştır. Bu sebeple de Aksa, Gazze ve İslam gibi Müslümanların gözünde önemli derecede etkili olan lafızları zikretmiştir. Filistin topraklarının yaşadıklarından dolayı çektiği acıyı dile getiren şair, düşmana büyük darbe vuran Hz. Ömer gibi kahramanların içlerinden de çıkmasını istemektedir. Kudüs'ü, Aksa'yı, Gazze'yi ve Filistin'in diğer topraklarını ancak bu şahsiyetler gibi irade sahiplerinin kurtarabileceğine inanmaktadır.

Şair, daha sonra Arap alemine dönerek Arap topraklarını işgalcilerin elinden kurtaran şahsiyetleri onlara örnek gösterir. Tarihte kahraman şahsiyetlerin yaptıklarının benzerini kendilerinin de yapabileceğine vurgu yaparak bir kalkınmanın gerekliliğine değinir: (Reşîd, 1971, 172).

هنا التاريخ،

هنا كل الألى عبروا
خطو و اقدام
هنا خطو النبي هنا
هنا ضوع و أنسام
هنا عمر يمد يدا
فهتزهو منه أكام
هنا القدس و كيف؟
دورة التاريخ هنا القس.

Tarih burada,

Burada ilk gelenler

Adım atıp yürüyenler

Burada Nebi'nin adımı burada

Burada güzel koku esintisi

Burada Ömer'in uzattığı el

Onunla gurur duyulan

Burada Kudüs, nasıl?

Tarihin dönüşü burada Kudüs.

Hârun Hâşim bu satırlardaki düşüncelerini tarihe dayandırmaktadır. Tarihin Ömer b. Hattab gibi kahraman şahsiyetleri nasıl kaydettiğini söylemektedir. Çünkü Ömer b. Hattab Kudüs'ün ilk fatihi olmuş ve Müslümanların gönlünde taht kurmuştur. Kudüs'ü fethettikten sonra Hz. Ömer'in diğer din mensuplarına lütuf ile

muamele ettiğini de dile getiren şair, ihtilalcilerin Filistin'i işgalden sonra Müslümanlara takınılan tavrın nasıl değiştiğini, sükûnet ve suhuletin yerini bombardımanın, yağmalamanın, evsizliğin ve yurtsuzluğun nasıl aldığını gözler önüne sermektedir. Bu durumun tamamen ters yüz olmasına akıl erdirememektedir.

5.1.3. Direniş Şiirlerinde İnsan Teması

Şiirin gelişimi genellikle toplumların ve insanın tarihi ve evrimleriyle birlikte ele alınmıştır. Çünkü şiirin temel dayanağı hayatta yaşanan eylemler, devinimler ve hayatın içinden gelen seslerdir. Şiir, bazen söz ve büyü arasında bir yerde yer alırken bazen de doğrudan hayatın içinde yer almıştır.

Şiir, gerçek hayatın eksik parçalarını duygulara seslenerek ifade ettiği için toplumsal gelişimin aynası olarak da kabul edilmiştir. Çünkü şiirin içeriği ve yapısal özelliklerinin gelişimi ile toplumsal gelişim arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Her ülkenin edebiyatında bu ilişki farklı içerik ve biçimde, çeşitli yoğunluklarda dolaylı veya doğrudan şiirde yansımaları bulmuştur. Ülkelerde yaşanan olaylar, büyük ve sarsıcı değişimler, felaketler, ihtilaller ve insana ilişkin tüm duygular şiirin konusu olmuştur. Bu başlıkta Hârun Hâşim'in şiirlerinde ortaya koyduğu Filistin halkının ihtilal süresince yaşadığı insanî duygular incelenmiştir.

5.1.3.1. Vatana Özlem

Hârun Hâşim Reşid'in mücadelelerle dolu bir hayattan sonra sürgüne gönderilmesi, ruhuna sürgün yılları boyunca etkisinde kalacağı ağır bir hüznün yüklemiştir. Yaşadıklarını kabullenmekte zorlanan Hârun Hâşim, depresif bir ruh haline bürünmüş, benliği tümüyle keder, ızdırap, özlem gibi duyguların getirdiği karamsarlığın tutsağı olmuştur. Vatanından oldukça uzaklarda yabancı olduğu topraklarda yalnız kalması, onu bir arayışa sevk etmiştir. Bu durum karşısında şairin tek sığınağı, çocukluğundan beri meftun olduğu şiir olmuştur. Sürgünün çetin şartları, içine düştüğü yalnızlık, ruhuna çöken hüznün ve gözünde tüten sıla hasreti, şiir için ihtiyaç duyduğu duygusal yoğunluğu sağlamıştır. İçinden geçenleri şiire dökmeye başlayan Hârun Hâşim, dış dünyada gördüğü somut unsurların tasvirinde ulaştığı seviyeyi, iç dünyası ve ruh halini yansıtan tasvirlerde de yakalamayı başarmıştır. Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla sürgünde geçirdiği süre boyunca şairin iç dünyasını kaplayan en yoğun duygu, vatanına duyduğu özlem olmuştur. (Göçemen, 2020, 182).

Vatan özlemi, herhangi bir sebeple doğduğu topraklardan ayrılmak zorunda kalan insanlarda görülen en yaygın duygudur. Hârun Hâşim'in şiirlerinde, Arap

şiiirinin en köklü temalarından biri kabul edilen vatana özlem konusu daha çok sürgünde olduğu yıllarda işlenmiştir. Bu temayı işlediği şiirlerinde vatanından uzak kaldığı dönemlerde gönlünün, gurbet acısı, özlem ve hüzünden erimediği gün neredeyse hiç yoktur. Dinini savunmak, vatanının hayrı ve çıkarları için mücadele etmekten başka bir gayesi olmayan şair, böylesine ağır bir cezaya ve haksızlığa maruz kalmayı bir türlü hazmedememiştir. Sıladan gelen her haber, gurbette çektiği her sıkıntı ve acı, memleket özlemini tetikleyen ve depreştiren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. (Göçemen, 2020, 189).

1948 yılındaki büyük felaketten (Nekbe) sonra Filistin halkı kendisine uzatılan kirli ve zehirli elden bir türlü kurtulamamıştır. Bu tarihten sonra Filistinlilerin elinde bulunan topraklar yavaş yavaş ellerinden alınmaya başlamıştır. Düşmanın zalimce eylemleri sonucunda yerli halk kendi topraklarından sürgün edilmiştir. Bu sebeple de bu karanlık dönem Filistin tarihinde önemli bir yer edinmiş ve birçok gelişmenin tetikleyicisi olmuştur. Bu gelişmelerin siyasi, toplumsal ve ekonomik boyutları olduğu gibi edebi boyutları da olmuştur. Filistin halkı ve özellikle de Filistinli şairler üzerinde derin izler bırakan bu trajik gelişmeler şairlerin şiirlerine konu olmuştur. Hârun Hâşim Reşîd, Siyonistlerin baskısı sonucunda Gazze'ye veda etmek zorunda kalmıştır. Bu vedadan dolayı yaşadığı üzüntü ve acıyı şöyle dile getirmiştir: (Reşîd, 1981, 259).

أوداعا...؟ فيم يا غزة بالله الوداع؟

و حنيذ...للغد المرموق...شوق و التيباع.

أنا...إن ودعت...مغناك تلفاني الضياع.

ايه يا غزة اني عائد والله عائد

أحمل الثأر بأعماقي و نعم الثأر قائد

سوف أمضي حاملا اسمك بركاننا مجاهد.

Veda mı?...neden Ey Gazze bu veda?

Ve özlemle... seçkin bir gelecek için bu gurbet

Ben... veda edersem...şarkılarınla kaybolurum

Ah! Ey Gazze ben döneceğim, vallahi de döneceğim.

İçimde derin bir intikam taşıyorum ve bu ne büyük intikam

İçi volkan gibi yanan bir mücahit gibi ismini taşıyacağım.

Şair vatanından uzaklaştığı için derin bir hüznün içindedir. Kanı vatan toprağıyla mezcedilmiş olmasından dolayı veda etmeyi kabul etmemektedir. Çünkü vedanın kendisini mahvetmek olduğunu düşünmektedir. Buna rağmen veda etmek zorunda kalan şair, sınırlı bir vedaya yani geri dönüşü olan bir vedaya işaret etmektedir. Bir gün bu sürenin biteceğini bu sebeple ümitsiz olmadığını ve vatan topraklarının işgal edenlerden geri alınacağına inanmaktadır. Vatanından onu uzaklaştıranlardan intikamın alınması için her Filistinlinin cihat için hazır olduğunu da söylemektedir.

Vatanından sürgün edilen Hârûn Hâşim, gurbette olduğu sürece yüreği vatana olan özlem acısı ile yanmıştır. Kimi zaman kalbi sıkışmış nefes alamaz hale gelmiştir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen geri dönüşten ümidini hiç kesmemiştir. Yaşadığı hüznün, acı ve özleme rağmen vatana dönüşte ısrarcı olmuştur. Çünkü onun düşüncesinde ümitsizliğe yer yoktur. Buradan yola çıkarak sadece kendi özlemine değil Filistin halkının hissettiği özleme ve yaşadığı insanlık dışı muameleye yer veren Hârûn Hâşim vatana dönüşün hayalini şu dizelerde dile getirmektedir: (Reşîd, 1988, 20).

عشرون عاما و السلاسل في يدي و كلابهم خلفي بلا استثناء

عشرون عاما و السياط شعارهم أبدا علي ظهري و في احشائي

عشرون عاما لم أذق طعم الكرى أبدا...و لم أسعد بيوم هنا

عشرون عاما تايه و مشرد متقل في البحر في الصحراء

حتى تفجر كل ما في أمتي غضبا ليوم النكسة النكراء.

“Yirmi yıldır ellerimde zincirler ve istinasız köpekleri peşimde

Yirmi yıldır onların kırbaçları sürekli sırtım ve göbeğimde

Yirmi yıldır tadını alamadım asla mutlu bir günüm olmadı burada

Yirmi yıldır kayıp ve yurtsuz ordan oraya sahrada dolanıyorum

Milletimde ne varsa parçalanana kadar korkunç gerileme gününe kızarak”

Bu beyitler, Filistin halkının içine düştüğü faciayı ve çektiği büyük acıyı ortaya koymaktadır. İşgalcilerin yüzünden halk hürriyetin tadına varamamış, mutlu ve huzurlu bir gün geçirmemiştir. Şairin her satır başında “yirmi yıl” ifadesini kullanması musibetin büyüklüğüne, hürriyetin gasp edildiğine ve yurdundan uzak yaşayan mülteci konumuna düşen Filistinlilerin çektiği acılara delalet etmektedir. Aynı zamanda Hârûn Hâşim, Filistinlilerin işgalcilere karşı olan öfkesine de değinerek vatan topraklarına olan özlemi özel ifadeler kullanarak şöylece aktarmaktadır: (Reşîd, 1956, 98).

لماذا أظل بلا موطن أحوم كالطائر المئخن

لماذا و بيتي وراء الحدود و كرمي و ذكرى شبابي الهني

و فيها طفولة عمري الخصيب و فيها منابت حريتي

لماذا، ألم تك أمس حلالا لنا لجميع صحابي و قومي

لماذا، ألم تك فردو سنا يفيض علينا بخير و يهمي

أطرد من موطني و أشرد كيما يرقد فيه الغريب.

Neden vatansız kalıyorum amaçsız bir kuş gibi geziniyorum

Neden evim sınırların ötesinde keremim, gençliğimin hatıraları da

Ve bereketli çocukluk yıllarım ve özgürlüğümün kaynağı da orada

Neden geçmiş helal olmuyor milletim ve bütün arkadaşlarım için

Neden her yaştan insan faydalanmıyor toprağın hayır ve bereketinden

Vatanımdan kovulup evsiz mi kalacağım gurbette olanlar gibi.

Şair, bu dizelerde özlem ve hasretle vatanından uzak olmanın sebebini sormaktadır. Neden vatansız kalıyorum? Sorusuyla geçmişte yaşamış olduğu anılarına olan özlemi dile getirmektedir. Geçmişte yaşadığı onurlu yaşamı ile köy hayatındaki arkadaşlarıyla olan özgürlük dolu yılları bugün gurbette yaşadığı acı dolu yıllarla karşılaştırmaktadır. Vatanından kovulmuş evsiz ve sahipsiz kaldığı bu zamanlar şairin acılar içinde kıvranarak yanan yüreğine yazdığı şiirlerle tercüman olmaktadır. Bu hezimetin acı ve yarası göğüslerde yanan ateşi söndürmemekte; gurbetin acısı Filistin halkının özlemle yanan yüreğine merhem olmamaktadır. Aksine bu özlem sebebiyle yüreklerde yanan ateş zamanla daha da alevlenmektedir. Yanıp sönmeyen bu ateşi şair, bir çocuğun babasıyla olan diyaloguyla şöyle aktarmaktadır: (Reşid, 1981, 21).

أبي...قل لي بحق الله

هل نأتى الى "يافا"؟

فان خيالها المحبوب

في عينيّ قد طافا

أدخلها أعزاء

برغم الدهر...أشرافا؟

أدخل غرفتي، قل لي

أدخلها، بأحلامي

و ألفاهما، و تلقاني!

و تسمع وقع أقدامي!

أدخلها بهذا القلب؟.

Babacığım...Allah için bana söyle

Yafa'ya gidecek miyiz?

Onun güzel hayalini

Gözlerimde taşmak üzere

Ona izzetli olarak girecek miyiz

Zamana rağmen... şerefli bir şekilde.

Odama girecek miyim? Bana söyle;

Ona girecek miyim? Hayallerimle.

Ona kavuşup o da bana kavuşur mu?

Ayaklarımın sesini duyacak mı?

Bu kalbimle girecek miyim?

Geri dönüş ümidi ve sevgili Yafa'ya olan özlemin hepsi vatana olan hasretin şiddetini dile getirmektedir. Şair, bu beyitlerde küçük bir kızın dili vasıtasıyla sürekli sorular sorarak kızın yanan yüreğine cevaplar aramaktadır. Bütün Filistinlilerin ruhunu alevlendiren musibetin şiddeti, şairlerin şehirleri şahıslar gibi acı çeken insana benzetmelerine neden olmuştur. Hârûn Hâşim, bir şiirinde bu hususu şöyle açıklamaktadır: (Reşîd, 1981, 22).

و "حيفا" تنوح مع الكرمل

و تبكي على شعبها الأعزل

يتيه مع الألم الموغل

طريدا يسير بلا منزل.

Yafa inliyor Kermel ile beraber

Aziz halkına ağlıyor

Zalimlerin acısıyla kaybolmuş

Kovulmuş, esir olmuş ve evsiz.

Beyitlerde görüldüğü gibi şair, Hayfa şehrini insan yerine koymaktadır. Bu şehrin halkından ayrı kalması sebebiyle ağladığını ve üzüldüğünü söylemektedir. Halk ise şehirden kovulduğunu, evsiz ve yurtsuz kaldığını bu nedenle de yolunu şaşırılmış durumda acı çekerek bir oraya bir buraya gidip geldiğini aktarmaktadır. Bu durumun halkın vatan özlemiyle yanıp tutuştuğuna yol açtığına vurgu yapmaktadır. Filistin halkının yaşadığı bu olumsuzluklara rağmen ümitsizliğe yer olmadığını, dönüşün mutlaka olacağını sürekli dile getiren şair, vatan evlatlarına özlemin biteceğini ve vatanlarına aziz bir şekilde döneceklerini şu beyitlerle aktarmaktadır: (Reşîd, 1981, 51).

سنعود يا أختاه للوطن رغم الشقاء... و قسوة الزمن

رغم الليالي العابتات بنا و الجوع و التشريد و المحن

سنشق أستار الظلام غدا سنشقها... و تعود للمدن

سنسير بالفجر الجميل قوئاً جبارة تقضي على الوهن.

Vatana döneceğiz Ey kardeşler! Tüm zamanın zorluklarına rağmen

Karanlık gecelerin bize yaşattığı açlık, evsizlik ve zorluklarına katlanarak

Yarın karanlığın perdelerini yırtacağız... ve şehirler dönecek

Güzel aydınlıklarla güçlü olacağız güçlü korkak zalimlere karşı.

Şaire göre gurbet evsizliği, açlığı ve zorlu hayat şartları içerdiği için çok zordur. Bunun için de şair, beyitlerde halkının ruhunu teskin edecek ifadeler kullanmış ve onların umutlarını canlı tutmaya çalışmıştır. Şiirdeki ifadelerden de anlaşılacağı üzere şair, bir gün mutlaka yurtlarına dönüp özlemlerini sonlandıracaklarına değinmektedir. Her türlü zorluğa göğüs gererek bunun üstünden

geleceğine olan inancını sürekli koruyarak Filistinlilerin ye'se düşmelerine engel olmak istemektedir. Özlemi ve gurbeti sonlandırmak için onları harekete geçirerek güçlü olmalarını ve haksızlıklara karşı direnmelerini önermektedir.

5.1.3.2. Tabiat

Şairlerin içinde buldukları tabiattan, yaşadıkları çevreden ya da coğrafyadan, ait oldukları medeniyet dairesinden bağımsız bir eser meydana getirmeleri düşünülemez. İnsan olmanın doğal bir sonucu olan etkilenme ve etkileme zaafı, onları da hapseder. Bu sebeple de şairler şiirlerini tabiat ve kültür unsurlarıyla ya da sembollerle örerler. Sanatın amacının topluma hizmet etmek olduğunu savunanlarda bu sembollerle ya da tabiat ve kültüre ait kelimelerle şiiri yaratma eğilimi daha fazla görülür. Toplumun yabancı olduğu bireysel imgeler ya da sembollerle halkı aydınlatmak ya da onları eğitebilmek pek mümkün değildir. Buna bağlı olarak, toplumun aşına olduğu, içinde yaşanan coğrafyayı, kültürü şiire yansıtmak onlara ulaşmak için imge veya semboller iyi bir yöntem ve araçtır. (Furtana, 2014, 41).

Bu yöntemi her ülkenin şairleri kullandığı gibi Filistinli şairler de kullanmışlardır. Bu şairlerden biri olan Hârûn Hâşim Reşîd, tabiat ve tabiatla ilgili hususları duygularına tercüman olmak için kullanmıştır. Duygu, düşünce ve endişelerini tabiat yoluyla aktarmaya çalışmıştır. Gurbette yaşadığı zorluklarla mücadele eden şair, içinde biriken özlemine vatan topraklarının güzel tabiatını hayal etmekle gidermiştir. Bahar mevsiminde yemyeşil olan yurdunun topraklarında anılarını hatırlamakla özlemine çare aramıştır.

Şair, Filistin halkının ihtilalin işgali yüzünden ülkelerindeki bahar mevsimini doyasıya yaşamadığını, ülkelerinin doğal güzelliklerinden mahrum bırakıldıklarını şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 1981, 109).

عاد الربيع ولم يعد راء... و لا عادت شياه

عاد الربيع، و ليته ما عاد يغمرنا أساه

عاد الربيع و موطن الأحرار جرداء رياه

النبع جف، فلا خريز على السهول و لامياه.

Bahar döndü; ancak hiçbir çoban ve koyunu dönmedi.

Bahar döndü ama keşke dönüşü bize acı vermeseydi.

Bahar döndü ama özgür vatanın sahipleri barksız ve evsiz.

Pınar kurudu ovalarda akan bir damla su da kalmadı.

Şairin beyitlerde tekraren “bahar geri geldi” anlamındaki ifadeyi tekrar sanatını kullanarak Filistin’in hâlihazırdaki durumunun tezatlığına vurgu yapmaktadır. Çünkü bahar mevsimi bereket, bolluk ve ferahın olduğu bir mevsimdir. Ancak Filistin’deki durum böyle değildir. Halk bu bolluk ve bereketten mahrum bırakılmakta ve sefaletle terk edilmektedir. Bahar onlar için ferahlık ve bolluk değil, eziyet ve işkenceye dönüşmektedir. Filistinliler her baharda vatanlarının ve topraklarının güzelliklerini düşündükçe kahrolmaktadırlar.

Başka bir yerde şair, kalbinde derinleşen yaranın acısını çocuğunun diliyle yeşil vatan toprakları ile özgürlüğün tohumunu ekmenin ve hayallerini gerçekleştirmenin vaktini sorarak şöyle demektedir: (Reşîd, 1981, 97).

لماذا نحن يا أبتى.

لماذا نحن أغراب.

لماذا...؟ نحن لا نزرع

أحراراً بأيدينا

و نأكل خير موطننا

و نعطيهِ و يعطينا.

Neden biz Ey babacığım!

Neden biz garip ve yabancıyız

Neden biz ekmiyoruz?

Özgür şekilde ellerimizle

Vatanımızın hayrını yiyemiyoruz

Neden biz ona vermiyoruz ve o bize vermiyor?

Hârun Hâşim bu beyitlerde bir çocuğun diliyle konuşmakta ve kendisine sorular sormaktadır. Yemyeşil temiz topraklarında özgürlüğü kendi eliyle neden dikemediğinin sebeplerini sorgulamaktadır. Elinden alınan vatan toprağının güzel tabiatını süsleyen güzelliklerin kişisel ve toplumsal savunucusu olmaktadır. Bu şekilde de Filistin halkının dramatik durumuna geniş bir pencereden bakma fırsatı sunmaktadır. Ona göre vatan toprağı çocukluk tohumunun atıldığı ve ömrün hayat bulduğu eşi benzeri bulunmayan özel bir yere sahiptir. Bu nedenle de vatan toprağının tabiatına özel atıflarda bulunarak tabiatı direnişin değerli sembollerinden biri haline getirmiştir. Bu durumda şair, varlığını vatan topraklarının varlığına bağlayarak şöyle demektedir: (Reşîd, 1981, 78).

سنمشي الي الأرض نحمي حماها

و نمضي أعزاء نروي ثراها

ولا .. لن نريد بديلا سواها

لنا مرجها المخضب الأخضر

لنا سهلها المونق المزهر

لنا شطها الناعم الأصفر.

Toprağımızda yürüyecek ve onu koruyacağız

Aziz bir şekilde kalacak ve ekinlerini sulayacağız

Hayır... hayır onun alternatifini asla istemeyiz

Onun yemyeşil çayırları bizimdir

Çiçekli güzel ovaları bizimdir.

Onun yumuşak sarı kıyısı da bizimdir.

Filistin toprakları tabiatı güzelleştiren zeytin ve portakal bahçeleriyle doludur. Bu doğal güzellikler sebebiyle şair vatan topraklarını daha çok sevmektedir. Beyitlerde görüldüğü gibi şair kendi toprağıyla arasındaki olan güçlü bağı ortaya koymaktadır. O, toprağını çok sevmekte ve toprağıyla ancak varlığını koruyabilmektedir. Bunun için de topraklarını korumak ve savunmak adına bütün gücünü ortaya koymakta ve direnişi gerekli görmektedir. Çünkü toprak hayatı devam ettirmek için temel kaynaktır. İnsan toprak üzerinde yaşar, kültür ve medeniyetini oluşturur. Bu husus ise canı pahasına mirasını korumak için mücadele etmeyi zorunlu kılmaktadır. Şairin Filistin'e olan sevgisi öyle derindir ki ona sevgili anne diyerek şöyle seslenmektedir: (Reşîd, 1956, 115).

فلسطين يا أمي الغالية

فلسطين يا مهد آبائى

فلسطين قد جنناك يا غالية

فلسطين، من يناديني وراء الجبل

من أرضها الخيرة الظليلة

بيارتي هذي و تلـك داري

قد عاد لي أريح برتقالى.

Filistin ey Sevgili Anneciğim!

Filistin ey baba beşiğim!

Filistin sana geldik ey sevgili

Filistin beni dağın ardından çağırın,

Benim evim ve yurdum olan

Döndü bana portakalların kokusu.

Filistin toprakları Hârun Hâşim için adeta bir anne-baba gibidir. Bu yüzden beyitlerde de görüldüğü gibi Filistin için sevgili anneciğim tabirini kullanmaktadır. Tabiatı ve verimli topraklarıyla yazar ve şairleri büyük ölçüde etkileyen Filistin, şairin direniş konusunu işlerken önemli bir kaynağı olmuştur. Şair, vatan toprağının gerçek sahiplerini bu sembolleri kullanarak direnişe çağırılmaktadır. O, düşmanın vatan topraklarını istila etmesine hiç razı gelmemiş ve toprağı bir cevher olarak görmüştür.

Filistinliler için zeytin ve portakal ağacının çok büyük bir önemi vardır. Sahil boyunca uzanan büyük zeytin ve portakal bahçeleri sürekli yeşil kalan dallarıyla Filistinlileri cezbetmiştir. Kırmızı topraklarıyla verimli olan bu ağaçlar bir Filistinlinin kişiliğinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Bunun için de her bir Filistinli şahsiyetinin oluştuğı toprakları canı pahasına korumak için direnmeyi göze almıştır. Şairler tabiatın güzelliklerini kullanarak direnişçilere moral motive vermişlerdir.

Hârun Hâşim tabiatla olumlu bir bağ kurarak hep ümit var olmuştur. Mutlaka Filistin'in tepelerine çıkacak ve sahilinin kumlarına yüzünü sürecektir. Kendince portakal, incir ve zeytinden bir şahsiyet oluşturarak tabiata olan özlemini şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 1971, 33).

لهيب الثأر يعرفنا

و صوت الحق يسمعنا

فحن وراء ليل الليل

ما هدأت زوابعنا

تتادينا منازلنا

و تدعوننا مزارعنا

تتادينا مساجدنا

تهيب بنا جوامعنا

هنا يا جنة الزيتون

يا ليمون...يا عناب

تعرفنا الحارات و الجدران

و تعرفنا هنا النسمات.

İntikam alevi bizi biliyor

Hakkın sesi ise bizi duyuyor

Biz gecenin ardındaki karanlıklarız

İçimizdeki kasırga dinmedi;

Evlerimiz bize sesleniyor

Tarlalarımız bizi çağırıyor

Camilerimiz bize haykırıyor

Burada ey zeytinlik cenneti

Ey limon...ey üzüm!

Sokaklar, duvarlar ve

Esintiler bizi tanıyor.

Hârun Hâşim, Filistin topraklarının doğal güzelliklerini kullanarak direniş ve mücadele ruhuna destek vermiştir. Kendi topraklarının evlerinin, sokaklarının, camilerinin ve ağaçlarının kendilerini çağırdıklarını söylemektedir. O topraklarının gelirlerini ve güzelliklerini sahibi olmayanlara bırakmak istememektedir. Bunun için de düşmanlarla mücadeleyi şart koymaktadır.

5.1.3.3. Kadın

Filistin'in son yüz yıllık zaman diliminde direniş temsil eden birçok sembol

ve aktör ortaya çıkmıştır. Mayıs 2021 yılında Yahudi yerleşimci ve İsrail askerleri tarafından Şeyh Carrah mahallesine düzenlenen saldırılar sırasında kadınların tepkisi, özellikle eli silahlı askerlere kelepçeli oldukları halde gülümsemeleri bu sembollerden biri haline gelmiştir. Filistinli kadınlar, son yıllarda direnişin görünen yüzü olsalar da aslında onların bu süreçteki önemli rolünün tarihi 20. Yüzyılın başlarına kadar dayanmaktadır. Son yüzyıl içinde yaşanan Filistin-İsrail arasındaki krizlerin getirdiği ciddi yol ayrımları kadınların direniş faaliyetlerine dahil olmalarında önemli bir faktör olmuştur. (Sınmaz, 2022, 2).

Bu açıdan kadının genelde Arap şiirinde özelde ise Filistin şiirinde önemli bir yeri vardır. Kimi şairler onu “sevgili, ömrün baharı, dinmeyen gözyaşı” gibi özelliklerle ön plana çıkarmışlardır. Kimi şairler de onun cesaretine ve hayata karşı dayanıklılığına ver verirken Hârûn Hâşim Reşîd’in şiirlerinde bu özellikler öne çıkmamaktadır. O, kadının duygusal yönünü değil, acı çeken, mücadelecî ve direnişçi yönünü ortaya koymuştur. Onun gözünde kadın asıl vatan ve anadır. Ona göre vatan ve kadın ikisi de direnişin önemli simgelerindedir. Hârûn Hâşim’in şiirlerine baktığımızda kadın ve vatan onun için adeta bir sevgilidir. Sevgili olarak gördüğü kadına karşı beslediği duyguları ise şöyle aktarmaktadır: (Reşîd, 1981, 75).

حيفا الحبيبة: أين من أحبـتـو أين تفرق الأحباب

حيفا الحبيبة: هل لأمسك رجعتو هل الشاب يعود شباب؟

بالله يا حيفا... و قد فارقتنا بالله هل بعد الغياب إياب.

Sevgili Hayfa: nerde sevgililer?Ve nerde ayrılan sevgililer

Sevgili Hayfa: tekrar seni tutar mıyım?Ve gençlik tekrar döner mi?

Vallahi Ey Hayfa! Ayrılıktan sonraAllah için kavuşma var mı?

Şair bu beyitlerde sözlerine Filistin toprağı olan Hayfa’ya seslenerek başlamıştır.Hayfa, kendisine özlem duyulan bir sevgiliye benzetilmiştir. Hâlihazırdaki durumda ihtilal güçleri kendisi ile sevgilisi Hayfa’yı birbirinden ayırmışlardır. Kadın ve toprak kavramlarını birbiriyle mezcederek ortaya koyan şair, şiirlerinde kadını gasp edilmiş toprağına benzetmiştir. Kadının duygusal yönünü almayarak mücadelecî, direnişçi ve devrimci ruhunu işlemiştir. Kadının direnişçi yönüne değinmek amacıyla kasideler yazan Hârûn Hâşim vatanını terk etmek

zorunda kalan bir devrimci kadını “sena” adlı kasidesinde annesiyle olan vedasını şu sözlerle gözler önüne sermektedir: (Reşîd, 1956, 204).

و لوح منديلها من بعيد يقول الوداع

و أطبق صمت رهيب عنيد و دب صداع

وداعا.....تقولين و احسرتاه

و امكواقفة.....و الدموع

سنا أنا هنا في الطريق

سنا هو الفجر فجر الحياة

هناك سوف أغني.... أغني

و أرقص يوم تعود البلاد.

Uzaktan mendilini sallayarak elveda diyor

Keskin bir sessizlik ve büyük bir acı ardından

Elveda...diyorsun ne yazık ki

Annen durmuş arkandan...ve gözyaşı

Sena ben işte buradayım, yoldayım

Sena bu aydınlık hayatın aydınlığı

Orada şarkılar söyleyeceğim...şarkılar

Ve oynayacağım şehirler geri alındığı vakit.

Hüzünlü bir vedanın söz edildiği beyitlerde şair, annenin evladına veda etmesinden söz etmektedir. Gözleri gözyaşı ile dolan annenin evladından ayrılması büyük bir üzüntüye neden olmuştur. Yazarın beyitlerde “Sena” ismini kullanmasının

özel bir nedeni vardır. Çünkü sena sözcüğü aydınlık anlamına geldiğinden vatana geri dönüşün ümidine işaret edilmektedir. Yaşadığı şehirden ayrılmak zorunda kalan Sena bir gün vatanına dönecek ve annesine kavuşacaktır.

Her durumda vatan ve halkın sorunlarıyla dertlenen Hârun Hâşim, bir özgürlük savunucusu da olmuştur. Özgürlük için mücadele eden ve çocuklarına direniş sütünü emziren kadını övmüş ve kutsal saymıştır. Onun gözünde kadın vatan toprakları özgürleşene kadar mücadele eden bunun için de her zorluğa karşı sabreden bir direnişçidir. Sabır ile direniş gösteren bir anneyi bir kasidesinde şöyle tasvir etmektedir: (Reşîd, 1956, 133).

الأم : الي أيننا يا حشاد

حشاد: امـاه للجـهاد

اني على ميعاد ميعاد الاستشهاد

الام: و الام يا حشاد يخيفها البعاد

حشاد: لكنها البلاد تدعو الى الانجاد

Anne: Nereye ey Hişad

Hişad: Cihada anneciğim

Muhakkak şehitlik sözündeyim

Anne: anneyi uzaklık korkutuyor

Hişad: anneciğim şehirler kurtuluşa çağırıyor.

Şair, bir direnişçinin gözüyle bu tabloyu ortaya koymaktadır. Evladına olan sevgi ve muhabbet bakımından hiç kimse anneye eş değer değildir. Hiçbir anne evladından ayrılmak istemez. Bütün anneler evlatları için her zaman canlarını ortaya koyarlar. Ancak vatan söz konusu olunca da gözlerini kırpmadan evlatlarını feda etmeye hazırdırlar. Direnişçi ruha sahip özellikleri öne çıkan Filistin kadınlarının yazarın gözünde çok büyük bir yeri vardır. Onlar, vatan için ciğerparelerini feda etmekten uzak durmamış direnişe destek vermişlerdir.

Hârun Hâşim, evladı için yüreği yanan bir anneye sabırlı olmayı tavsiye etmekte; direniş, cihat ve sebat konusunda onu motive edecek sözler söylemektedir: (Reşîd, 2003, 211).

أنا لا أريدك في جموع الباكيات النابات

أنا لا أريدك أنا لا أريدك في جموع اليائسات

اني أريدك للكفاح... وللجهاد... وللثبات

اني أريدك في جموع الصابرات العاملات.

Seni ağlayıp yas tutanların topluluğunda istemiyorum

Ümitsizlerin olduğu topluluklarda seni istemiyorum

Seni direniş...cihat... ve sebat yolunda istiyorum

Seni sabredenlerin topluluğunda görmek istiyorum.”

Şair, şehidin annesini yas tutmaktan, dövünmekten ve ağlamaktan menetmekte; direniş ve mücadeleye davet etmektedir. Çünkü şehidin annesi çocuklarını şehadete çekinmeden gönderebilmektedir. Ona göre vatan için anneler evlatlarının hasretlerine sabretmelidirler ki feraha varsınlar. Ancak bu şekilde mücadele ve direnişe katkı sağlayabilirler.

Hârun Hâşim, bizzat direnişçi ve mücadeleciler kadınlara da divanlarında yer vermiştir. Bunlardan olan Mağribli Delal, Hayat el-Belebisi, Semer el-İlmi ile şehit ve esir düşen onlarca arkadaşlarından söz etmiştir. Delal ve Hayat'ın şehit edilmesine şakılar yazdığı gibi İngilizlerin hapishanelerinde tutulan direnişçi Semer'e de şarkı söyleyerek şöyle demektedir: (Reşîd, 1981, 111).

ماذا أقول يا سمر

و كل شئ ضاع من عيوننا انتحر

ما عادت الشمس تحارب الظلام

وما عاد القمر

غزة يا سمر تحفر اسمك الرائع

فوق قبة الجامع في حارتنا

تجملي بالصبر يا سمر

كم شعبك في عذابه صبر.

Ne diyeyim ey Semer!

Her şey gözlerimizden kaybolup gitti.

Güneş karanlıkla mücadeleye dönmedi

Ay da dönmedi onlar gibi

Gazze ey Semer! İsmi kazımış

Mahallemizdeki caminin kubbesine

Sabırla süslen ey Semer!

Nice kardeşinin azabı olan sabırla!

Şair hasret ve özlemle hapishanede olan direnişçi kadın Semer ve arkadaşlarına bu dörtlükleri yazmıştır. Onlara ümitli ve sabırlı olmayı tavsiye etmektedir. Onların hapishanede çektikleri acının benzerini kendilerinin de çektiklerini ifade etmektedir. Filistin halkının tüm fertleri benzer acıları çekmekte aynı duyguları yaşamaktadır. Ancak ümitlerini hiçbir zaman yetirmeden mücadelelerine devam etmektedirler.

Hârun Hâşim, bir diğer direnişçi Kudüs'ün kızı olan Süheyla'yı da unutmamaktadır. O da esir düşmüş ve işkencelere maruz kalmıştır. Ona özür dolu bir mektup yazar ve şöyle der: (Reşîd, 1981, 65).

نعتذر و ننكسر و نخذل نحن الشعراء

يا قمر فلسطين الغارق في الظلماء

يا نبض الحرية... يا كلمتها

يا قدس يا يافا و يا حيفا المقهورة يا عكا

يا بنت التيه و بنت الغربية.

Biz şairler senden özür diliyor, utanıyor ve inkisar içindeyiz

Ey karanlıklar içinde kaybolmuş Filistin'in Ay'ı!

Ey özgürlüğün nabzı... ve kelimesi

Ey Kudüs, Ey Yafa ve Ey kahrolmuş Hayfa Ey A'ke

Ey kayboluşun ve gurbetin kızı!

Hârun Hâşim bedenen uzakta ama ruhen yakın olan direnişçi kadınlara moral motivasyon olması açısından onlara övgülerde bulunmaktadır. Şairin teşbihiyle her direnişçi kadın Süheyla gibi karanlıklarda kaybolmuş bir aya benzetilmektedir. Onu karanlıklardan kurtaracak ve güzelliklerini ortaya koyacak bir kahramana ihtiyaç duymaktadır. Şairin de şiirlerde değindiği gibi Filistinli kadınlar, direniş hareketinde erkeklerle beraber etkili bir rol oynamışlardır. Onlar için kendi topraklarında bir Filistinli kadın olarak var olma mücadelesi başlı başına bir direniştir. Bu husus tarihin onlara yüklemiş olduğu bir zorunluluk halini almıştır. (Sınmaz, 2022, 10).

5.1.3.4. Mülteci

Tarihte meydana gelen toplumsal değişim ve dönüşümler, genelde bilim ve uygarlık meşalesini elinde bulunduran uluslar ya da bu uluslara karşı meydan okuyuşu kazanan uluslarca gerçekleştirilmiştir. Yine tarihte temel toplumsal değişim ve dönüşümleri, daha önce uygarlık kurmuş uluslar gerçekleştirmiştir. Güçsüz ve zayıfların sömürülmeye ve ezilmeye mahkûm olduğu bir dünyada zayıf da olsa mazlum ulusların hak ve hukukunu savunan bir devlet gücünün bulunması bir denge unsuru olmuştur. Devlet, mazlum toplumların koruyucu şemsiyesi olmakla birlikte zalimlerin sömürü ile zulümlerine karşı çıkmaya çalışmıştır. (Demir, 2022, 3).

İnsanlığın yaşadığı bunca acı deneyimlere karşın özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra insanlık büyük bir mülteci sorunuyla yüzleşmiştir. Mültecilikten doğan bunca acılara karşın, insanlık ders almayıp silah ve askerî gücü olan insan ya da toplumlar türdeşleri olan insanları ve toplumları ilticaya, sürgüne veya tehcire yollamaktan uzak durmamıştır. Dinsel, etnik veya toplumsal gruplar arasında özellikle de iç savaş sebebiyle bir husumet oluştuktan sonra, kötüsü katliama uğramak, az kötüsü de yurdu terk etmek zorunda kalıp nerede barınılacağı belli olmayan bir maceraya atılmak zorunlu hale gelmiştir. (Demir, 2022, 5).

Tarih içerisinde insan hayatının, yaşanılan yerle gezip görülen coğrafyalar arasında geçtiği görülmüştür. Tehcir ve türevleri olan ilticanın, sürgünün, sığınmanın, dünya tarihinde yaşanmadığı bir dönem neredeyse hiç yoktur. İnsanın yeryüzündeki tehcir serüvenine bakıldığında günümüzde de tüm yürek burkan acıların asırlardan beri süregeldiği görülmektedir. İnsanın bu trajedisini makul gösterecek bir gerekçe de bulunmamaktadır. Tehcir tarihine bakıldığında ise tehcirin daha çok Yahudi toplumlar arasında öne çıktığı görülmektedir. (Demir, 2022, 10).

Tarihte birçok yere tehcir ettirilen Yahudiler en rahat ve huzurlu dönemlerini Osmanlı topraklarında yaşadılar. Bu dönemin 1890'lı yıllarında Filistin'de kümelenmeye ve bir Yahudi Devleti kurma hayalleri peşinde koştu. Theodor Herzl tarafından dillendirilen bu hayal, II. Abdülhamid yönetiminin zor durumundan yararlanarak Filistin'den toprak satın almaya kadar varmıştır. Tarihi süreç içerisinde bu hayallerini gerçekleştiren Yahudiler yaşadıklarının bir benzerini Filistinlileri vatanlarından göç ettirmiş, onlara da mülteciliği yaşatmış ve bu tarihten sonra Filistinli mülteciler meselesi dünya kamuoyundaki yerini almıştır.

Büyük bir sorun haline gelen Filistinli mülteci meselesi Filistin edebiyatının önemli bir konusu haline gelmiştir. Bu konuyu işleyen yazar ve şairler Filistinlilerin gurbette yaşadıkları sorunları dile getirmeye çalışarak onların sesi olmuşlardır. Bu şairlerden biri olan Hârûn Hâşim Reşîd'in yazdığı şiirler de mültecilerin yaşadıklarının birer şahidi olmuşlardır. Mültecilerin yaşadığı zor hayat şartlarını ele alan şair, vatanından uzakta yaşayan Filistinli mültecilere sürekli ümit pompalamış ve onları vatanı savunmaya çağırmıştır. Mültecilerin çadırlarda yaşadığı sıkıntıları ve gurbette çektikleri acıları onlara her zaman hatırlatarak direnişe destek vermelerini istemiştir. Yaşanan sıkıntı ve acıların kendisi ve ailesi üzerindeki etkilerini ise şöyle aktarmıştır. (Neciyye Fayiz, 2013, 12).

قصة حدثت...بالأمس من عشرين عام

حدثت في عهد الاستعمار، في عهد الظلام

حدثت في قرىتي الخضراء في أرض السلاط

كلما اذكرتها...اهتزت من الرعب العظام.

Yirmi yıl önce meydana gelen hadise

Sömürgecilik ve karanlığın olduğu yıllar

Yemyeşil köyümde yaşananlar

Her hatırladığımda...korkudan titrer kemiklerim.

Mültecilerin sorunlarına kulak verip sesi olmaya çalışan Hârun Hâşim, vatana dönüşün bir gün mutlaka olacağına hep inanmıştır. Şairin mültecilere yönelik bu serzenişi Filistin şiirinde yeni bir pencerenin de açılmasına zemin hazırlamıştır. Mültecilerin hüznü, keder ve acılarını kendi nefsinde yaşayan şair, halkın asla teslim olmamasına ve öç almanın gerekliliğine vurgu yapmıştır. Kendilerini saran zamanın acıları ne kadar büyük olursa olsun şair hiç ümitsizliğe kapılmamıştır. Şiiri de cesaret gibi duyguları harekete geçirmek için kullanan şair, hiçbir şekilde düşmana teslim olmayacaklarını da haykırmıştır. Ayrıca Filistin davasına gözünü kapatan Arap liderlere de seslenip onları eleştirmiştir. Onların Filistin davasına ve Filistinli mültecilerin yaşadıklarına duyarsız kaldıklarını belirtmiştir.

Şehit kanları ile sulanmış vatan topraklarına haykırarak yaşanan trajedileri, hüznü ve acıları şöyle aktarmaktadır: (Neciyye Fayız, 2013, 19).

يا بلادي لك شجوني و أنيني و بكائي

لك ما أخلق من فن تغذى بدمائي

كنت أستلهم من ظلك وحي الشعراء.

Ey şehrim! üzüntüm, serzenişim ve ağlayışım sanadır.

Sanadır beslediğim damarımdaki kanım

Şiirim ilhamını senin gölgenden alıyorum ben.

Mültecilerin vatanlarına dönüş ümidi onlar topraklarından ayrıldıkları andan itibaren hep olmuştur. Kısa bir süreliğine vatanlarından ayrı kalacaklarını düşünüyorlarken; düşman onların sürgündeki sürelerini uzattıkça uzatmıştı. Mültecilik süresi arttıkça da mültecilerin sürgündeki acıları da arttı. Onlar için yaşam mücadelesi daha çok çetin geçmeye başladı. Bu acılar Hârun Hâşim gibi birçok Filistinli yazar ve şair üzerinde derin etkiler yarattı. Hârun Hâşim, kalpleri vatan hasretiyle yanan Filistinlilerin çadırkentlerde çektikleri açlık, korku ve sefaleti Leyla adını verdiği mülteci bir kızla babası arasında geçen diyalogla aktarmaktadır. Bu diyalogda Leyla vatandan uzak olmanın sebebini ve neden kimselerinin ve sevdiklerinin olmadığını sorgulamaktadır: (Neciyye Fayiz, 2013, 21).

لماذا...؟

نحن يا أبتى...؟

لماذا نحن أغراب!؟

أليس لنا بهذا الكون

أصحاب وأحباب

أليس لنا أحياء

لماذا...؟

نحن يا أبتى...؟

لماذا نحن أغراب...؟

Neden ...?

Biz babacığım...?

Neden biz garibiz!

Bu evrende yok mudur?

Bizim dostumuz ve sevenimiz.

Neden...?

Biz babacığım...!

Neden biz garibiz...?

Gurbeti iliklerine kadar hisseden Filistinliler için mültecilik hayatı uzamış ve artık çekilemez hale gelmiştir. Yaşadıkları zor hayat şartlarının yanında anılarının olduğu vatan topraklarına olan özlemleri de gittikçe artmıştır. Leyla bunu haykırmakta ve senelerin geçtiği halde vatanlarına neden dönemediklerini babasına sormaktadır. Hârun Hâşim yaşanan bu hadiselerle karşı çıkmış ve Filistinlilere layık görülen çadır hayatını kabul etmemiştir. Onlar sıcacık yuvalarında vatan topraklarında huzur içinde yaşamayı hak ediyorlarken; onları soğuk ve sıcaktan koruyamayan çadırlarda yaşamak zorunda bırakanlarla mücadele etmek gerekmektedir. Bunun için direnişi şart koşan şair, öç almadan ve direniş göstermeden toprakların özgürlüğe kavuşamayacağını ve mülteciliğin bitmeyeceğini söylemektedir.

Gurbette vatandan uzak olan bir insanın mutlu olması mümkün değildir. Bu sürgün hayatın son bulması için şair, çadırlarda yaşayan mültecilerin seslerini yükseltmeleri gerektiğine inanıyordu. Çünkü çadırlarda direniş ve mücadele eğitimi gören gruplar bulunmaktaydı. Bu gruplar vatanın bağımsızlığı için mücadele etmeyi amaç edinmişti. Tek dertleri Filistin halkının hedeflerini gerçekleştirmek ve vatanlarına geri dönmeyi sağlamaktı.

Hârun Hâşim Reşîd, vatana geri dönmenin direniş göstermekle mümkün olduğuna inanmış bunun için de Filistinlilerin vatanlarına dönmelerinin onların doğal hakkı olduğunu söylemiştir. Yıllarca ellerinden alınan topraklarına dönmeleri, ecdatlarının mezarlarına Fatiha okumaları ve sürgün hayatının son bulması direniş gösterip başarılı olmalarına bağlıdır. Filistinlileri evsiz yuvasız bırakan düşmanı öç almakla tehdit eden şair sürgünde olan halkına direnişi devam ettirmeleri için şöyle seslenmiştir: (Neciyye Fayiz, 2013, 32).

من الكهف والخيمة البايه سأجمع لاثار أحلاميه

سأجمع أهلي و أصحابيه و أصرخ في عمق أعماقيه

و أرسلها صيحة دوايه و أدعو الى الجولة الثانيه.

Issız mağara ve çadırlarda öç almak için hayallerimi kuruyorum

Ailemi ve arkadaşlarımı topluyorum ve içimin derinliklerinden bağıryorum

Ve ona bir haykırış yolluyorum ikinci bir direnişe çağırın.

Bütün acılara, yaralara ve vatandan uzak olmalarına rağmen Filistinlilerin ümitsiz olmamalarını, asla teslim olmayı akıllarından geçirmemelerini isteyen Hârun Hâşim zafer elde edilene ve aydınlığa çıkana kadar mücadele içinde olmayı gerekli görmüştür. Çünkü evlerini arkalarında bırakıp kalplerinde acının yükünü taşıyan Filistinliler için vatana dönüşün ancak direnişle mümkün olabileceğine inanmakta ve şunları söylemektedir: (Reşîd, 1956, 124).

بلادي و ان آمتنا الجراح

وان فرقنا سيطا الرياح

فنحن على العهد...عهد الكفاح

سنبقي الى أن يطل الصباح.

Şehirlerim; her ne kadar da yaralar acıtsa bizi

Her ne kadar rüzgârın kırbaçları ayırsa bizi

Biz bir yemin üzereyiz...bu direniş yemini

Şafak olana kadar bu yemin üzerinde kalacağız.

İsraillilerin düşüncesine göre Filistin davası Filistinli büyüklerin ölmesi, küçük çocukların da unutulmasıyla sona erecektir. Bu düşünceye karşı çıkan Filistinli şairler, topraklarının asıl sahiplerine döneceğinden hiçbir zaman şüphe

etmemişlerdir. Bunun için de sürekli halkı motive edecek şiir ve yazılar yazarak cephede direnen direnişçilere destek vermişlerdir. Topraklarının şehit kanlarıyla sulanmış olduklarını ve Siyonistlerin bir gün mutlaka mağlup olarak bu toprakları terk etmek zorunda kalacaklarını dile getirmişlerdir. Hârûn Hâşim, bir şiirinde tarihten örnek vererek Selahaddin'i Eyyubi'nin haçlıları mağlup edip Kudüs'ü özgürlüğüne kavuşturduğunu direnişçilere moral olması için şöyle aktarmaktadır: (Neciyye Fayiz, 2013, 32).

كل شبر في فلسطين لنا تحته صوت شهيد مسلم

سوف تأتيه و في أكباننا ثورة مشبوبة بالنقم

سوف تأتيها و ان طال المدى بجنود النصر تحت العلم

فاعلمي يا أمتي صابرة و لغير السيوف لا تحتكمين.

Filistin'deki her karış toprak bizim altında Müslüman şehidin sesi var

Oraya geleceğimiz ve içimizde öfkeyle dolu intikam hissi var

Ne kadar da uzun sürse döneceğiz ilim altında zafer ordusuyla

Ey milletim sabırlı ol! Kılıç kuşanmadan hüküm ele geçemez.

Şair yılmadan ve yorulmadan vatana dönüşün mutlaka olacağını dile getirmekte bütün olumsuzluklara rağmen kalbinde ümitsizliğe asla yer vermemektedir. Zaferin elde edilerek vatanlarına özgür ve muazzez bir şekilde döneceklerini belirtmektedir. Bunun için de yılmadan en sert bir şekilde mukavemet göstermelerini ve masa başında sorunları çözmeye çalışan; ancak hiçbir sorunu çözmeyip ancak fitne ve fesat için bir araya gelen siyasetçilere ve Birleşmiş Milletler konseyi gibi kuruluşlara inanmamayı da şu dizelerle ifade etmektedir: (Neciyye Fayiz, 2013, 35).

سنحل نحن قضية بلات علي اخذ ورد

فدع السياسة و انطلق نحو التجديد و استعداد

و اترك خرافة مجلس للأمن في حل و عقد

أو هئية الأمم التي اجتمعت علي اثم و حقد.

Biz çözeceğiz sorunumuzu evet ve hayır arasında kalan sorunu

Siyaseti bırak ve yola koyul orduyu topla ve direnişe hazırlan

Meclislerin hurafelerini bırak sadece konuşmak için bir araya gelen

BM'nin toplanmasını da bırak kötülük, fitne ve fesat üzerine toplanan.

Vatanlarına olan özlem ve hasreti içlerinde yaşayan Filistinli yazar ve şairler göçe zorlanmış olsalar da sürekli vatanlarıyla ve halk ile iletişim halinde olmuşlardır. Bu şairlerden biri olan Hârun Hâşim, mültecilerin yaşadığı sıkıntıları dile getirmiş ve bu sıkıntılardan kurtulmanın yolunu direniş göstermekte bulmuştur. Direniş göstermeden mülteciliğin bitmeyeceğini vurgulamıştır. Ümitsizliğe şiirlerinde hiç yer vermeyen şair, zaferin bir gün mutlaka gerçekleşeceğini direnişçilere aşılıyarak onları motive etmiştir. Bu husus ise şairin öne çıkan en belirgin özelliklerden olmuştur.

5.1.3.5. Ölüm ve Hayat

Filistinlilerin göçe zorlanmaları edebiyatlarında ölüm ve yaşamak konusunda bir ikilemi ortaya çıkarmıştır. Vatani baskılara rağmen terk etmek ölümle, buna karşın kalarak eza ve cefalara boyun eğmeyi hayatla bir tutmuşlardır. Hârun Hâşim Reşîd şiirlerinde Filistin toprakları dışında yaşanan bir hayatı ölüm, Filistin'de kalarak ölmeyi de hayat bulmak şeklinde ifade etmiştir.

Hârun Hâşim yeni bir direniş şekli olarak şiirlerinde ölümü vatana giriş olarak değerlendirmiştir. Sürgündeki Filistinlilerin vatanlarına geri dönüşlerini teşvik etmek amacıyla yazılan şiirlerde ölüm ya da esir düşmeyi vatana giriş için bir kapı olarak göstermiştir. 1967 İsrail işgalinden sonra Filistin'e girişler yasaklanınca vatana ulaşmak ölüm kapısından geçmek olarak kabul edilmiştir. Sürgünde yaşamaktansa vatanına girişte öldürülmeyi göze alan Filistinliler, giriş bileti olarak kanlarını ve canlarını vermeyi göze almışlardır.

Yaşama sevincini ve vatana kavuşmayı sürekli şiirlerinde dile getiren şair, Filistinlilerin soykırımı tabi tutulmalarından dolayı hayatta kalabilmek için daha fazla mücadele etmeleri gerektiğine inanmıştır. Şair, ölümle birlikte yaşamayı, hatta

Filistin halkının geleceği için hayatı ölümün içinden çekip çıkarmak olarak görmüştür. Çünkü artık ölüm onlar için bombalar, füzeler ve el bombaları şeklinde havada uçmaktadır. Hârun Hâşim şiirlerinde Filistin insanıyla vatanını bir potada erittiği için bu iki ögeyi vatan-beden ilişkisi olarak işlemiştir.

Hârun Hâşim Reşîd ölümü hayatın bir kapısı olarak görmektedir. Çünkü ona göre bu ikisi bir arada ve yan yana durmaktadır. Diğer taraftan ölen kişi dirilip mücadelesine devam etmektedir. İslami inanca göre şehit hayat bulmaktadır. Şair, bu inancını değişik yorumlarıyla şiirlerinde işlemiştir. Ölümü yeniden doğuş olarak değerlendirmiştir. Bu açıdan ölümle ilgili kasidelerinde daha çok vatan için mücadele edip şehit olanlara ver vermiştir. Şiirlerinde ölümü överken hayatı yani yaşamı övmektedir. Şehitlik ile ilgili bir kasidesinde ölümün insanın kendi iradesiyle seçtiği bir fazilet olduğuna değinerek şöyle demektedir: (Reşîd, 1988, 110).

قد آثر الموت الكريم منافحا عن موطن الأحرار عن شهادته

لفوه بالعلم الأحب لأنه خاض المنون مجازفا لفدائه

حملوا الشهيد مكفنا بلوائه و معطرا و مطيبا بدمائه.

İzzetli ölüm direnişi etkiledi vatan özgürlüğünü isteyen şehitleri

Bayrağıyla sardılar vatan şehidini o ki ölümü de göze alarak savaştı

Sancağıyla kefenlenmiş olarak sardılar süslenmiş ve kokulanmış kanıyla.

Vatanı için direnip ölümü yaşamaya tercih eden şehit, vatan bayrağıyla sarılıp omuzlarda taşınmıştır. Vatanını özgürlüğe kavuşturmak için mücadele edip direniş göstermiş ve sonunda da ölebileceğini hesap etmiştir. Ölüm onun için bir yok oluş değil bir var oluşturmıştır. Hârun Hâşim, Filistin toprağı için gözünü kırpmadan canını feda eden direnişçinin ölene kadar mücadelesine çok yer vermiştir. Ona göre direnişçiler ölünceye kadar vatan için savaşmalıdırlar. Uzun yıllar boyunca hayallerine barış yoluyla ulaşmak için uğraştıklarına; ancak düşmanın barış yolundan anlamadığına da değinerek ölümle de sonuçlansa vatan için direnişi gerekli görmüştür.

Onun gözünde hayatta kalmak adeta direnmek ve ölmekle mümkün olmaktadır. Yaşam ve hayatın devamı buna bağlıdır. Şair şehitlerin ölmediğini,

onların bedenlen var olmasalar da ruhen yaşadıklarını, bu açıdan direniş ve mücadeleye de ilham verdiklerini ifade etmektedir. Bu durumu kahraman bir şehit için yazdığı bir kasidesiyle şehitlerin devrimci ve mücadelecî yönüne vurgu yaparak şöyle dile getirmektedir: (Reşîd, 1988, 104).

في سبيل الله ما حادت خطى سرتها منتجعاً شوكا و جمرا

أيها الفارس كم أربعتهم أنت كم أرقتهم برا و بحرا

و يدطالك لا بد لها من يد توجعها قطعاً و بترا

يا شهيد الحق أقسمنا على أن يكون الحق للأجيال فجرا.

Allah yolunda sınırı çizmedim diken de olsa kor da olsa koyuldum

Ey kahraman! Ne kadar da korkuttun onları sen karada ve denizde

Sana uzanan el unutmasın ki kesinlikle o el kesilecek ve kırılacak

Ey hak şehidi şuna yemin ettik ki hak yakın zamanda gelecek neslidir.

Harın Hâşim, bu beyitlerde kahraman şehidin verdiği mücadele ve direniş yer vermiştir. O şehit ki vatanı için canını feda etmiş ve gelecek yeni nesiller için bir umut olmuştur. Başka bir şirinde ise Hârûn Hâşim, ölümü düşmanın yüzünde patlatılan bir kor şeklinde tasvir ederek şöyle demektedir: (Reşîd, 1981, 234).

من رأى كيف يصير الطفل

في وجه الغزاة ماردا

يقذف بالهول و بالموت عـداه

من رآه حاملاً مدفعه أثقل منه

من رآه ذلك الطفل المثلـم

قادمًا من زخم الموت ومن عمق المخيم

ومن وسط الأنتقاض من بيت مهـدم

نحو دباباتهم كالسهم يمضي يتقدم.

Kim gördü çocuğun nasıl direnişe koyulduğunu

Baskıncı ve işgalcilere karşı

Düşmana korku ve ölüm saçan

Kim gördü onun bedeninden ağır taşıdığı miğferi

Kim bu örnek verdiğim çocuğu gördü

Ölümün ve çadırın derinliklerinden gelen

Ve yıkılmış evin enkazının ortasından

Onların tanklarına okunu doğrultarak yürüyen.

Şair, bu beyitlerde Filistinli çocuğun hiçbir şeyden korkmadan vatanı için direnişe koyulduğunu ortaya koymak istemiştir. Vatan topraklarını her yönden işgal eden düşmanlarla çeşitli yollarla mücadele etmenin zorunlu hale gelmiştir. Çocuk, kadın, yaşlı ve genç her fert direnişe destek verirse başarılı olunacağını söylemiştir. Buradan yola çıkan Hârun Hâşim'e göre ancak ölümden sonra hayat mümkün olabilir. Zafer elde edilmeden hayatın olmasını mümkün görememektedir. Hayatın her türlü cefasını çekmek zorunda bırakılan Filistinlilerin, ölüm dahi her şeyi göz önüne alıp direnmeden izzetli bir hayat yaşayamayacaklarını belirtmektedir.

6. SONUÇLAR

Filistin, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış tarih boyunca farklı toplumların yaşadığı ve aidiyet hissettiği özel bir mekandır. Üç kutsal dinin peygamberinin bu bölgede yaşamış olması ve kitaplarında bu bölgeden bahsedilmesi ayrıca önemsenmesine neden olmuştur. Bu hususlar dini, siyasi, sosyal ve kültürel anlamda birçok gelişmenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Siyasi anlamda bu bölgeye hâkim olmak isteyen güçlerin arka planında da dinin etkili olduğu görülmüştür. Yahudiler, bu bölgeleri kutsal toprak ilan etiklerinden buraların kendilerine vaat edildiğini öne sürmüşlerdir. Müslümanlar ise ilk kıblenin burada olması ve kutsal kitaplarında geçmesinden dolayı buraya özel bir önem vermişlerdir.

Filistin’de meydana gelen bütün hadiseler, halkı her yönden etkilediği gibi halkın içinde yaşayan şairleri de etkilemiştir. Şairler toplumda meydana gelen gelişmelere duyarsız kalmamış, toplumun sesi olmuşlardır. Her konuda toplumun duygularını yansıtmaya çalışan şairlerin kendileri de kimi zaman halkın yaşadığı acı ve üzüntüleri aileleri ile yaşamışlardır. Bu açıdan da halkla güçlü bağlantılara sahip olmuşlardır.

Filistinli şairler, şiirlerinde vatana özlem, gurbet, hasret, vatana dönüş ve direniş gibi konuları işlemişlerdir. Bu şairlerden biri olan Hârun Hâşim Reşîd, sözünü ettiğimiz konuları özellikle işlemiş ve direnişle ilişkilendirerek Filistinli direnişçilerin destekçisi olmuştur. Şair, doğup büyüdüğü Filistin topraklarında henüz çocuk yaşta iken işgalcilerin çirkin yüzleri ile karşılaşmıştır. Bu sebeple de Filistinlilerin yaşadığı her sıkıntıya kulak vermiş onların adeta edebi sözcüsü olmuştur. Birçok basın-yayın işinde bulunmuş ve edebi faaliyetlerde etkin bir rol üstlenmiştir. Edebi faaliyetlerde ve basın-yayın alanında etkin yer almış olması ihtilalcilerin dikkatini çekmiştir. Bu durum onun vatanından sürgün edilmesiyle sonuçlansa da şevkini kırmamış ve Hârun Hâşim Reşîd, uzaktan da olsa Filistin meselesi ile ilgili çalışmalarını devam ettirmiştir. İşgalcilerin bütün çirkinliklerine sürgünde de karşı çıkmıştır. Bu kararlılığı nedeniyle de Filistinliler onu “vatana dönüş hususunda tavizsiz şair” olarak tanıtmışlardır.

Hârun Hâşim Reşîd, direnişi vatan, ulus ve insan olmak üzere üç farklı boyutta ele almıştır. Şair, vatan temasını işlerken ilk başta Filistinlilerin vatanları için verdikleri mücadeleye değinmiştir. Büyük bedeller ödemedi vatanın kurtarılamayacağı üzerinde durmuştur. Vatan için savaşıp şehit olmayı göze almanın gerekliliğini vurgulamıştır. Şair eğer bugün büyük bedeller ödenmediği takdirde

sürgün ve sefil halde olan Filistinlilerin uluslararası arenadan dışlanmış olarak daha da büyük bedeller ödeyeceğinin altını çizmiştir. Bu nedenle Filistin halkının direniş ruhunu canlı ve taze tutmaya çalışmıştır. Çünkü vatan olmadan hiçbir şeyin olamayacağını belirtmiştir. Mücadele etmeden, direniş göstermeden ve şehit olmayı göze almadan Filistinlilerin yaşadığı sürgün ve çadır hayatının bitmeyeceğini söylemiştir. Sürgün hayatın bitmesi ve vatana dönüşün ancak direnmekle ve mücadele etmekle gerçekleşeceğini belirtmiştir.

Hârun Hâşim Reşîd, ulus temasını ele alırken dini duygu ve hassasiyetler üzerinde durmuştur. Bunun yanı sıra Arap milliyetçiliğini de her zaman ön planda tutmuştur. Filistin meselesinin sadece Filistinlilerin meselesi değil tüm Arapların ortak meselesi olması gerektiğini şiirlerinde açık bir şekilde dile getirmiştir. Arap dünyasında gerek Mısır'da gerek Irak ve Suriye'de gerekse Yemen'de meydana gelen askeri darbeler Arap milliyetçiliğini, sosyalizmi, eşitlik ve özgürlük kavramlarını ön plana çıkararak Arap ulusunu cesaretlendirdiği gibi yeni güçlü bir Arap dünyası için her zaman umut ışığı olduğunu söylemiştir. Bu umuda şiirlerinde zaman zaman değinerek Filistin halkının gelecek konusunda azim, kararlılık ve umut ruhunu yüksek tutmuştur. Her zaman Arap kültür ve tarihinde kahramanlık göstermiş şahsiyetleri de sembolize ederek şiirlerinde işlemiştir. Bunların tarihte nasıl bir devrim yarattıklarını Filistin halkı için örnek kişiler olarak sunmuştur. Ulusu için direniş gösterip savaşan bu kişileri de kahraman olarak ilan etmiştir.

Hârun Hâşim Reşîd, direnişi ele alırken sadece vatan, ulus gibi konuları işlenmekle yetinmemiştir. O insanın duygularını da işin içine katarak şiirlerine psikolojik destek sağlamıştır. Bu duygulardan olan özlem ve gurbeti daha çok işlemiştir. Bu konulara farklı boyutlar kazandırarak insanların direniş ruhunu ve kararlılıklarını daha da pekiştirmeye çalışmıştır. Özlem ve gurbetin sona ermesini zaferle sonuçlanacak bir direnişe bağlamıştır. Filistinlilerin özlem ve hasretini sona erdirecek tek şeyin direniş olduğuna ısrarla vurgu yapmıştır.

Şair, Filistin davasında direniş kavramını sadece soyut bir kavram olarak ele almamıştır. Gerek tabiatı gerekse kadın figürünü de direniş konusuna dahil etmiştir. Onun şiirlerinde kadın ve vatan birbirinden ayrılmaz bir bütüne dönüşmüştür. Zaman zaman kadının vatan hüviyetine büründüğü görülmüştür. Şiirlerinde kadının salt bir aşk objesi olmadığını vatanın ta kendisi olduğunu vurgulamıştır. Kadın ile vatan arasında çoğu zaman benzerlik kurmuş ve her ikisinin de baskı, zulüm ve sömürü soygununa maruz kaldığını belirtmiştir. Bu açıdan da kadını her zaman vatan özgürlüğünün sembolü olarak işlemiştir.

Hârun Hâşim, Filistin'in harika tabiatı karşısında duyarsız kalmamış tabiatı direniş ile ilişkilendirerek ayrı bir tema olarak işlemiştir. Onun şiirlerinde tabiatın ve özellikle Filistin'in zeytin ve portakal bahçeleri direniş ruhunu harekete geçiren önemli bir etken olmuştur. Bu güzel bahçelerinin işgalcilere bırakılmaması gerektiğini ve onlara sahip çıkmanın gerekliliğini söylemiştir. Şiirlerinde tabiatı okuyucunun duygularını ve ruh dünyalarını etkileyecek bir şekilde betimlemiştir. Okuyucuyu zaman zaman hayal aleminden alıp bu bahçelerde gezindirme başarısı göstermiştir.

Hârun Hâşim, Filistinli mültecilerin yaşadığı trajedilere de sessiz kalmamış, sürgünde yaşadıkları sıkıntıları sürekli gündemde tutarak direnişe destek sağlamıştır. Bizzat kendisi mülteci çadırlarında çalışmış ve oradaki Filistinli mültecilere destek vermiştir. Mülteci kamplarındaki direnişçileri harekete geçirmek için de çalışmalarda bulunmuştur. Direniş göstermeden mülteci olarak hayatlarının devam edeceğini söylemiştir. Vatana aziz bir şekilde dönmek ve izzetli olarak yaşamak için ölümün dahi göze alınması gerektiğini belirtmiştir. Filistin davasının hayat-memat meselesi olduğuna yürekten inanmıştır. Zafere ulaşmak için de tek çarenin topyekûn bir şekilde direnmek olduğunu ısrarla dile getirmiştir.

7. ÖNERİLER

Direnış konusu Arap edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Bu konu özellikle Filistin'de işgal kuvvetlerine verilen direniş sonrasında daha çok işlenmeye başlanmıştır. Şairler ülkelerinde yaşananlara karşı duyarsız kalmamış halkın verdiği direniş mücadelesinin sesi olmuşlardır. Bu Şairlerden olan Filistinli Şair Hârûn Hâşim Reşîd, özelde Filistin edebiyatı, genelde de modern Arap edebiyatında tanınmış bir şair ve yazardır. Filistin'in işgal sürecine tanıklık etmiş ve daha çok şiirlerini işgale karşı direniş gösterme ve mücadele etme üzerine inşa etmiştir.

Türkiye'de direniş ile ilgili yapılmış çalışma sayısı oldukça azdır. Özellikle Filistin direnişine tanıklık eden şiirler edebiyatta yeni bir alanın açılmasına yol açmıştır. Arap edebiyatında direniş konusuyla ilgili çalışma yapacakların incelediğimiz şairin şiir ve yazılarını incelemeleri yapacakları çalışmanın muhtevasını ciddi anlamda genişletecektir. Ayrıca şairle ilgili konu temelli başka çalışmalar da yapmak mümkün görünmektedir.

KAYNAKLAR

- AYDEMİR R. (2019). Filistinli Şair Murîd el-Bargûsî'nin Şiirlerinde Sürgün Teması (1. bs). Demavend Yayınları. İstanbul.
- BAHAR,H.(2022)Filistinli Şair Murîd el-Bergûsî ve Şiirlerinde Özgürlük Teması GAb Akademi,2(3),93-114.<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gabakademi/issue/78575/1321038>.
- BELÂZÛRÎ E. H. A. b. Y.(1988).Fütûhu'l-büldân(1.bs).Mektebetu'l-Hilâl. Beyrut.
- DAĞCI K. ve SANDIKLI A.(2006).Büyük Ortadoğu Projesi / Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler(1. bs).Tasam Yayınları.İstanbul.
- DEBBAĞ M. M. (1973).Bilâdune Filistin(1.bs).Dâru'l-Hüdâ.Umman. ER R. (2012).Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi(1.bs).Vadi Yayınları.İstanbul.
- DEMİR, N.(2022)Mülteci(Sığınmacı)Kavramına Düşünsel Yaklaşım Yedi Aralık Sosyal Araştırmalar Dergisi,1(2),1-22.<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasader/issue/74254/1206253>.
- EDİTÖR, (2012/08/02) TUIÇ Akademi. TUIÇ Akademi. <https://www.tuicakademi.org/filistin-ulus-kimliginin-dogusu/2024/05/15>.
- ERTÜRK, M. SAYIN, Y. (2021) Arabizm Ekseninde Arap-İsrail Çatışmasının Kritiği: Arap Milliyetçiliği Filistin Sorununun Çözümünü Baltıyor mu? İslam Medeniyeti Dergisi, 7(47), 89-124. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/islammedeniyetidergisi/issue/63076/944970>.
- FURTANA, F. (2014) Sezai Karakoç Şiirlerinde Tabiat ve Kültür Unsurları. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,16(11),41-48. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/10209/125403>.
- GÖÇEMEN,Y.(2020)Mahmûd Sâmî el-Bârûdî'nin Şiirinde Özlem Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,36(36),167-202.<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1199828>.
- GEMİ, A. (2018) Mehcer Edebiyatı Üzerine Bir Değerlendirme, Turkish Studies,13(28),437-451. <https://www.academia.edu/38105510>.
- İBN SA'D E. A. M. b. S. b. M. e.(1997)et-Tabakatu'l-kübra(2. bs).Darü'l-kütubu'l ilmiyye. Beyrut.
- KARAMAN, M. L. (1996) Filistin Diyanet İslam Ansiklopedisi,13(15), 89-1,3. <https://islamansiklopedisi.org.tr/filistin>.
- PİRSAYGILI P. M.(2022).Zeytin Ağaçlarının Arasında Filistin Direniş Edebiyatından Seçmeler(2. bs).Farabi Kitap. İstanbul.
- REŞİD H. H. (1958).Arzu's-Sevrât (1. bs). Dâru'n-Neşr. Beyrut.
- REŞİD H. H. (1956).Avdetu'l Ğurebâ (1. bs). Mektebu't-Ticari. Beyrut.
- REŞİD H. H. (1981).Divan (1. bs). Dâru'n-Neşr. Beyrut.
- REŞİD H. H. (2004).Ebhar Bilâ Şed'ân (1. bs). Dâru'l-Mecidlavi. Kahire.

- REŞİD H. H. (1970).Fedâiyyun (1. bs). Dâru'n-Neşr. Umman.
- REŞİD H. H. (1957).Gazze fi-Hatti'n-Nar (1. bs). Dâru'n-Neşr. Beyrut.
- REŞİD H. H. (1988).Hatte Yeûdu Şe'bune (1. bs). Dâru's-Şuruk. Kahire.
- REŞİD H. H. (2003).Kasâid Filistiniyye (1. bs). Dâru'l-Mecidlavi. Ürdün.
- REŞİD H. H. (2003).Kıssatu Medineti Gazze (1. bs). Dâiretü's-Sekâfe. Filistin.
- REŞİD H. H. (1971).Mezamiru'l-Arzı ve'd-Dem (2. bs). Dâru'n-Neşr. Beyrut.
- REŞİD H. H. (1988).Tuyuru'l-Cenne' (1. bs). Dâru's-Şuruk. Umman.
- SAVRAN A.(1991).19. yy. Osmanlı Dönemi Arap Edebiyatı Tarihi(1. bs).Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını.Erzurum.
- SEVÂFİRÎ K.(1975).el-Edebu'l-'Arabiyyi'l-Mu'asır fi Filistîn min Sene 1860-1960(1. bs).Dâru'l-Me'arif. Kahire.
- SINMAZ, K.(2022) Filistinli Kadınlar Direnişin Anlatılmamış Tarihi İnsamer, 2(1),1-10.<https://www.academia.edu/82441053>.
- SONAY, A.(2022)Osmanlı Dönemi Arap Edebiyatında Arapça Süreli Yayınlar ve Gazeteler Academia,53(53),311-320.<https://www.academia.edu/83853873>.
- ŞİMŞEK S.(2019).Edebu'l-Av'de(1. bs).Demavend Yayınları. İstanbul.
- TUNÇ YAŞAR F., ÖZCAN S. A. ve KOR Z. T. (2011). Filistin Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine(7. bs).İhh Yayınları. İstanbul.
- TUR,S.(2007)Çağdaş Arap Şiirinde Tekrîr Sanatı Ekev Akademi Dergisi,11(11),191-214.https://isamveri.org/pdfdrq/D01777/2007_33/2007_33_TURS.
- YAZICI H.(2022).Göç Edebiyatı Doğu'yu Batı'ya Taşıyanlar(1. bs). Akdem Yayınları.İstanbul.
- YÂĞÎ A.(1969).Edebu'l-Filistîni'l-Hadîs(1. bs).Dâru'l-Kitabi'l-Arabî. Kahire.
- YILMAZ N.(2013).Filistinli Şair Mahmud Derviş:Hayatı,Edebi Kişiliği,Eserleri(1. bs).Fenomen Yayıncılık. Erzurum.